

ΟΔΗΓΙΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ 2023

ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	2
Α΄ ΚΑΙ Β΄ ΤΑΞΗ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2023-2024	2
ΟΔΗΓΙΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ	9
1.4. Ενδεικτικά Κριτήρια Αξιολόγησης για τη Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία Γ΄ τάξης Γενικού Λυκείου	18
ΡΟΥΜΠΡΙΚΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	29
ΟΔΗΓΙΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ – ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ	37
I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΩΣ ΜΑΘΗΜΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ	37
II. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ (ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ) Α΄ ΤΑΞΗ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ	42
III. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ (ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ) Β΄ ΤΑΞΗ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ	43
IV. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ (ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ) Β΄ ΤΑΞΗ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ	46
V. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ (ΟΜΑΔΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ)	48
Β΄ ΤΑΞΗ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ	48
Γ ΛΥΚΕΙΟΥ	50
ΟΔΗΓΙΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΛΑΤΙΝΙΚΩΝ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2023-2024	54
A. Λατινικά Β΄ τάξης (Ομάδα Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών) Ημερήσιου και Εσπερινού Γενικού Λυκείου	54
B. Λατινικά της Γ΄ τάξης (Ομάδα Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών) Ημερήσιου και Εσπερινού Γενικού Λυκείου	69
ΟΔΗΓΙΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2023-2024	87
A ΚΑΙ Β ΤΑΞΗ	87
Γ ΤΑΞΗ ΓΠ	91
Γ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ	92
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ	100

ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
Α΄ ΚΑΙ Β΄ ΤΑΞΗ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ
2023-2024

Σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σπουδών για την Α΄ και τη Β΄ Λυκείου αναπλαισιώνονται στόχοι και διαδικασίες, που προβλέπονται τόσο στα παλαιότερα Προγράμματα Σπουδών όσο και σε εκείνο της Γ΄ Λυκείου. Στο πλαίσιο αυτό, είναι σκόπιμο, στη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας οι εκπαιδευτικοί να λάβουν υπόψη τους τα παρακάτω σημεία:

Η γλωσσική εκπαίδευση και η λογοτεχνική εκπαίδευση συνεργούν, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να ανταποκρίνονται σε κάθε γεγονός γραμματισμού, είτε αυτό συμβαίνει στον δημόσιο είτε στον σχολικό ή ιδιωτικό χώρο, τόσο στο επίπεδο κατανόησης όσο και στο επίπεδο παραγωγής λόγου.

Η διδακτική προσέγγιση του μαθήματος είναι «ανοικτή» ως προς τα περιεχόμενα, ώστε οι εκπαιδευτικοί, οι μαθητές και οι μαθήτριες να επιλέγουν το κειμενικό υλικό. Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί να σχεδιάσει το πρόγραμμα που θα ακολουθήσει, με βάση τις ιδιαίτερες συνθήκες του σχολικού περιβάλλοντος, σε επίπεδο τάξης, σχολικής μονάδας, τοπικής κοινωνίας.

Ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού είναι καθοριστικός, αφού καλείται ως «μεσάζων» να υπηρετήσει τη γενικότερη στόχευση και να ενισχύσει τις ομάδες των μαθητών και μαθητριών στην επίτευξη των στόχων που τίθενται από κοινού. Ο σχεδιασμός πρέπει να οδηγεί στον ανασχεδιασμό με βάση την ανατροφοδότηση από τη διδακτική πράξη, η αξιολόγηση να είναι διαρκής και διαμορφωτική, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να συνειδητοποιούν την εξέλιξή τους και ο/η εκπαιδευτικός να έχει δεδομένα για τον ανασχεδιασμό του διδακτικού του/της προγράμματος.

Οι εκπαιδευτικοί, στο πλαίσιο του διδακτικού τους σχεδιασμού, προκειμένου να αξιοποιήσουν προτεινόμενες διαδικτυακές πηγές από το διδακτικό υλικό, χρειάζεται να προβαίνουν σε επανέλεγχο της εγκυρότητάς τους, διότι ενδέχεται λόγω του δυναμικού τους χαρακτήρα ορισμένες από αυτές να είναι ανενεργές ή να οδηγούν σε διαφορετικό περιεχόμενο.

I. ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Σύμφωνα με τα παραπάνω οι μαθησιακές διαδικασίες, μέσω των οποίων επιτυγχάνονται στόχοι της γλωσσικής εκπαίδευσης σε όλες τις τάξεις του ΓΕΛ, διακρίνονται σε δύο επίπεδα: α) διαδικασίες κατανόησης κειμένων και β) διαδικασίες παραγωγής γραπτού, προφορικού και πολυτροπικού λόγου και σχηματικά αποδίδονται ως εξής:

A. Διαδικασίες κατανόησης του νοήματος, της οργάνωσης και της μορφής των κειμένων

A1. Εντοπισμός και αναγνώριση των βασικών χαρακτηριστικών των

κειμένων A2. Ερμηνεία και μετασχηματισμοί των κειμένων

A3. Κριτικός στοχασμός/ αξιολόγηση των κειμένων

A4. Αναστοχασμός σχετικά με ακολουθούμενες στρατηγικές κατανόησης κειμένων.

Β. Διαδικασίες παραγωγής γραπτού, προφορικού και πολυτροπικού λόγου: Μετασχηματισμοί κειμένων

Β1. Σχεδιασμός και οργάνωση των

κειμένων Β2. Σύνθεση κειμένων

(συγγραφική φάση) Β3. Αναθεώρηση –

Δημοσίευση των κειμένων

Β4. Αναστοχασμός σχετικά με τις ακολουθούμενες στρατηγικές παραγωγής λόγου/μετασχηματισμού των κειμένων.

Η διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας στηρίζεται σε κείμενα και δραστηριότητες που αντλούνται από: α) τα διδακτικά βιβλία/σχολικά εγχειρίδια β) ψηφιακά αποθετήρια εγκεκριμένα ή προτεινόμενα από το Υπουργείο Παιδείας και το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής και γ) από υλικό που επιλέγει ή δημιουργεί ο/η διδάσκων/-ουσα, σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σπουδών.

Οργάνωση περιεχομένων

Η διδασκαλία περιλαμβάνει δυνάμει μία τεράστια ποικιλία προφορικών, γραπτών και υβριδικών κειμένων, τα οποία εμφανίζονται σε έντυπη, ψηφιακή ή και πολυτροπική μορφή και παράγονται είτε εντός είτε εκτός του σχολικού χώρου. Το ποια είναι, κάθε φορά, τα κείμενα αυτά καθορίζεται κατά κύριο λόγο από το γλωσσικό και γνωστικό επίπεδο των μαθητών και των μαθητριών και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, όπως ορίζονται στο Πρόγραμμα Σπουδών για κάθε τάξη.

Σε κάθε θεματική ενότητα οι εκπαιδευτικοί μπορούν να διαμορφώνουν το δικό τους υλικό που συγκροτούν οι ίδιοι/ες ή/και μαζί με τους μαθητές και τις μαθήτριές τους. Κατά την επεξεργασία των κειμένων, επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες να αναπτύσσουν κριτικό προβληματισμό και όχι να κατακτούν τυποποιημένες γνώσεις και πολύ περισσότερο να αναπαράγουν μηχανιστικά συγκεκριμένες απόψεις/στερεότυπα.

Το περιεχόμενο κάθε θεματικής ενότητας μπορεί να αναπτύσσεται γύρω από βασικά ερωτήματα που απασχολούν τους μαθητές, τις μαθήτριες και τους/τις εκπαιδευτικούς. Σημαντικό, επίσης, είναι να επιλέγονται κείμενα που θέτουν ερωτήματα, χωρίς απαραίτητα να δίνουν απαντήσεις, και ανήκουν σε διαφορετικά κειμενικά είδη που συνδυάζουν ποικιλία γενών λόγου.

Κατά τον σχεδιασμό της θεματικής ενότητας, ο/η εκπαιδευτικός είναι απαραίτητο να λαμβάνει υπόψη τα ακόλουθα δομικά στοιχεία για τη συγκρότησή της (χωρίς να σημαίνει ότι κάθε θεματική ενότητα περιλαμβάνει όλα τα παρακάτω) που συνδέονται με τις διαδικασίες που έχουν παρουσιασθεί παραπάνω:

Δραστηριότητες ανάλυσης κειμένων με στόχο την κατανόηση της γλωσσικής τους μορφής και των κειμενικών τους χαρακτηριστικών. Αναλύονται κείμενα με στόχο την ανάδειξη της σχέσης που έχει η γλώσσα και η οργάνωση του κειμένου με την περίσταση επικοινωνίας και τον σκοπό.

Δραστηριότητες ερμηνευτικής και κριτικής προσέγγισης των κειμένων με στόχο τη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο στα κείμενα αναπαρίστανται ιδέες, αντιλήψεις, προκαταλήψεις, για τον άνθρωπο, την κοινωνία και τον κόσμο.

Δραστηριότητες συγκριτικής εξέτασης κειμένων ως προς τις δύο προηγούμενες διαστάσεις. Αναλύονται συστάδες (δίκτυα) κειμένων, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να διαπιστώσουν ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των κειμένων ως προς τη γλώσσα, το μέσο, τους

σημειωτικούς τρόπους, το κειμενικό είδος, ως προς τα γένη του λόγου, τις αναπαραστάσεις της πραγματικότητας, τον τρόπο προσέγγισης του θέματος κ.λπ.

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου. Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται να ανταποκριθούν στα μελετώμενα κείμενα παράγοντας λόγο, να μετασχηματίσουν γλωσσικές και νοηματικές δομές των κειμένων ή να παρουσιάσουν συνοπτικά το περιεχόμενο κειμένων και να διατυπώσουν τις δικές τους απόψεις σε συγκεκριμένα ερωτήματα, σε καθορισμένο επικοινωνιακό πλαίσιο. **Κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους να γράφονται τουλάχιστον επτά (7) κείμενα παραγωγής λόγου 350-400 λέξεων στη σχολική τάξη και να γίνεται συστηματική διόρθωσή τους.**

Δραστηριότητες αναστοχασμού και ανάπτυξης μεταγνωστικών δεξιοτήτων. Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται να περιγράφουν τον τρόπο με τον οποίο εργάστηκαν, τις στρατηγικές με τις οποίες προσέγγισαν τα κείμενα ή τα σχεδίασαν και δημοσίευσαν, τις δεξιότητες που αξιοποίησαν για να έχουν καλύτερο αποτέλεσμα.

Επίσης, κατά τον σχεδιασμό των δραστηριοτήτων, ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τη γλωσσική και επικοινωνιακή ετοιμότητα των μαθητών/τριών και να παρεμβαίνει στις περιπτώσεις που διαπιστώνει ελλείμματα γνώσης. Η διδασκαλία των μορφοσυντακτικών φαινομένων, του λεξιλογίου, των σημασιολογικών και πραγματολογικών στοιχείων συναρτάται πάντοτε με τη χρήση της γλώσσας στη νοηματοδότηση των κειμένων και δεν αποβλέπει στην απομνημόνευση μεταγλωσσικών όρων. Οι δραστηριότητες οργανώνονται σε επίπεδο κειμένου, με προσομοίωση όσο το δυνατό αυθεντικών συνθηκών επικοινωνίας, έχουν μετασχηματιστικό χαρακτήρα και ενθαρρύνουν τη χρησιμοποίηση εκ μέρους των μαθητών και μαθητριών βιβλίων αναφοράς σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή (γραμματικές, λεξικά κ.λπ.).

II. ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ο σκοπός της λογοτεχνικής εκπαίδευσης δεν μπορεί παρά να είναι ο διάλογος με τις ποικίλες λογοτεχνικές αναπαραστάσεις της ανθρώπινης κατάστασης στα κείμενα, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες:

α) να βιώσουν τη λογοτεχνία ως πηγή εμπειριών, ως διαλεκτική συγκρότηση αισθητικών και διανοητικών συγκινήσεων, και να αναγνωρίσουν τη δραστική αξία τους για τη ζωή τους,

β) να συγκροτήσουν την υποκειμενικότητά τους, εμπλουτίζοντας την κατανόησή τους για πτυχές του κόσμου που προϋπήρξε και εκείνου που τους περιβάλλει, και ενισχύοντας την κριτική τους στάση απέναντι στον τρόπο με τον οποίο η λογοτεχνία υποβάλλει νοήματα και αξίες.

Οι ειδικότεροι σκοποί διδασκαλίας δεν είναι αυτόνομοι ως προς τον παραπάνω σκοπό ή ισοδύναμοι με αυτόν αλλά αποτελούν αναβαθμούς στην προσπάθεια της επίτευξής του. Οι μαθητές και οι μαθήτριες, επομένως, χρειάζεται να υποστηριχθούν στα ακόλουθα:

α) να αποκτήσουν αναγνωστικές δεξιότητες, ώστε να αξιοποιούν συνδυαστικά έναν αριθμό ενδοκειμενικών και εξωκειμενικών στοιχείων, για να ιχνηλατούν με μεγαλύτερη επάρκεια το νοηματικό υπόστρωμα των κειμένων,

β) να θέτουν κρίσιμα για εκείνους/εκείνες ερωτήματα/θέματα συζήτησης, σχετικά με τα ζητήματα που πραγματεύονται τα κείμενα· τα ερωτήματα να λειτουργούν στη συνέχεια ως άξονες ή κέντρα αλληλεπιδράσεων και συνομιλιών μεταξύ των μαθητών/τριών, ελεύθερων τόσο στη διανοητική όσο και στη συναισθηματική τους διάσταση,

γ) να διαπραγματεύονται τις υποθέσεις τους στο πλαίσιο μιας αναγνωστικής/ερμηνευτικής κοινότητας.

Τα προηγούμενα εξειδικεύονται σε *συγκεκριμένα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα* ως εξής:

A. Κατανόηση κειμένων

Οι μαθητές και οι μαθήτριες αναμένεται να είναι σε θέση:

- να αναδιηγούνται την ιστορία που αφηγείται το κείμενο, χωρίς να ερμηνεύουν τα γεγονότα,
- στην περίπτωση ποιητικού κειμένου, να αναγνωρίζουν τους ποικίλους ποιητικούς υπαινιγμούς μέσα από τον συνδυασμό συμβόλων, σχημάτων λόγου και κειμενικών δεικτών εν γένει, με σκοπό να εμπλουτίζουν την κατανόησή τους,
- να προσεγγίζουν τους χαρακτήρες με βάση τα δεδομένα του κειμένου (όνομα, εξωτερική εμφάνιση, ενέργειες, σχέσεις με άλλα πρόσωπα, δικά του λόγια και σκέψεις, λόγια και σκέψεις άλλων προσώπων γι' αυτούς και στάση του αφηγητή), με σκοπό να εντοπίζουν χαρακτηριστικά τους στοιχεία που φωτίζουν τη δράση τους,
- να περιγράφουν τη συναισθηματική διάθεση του ποιητικού υποκειμένου στηριζόμενοι στα σύμβολα και τις γλωσσικές επιλογές (γραμματικά πρόσωπα, χρόνοι, εγκλίσεις των ρημάτων, στίξη).

Συνοπτικά, οι μαθητές κι οι μαθήτριες θα πρέπει να είναι σε θέση:

- να εντοπίζουν και να συσχετίζουν τα κειμενικά στοιχεία που οργανώνουν το κείμενο ως σημασιοδοτημένη κατασκευή. Δηλαδή, να εντοπίζουν μέσα στο κείμενο στοιχεία του λόγου των προσώπων, αφηγηματικούς τρόπους, αφηγηματικές τεχνικές, ρηματικά πρόσωπα και εκφραστικά μέσα, και
- να αναγνωρίζουν το πώς αυτά παράγουν νόημα
- παράλληλα να αξιοποιούν τα απολύτως απαραίτητα εξωκειμενικά στοιχεία για την κατανόηση του κειμένου.

B. Ερμηνεία κειμένων

Οι μαθητές και οι μαθήτριες αναμένεται να είναι σε θέση:

- να τοποθετούνται/ανταποκρίνονται στο θέμα ή ερώτημα που οι ίδιοι/-ες πιστεύουν ότι θέτει το κείμενο, απαντώντας στην ερώτηση: «ποιο είναι για σας το κύριο θέμα για συζήτηση που θέτει το κείμενο»,
- να αξιοποιούν στις ερμηνευτικές τους απόπειρες κειμενικά στοιχεία, μορφικές επιλογές και ιστορικά συμφραζόμενα, με σκοπό να τεκμηριώνουν τις θέσεις και τις ανταποκρίσεις τους στην τομή της κειμενικότητας με την υποκειμενικότητα, της λογικής με το συναίσθημα,
- να συνυπολογίζουν τις απόψεις/ερμηνείες των συμμαθητών/τριών τους και να οδηγούνται στη διαμόρφωση μιας πιο πολύπλευρης ερμηνείας,
- να μιλούν και να γράφουν με όρους υπόθεσης και όχι ερμηνευτικής βεβαιότητας («*υποθέτω ότι ...*» και όχι «*σημαίνει ότι ...*»),
- να ανασυνθέτουν σε γραπτό ερμηνευτικό σχόλιο την οπτική που οι ίδιοι διαμόρφωσαν με την ολοκλήρωση της διαλογικής διαδικασίας.

Γ. Μετασχηματισμός ή/και παραγωγή κειμένων

Οι μαθητές και οι μαθήτριες αναμένεται να είναι σε θέση:

α. να επιφέρουν *τροποποιήσεις/συμπληρώσεις στο αρχικό κείμενο*, μέσα από τροποποίηση των αφηγηματικών συμβάσεων του κειμένου: εστίασης, οπτικής γωνίας, αφηγητή, κ.ά.,

- να συμπληρώνουν τα κενά απροσδιοριστίας του κειμένου,
- να προσθέτουν έναν ήρωα ή ένα περιστατικό στην αρχική ιστορία,
- να συνεχίσουν την ιστορία ή να γράψουν ένα εναλλακτικό τέλος.

β. να αλλάξουν το είδος του κειμένου: μετατροπή θεατρικού σε αφήγημα, αφηγήματος σε θεατρικό, συγγραφή ποιήματος με αφορμή πεζό, συγγραφή πεζού με αφορμή ποίημα,

γ. να συνθέτουν νέο κείμενο, όπως, π.χ.:

- ποιητικό ή αφηγηματικό κείμενο που διευρύνει ή απαντά σε κάποιο κεντρικό ερώτημα του κειμένου που συζητήθηκε ή θέτει ένα παραπλήσιο ερώτημα,
- ιστορία, στην οποία οι μαθητές και οι μαθήτριες θα χτίσουν έναν χαρακτήρα που δρα σε ανθρώπινες καταστάσεις παρόμοιες με αυτές του αρχικού κειμένου, αποκαλύπτοντας εναλλακτικούς τρόπους δράσης,
- ποιητικό κείμενο με την κυρίαρχη τεχνική ή συναισθηματική διάθεση του αρχικού.

Δ. Αναστοχασμός σε σχέση με τις ακολουθούμενες στρατηγικές ανάγνωσης/κατανόησης Οι μαθητές και οι μαθήτριες αναμένεται να είναι σε θέση:

- να περιγράφουν τις στρατηγικές κατανόησης και ερμηνείας που χρησιμοποιούν,
- να αναγνωρίζουν τις προσωπικές αξίες, στάσεις, εμπειρίες, ιδεολογικές θέσεις που τους επηρεάζουν στη διαδικασία πρόσληψης των κειμένων και να τις παρουσιάζουν στους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές τους, στο πλαίσιο μιας αναστοχαστικής συζήτησης,
- να αποτιμούν την πορεία που ακολούθησαν σε μια διαδικασία αυτοαξιολόγησης ή και αυτοελέγχου.

Ειδικότερα για την Α΄ Τάξη

Κατά την επεξεργασία κάθε ενότητας, θεωρείται απαραίτητο να συμπεριλαμβάνονται κείμενα τόσο από τη νεότερη και σύγχρονη όσο και από την παλαιότερη λογοτεχνία και να διδάσκονται τουλάχιστον δεκαπέντε (15) συνολικά. Τα γραμματολογικά στοιχεία, όταν κρίνονται απαραίτητα, διερευνώνται σταδιακά κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας των λογοτεχνικών κειμένων, σε συνάρτηση με αυτά και δεν αποτελούν αντικείμενο αποστήθισης. Η ενθάρρυνση των μαθητών/τριών να προτείνουν κείμενα προς συζήτηση και παρουσίαση στην τάξη μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη του ενδιαφέροντος για τη λογοτεχνία. Τον ίδιο στόχο υπηρετούν, επίσης, ποικίλες πρακτικές φιλαναγνωσίας.

Ειδικότερα για τη Β΄ Τάξη

Στη Β΄ τάξη η Νεοελληνική Λογοτεχνία διδάσκεται **με ελεύθερη επιλογή κειμένων από τον/την εκπαιδευτικό.** Δεν ήταν θα πρέπει να λησμονούμε ότι το μάθημα της Λογοτεχνίας και στη Β΄ Λυκείου δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ένα σύνολο κειμένων που διδάσκονται κατά παράταξη, χωρίς να συνομιλούν μεταξύ τους, αλλά να εκλαμβάνεται ως ένα μάθημα μαθητοκεντρικό και κειμενοκεντρικό, που επιτρέπει στη σχολική τάξη να κατανοεί και να συνομιλεί για την πολλαπλότητα των τρόπων της λογοτεχνικής αναπαράστασης θεμάτων που τροφοδοτούν συνεχώς την ελληνική και παγκόσμια λογοτεχνία. Η διερεύνηση της ιστορικότητας των κειμένων (ιστορικότητα του συγγραφέα, του κειμένου, των αναγνωστών) ενισχύει την ερμηνευτική και κριτική στάση των μαθητών/τριών απέναντι στα κείμενα.

Στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς διδάσκονται κείμενα (ποιήματα, διηγήματα, αποσπάσματα εκτενέστερων λογοτεχνικών κειμένων) από το διδακτικό εγχειρίδιο ή/και λογοτεχνικά κείμενα (είτε αποσπάσματα είτε και ολόκληρα) από έγκριτες πηγές, έντυπες ή/και ηλεκτρονικές, κατά την κρίση του/της εκπαιδευτικού και σύμφωνα με τις ανάγκες των μαθητών και μαθητριών. Κατά την επιλογή των κειμένων θεωρείται απαραίτητο να συμπεριλαμβάνονται κείμενα τόσο από τη νεότερη και σύγχρονη όσο και από την παλαιότερη λογοτεχνία. Τα αναγκαία γραμματολογικά στοιχεία διερευνώνται σταδιακά, σε συνάρτηση προς τα κείμενα και δεν αποτελούν αντικείμενο αποστήθισης, αλλά βοηθητικό υλικό, το οποίο επιτρέπει την ανάδειξη της ιστορικότητας, που διαπερνά και καθορίζει ολόκληρη τη λογοτεχνία ως θεσμό, με όλες τις ενδολογοτεχνικές και εξωλογοτεχνικές συναρτήσεις του. Ως ιστορικότητα δεν νοείται η «εικονογράφηση» μιας δεδομένης ιστορικής στιγμής μιας κοινωνίας ούτε η έμφαση στις ιστορικές συνθήκες παραγωγής του έργου· νοείται κυρίως η προσέγγιση της ιστορικής διάστασης της ανθρώπινης κατάστασης, του τρόπου δηλαδή με τον οποίο η ιστορική στιγμή διαμορφώνει συνειδήσεις, αξίες, ταυτότητες και ορίζει τη σχέση των ατόμων με το περιβάλλον τους και τις εκβάσεις της ατομικής τους πορείας. Η ερμηνεία των κειμένων στο πλαίσιο της ιστορικότητάς τους δεν ταυτίζεται, επομένως, με τη στατική και εκ των προτέρων περιχαράκωσή τους σε ένα γραμματολογικό κέλυφος. Για την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση του διδακτικού χρόνου, το μάθημα προτείνεται να γίνεται σε συνεχόμενο δίωρο, εφόσον ο διδάσκων/η διδάσκουσα το επιθυμεί και καταστεί δυνατό στο πλαίσιο του σχολικού προγράμματος. Προβλέπονται οπωσδήποτε διδακτικές ώρες για την παραγωγή λόγου των μαθητών/τριών στη σχολική τάξη και ώρες για την παρουσίαση ατομικών ή/και ομαδικών εργασιών. Η βιβλιοπαρουσίαση και βιβλιοκριτική, όπως και οι δραστηριότητες της δημιουργικής γραφής αξιοποιούνται κατά τη διδασκαλία της Λογοτεχνίας. **Κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους να διδάσκονται τουλάχιστον δεκαπέντε (15) κείμενα.**

III. ΠΗΓΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Για Νεοελληνική Γλώσσα

Συμπληρωματικά προς τα διδακτικά βιβλία, αξιοποιούνται:

Ψηφιακά αποθετήρια εγκεκριμένα ή προτεινόμενα από το Υπουργείο Παιδείας και το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τα εκπαιδευτικά σενάρια για τη Νεοελληνική Γλώσσα από τη διαδικτυακή πύλη του *Πρωτέα*. <http://proteas.greek-language.gr/scenarios.html>

Πολύτροπη Γλώσσα: Υποστηρικτικό υλικό για τη γλωσσική διδασκαλία στο λύκειο, διευρύνοντας και εμπλουτίζοντας το εγχειρίδιο «Έκφραση-Έκθεση». <http://politropi.greek-language.gr/>

Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας: Ευρετήριο των ψηφιακών πόρων και εργαλείων του ΚΕΓ για τα γλωσσικά μαθήματα Γυμνασίου - Λυκείου.

http://www.iep.edu.gr/images/IEP/EPISTIMONIKI_YPIRESIA/Epist_Monades/B_Kykos/Humanities/2017/evretirio_2017_final.pdf

Φωτόδεντρο - Εθνικός συσσωρευτής εκπαιδευτικού περιεχομένου

<http://photodentro.edu.gr/aggregator/>

Για τη Λογοτεχνία

Συμπληρωματικά προς τα διδακτικά βιβλία, αξιοποιούνται:

Ψηφιακά αποθετήρια εγκεκριμένα ή προτεινόμενα από το Υπουργείο Παιδείας και το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τα εκπαιδευτικά σενάρια για τη Λογοτεχνία από τη διαδικτυακή πύλη του *Πρωτέα*.

<http://proteas.greek-language.gr/scenarios.html>

Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας: Ευρετήριο των ψηφιακών πόρων και εργαλείων του ΚΕΓ για τα γλωσσικά μαθήματα Γυμνασίου - Λυκείου.

http://www.iep.edu.gr/images/IEP/EPISTIMONIKI_YPIRESIA/Epist_Monades/B_Kyklos/Humanities/2017/evretirio_2017_final.pdf

Φωτόδεντρο - Εθνικός συσσωρευτής εκπαιδευτικού περιεχομένου

<http://photodentro.edu.gr/aggregator/>

Σπουδαστήριο Νέου Ελληνισμού. Νέα Ελληνική Λογοτεχνία και Πολιτισμός www.snhell.gr.

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΗ: Προκειμένου, οι μαθητές και οι μαθήτριες να είναι σε θέση να ανταποκρίνονται στις διαδικασίες κατανόησης των κειμένων και στις διαδικασίες παραγωγής λόγου, προτείνεται στη διδασκαλία του μαθήματος να αξιοποιηθεί το *Γλωσσάρι όρων* που υπάρχει στον *Φάκελο Υλικού «Εμείς και οι άλλοι...»* για την Γ' τάξη ΓΕΛ. Το *Γλωσσάρι* επικαιροποιεί όρους που αξιοποιούνται στα εκπαιδευτικά υλικά και εξασφαλίζει μια συμφωνία στο περιεχόμενό τους. Σε καμιά περίπτωση οι όροι αυτοί δεν αποτελούν αντικείμενο εξέτασης.

**ΟΔΗΓΙΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ Γ' ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ
ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2023-2024**

- 1.1. Η οργάνωση της διδασκαλίας στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας στηρίζεται σε κείμενα και δραστηριότητες που αντλούνται από:
- α. Διδακτικά βιβλία/σχολικά εγχειρίδια
 - β. Τους φακέλους συμπληρωματικού υλικού: Νεοελληνική Γλώσσα, *Φάκελος Υλικού: «Εμείς και οι άλλοι...»*, *Δίκτυο κειμένων* και Λογοτεχνία: *Φάκελος Υλικού-Δίκτυα κειμένων*
 - γ. Ψηφιακά αποθετήρια εγκεκριμένα ή προτεινόμενα από το Υπουργείο Παιδείας και το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής
 - δ. Υλικό που επιλέγει ή δημιουργεί ο/η διδάσκων/ουσα εκπαιδευτικός

Στο πλαίσιο του διδακτικού σχεδιασμού οι εκπαιδευτικοί, προκειμένου να αξιοποιήσουν τις προτεινόμενες **διαδικτυακές πηγές** από το διδακτικό υλικό, να προβαίνουν σε επανέλεγχο της εγκυρότητάς τους, διότι ενδέχεται λόγω του δυναμικού τους χαρακτήρα ορισμένες από αυτές να είναι ανενεργές ή να οδηγούν σε διαφορετικό περιεχόμενο.

Προκειμένου οι μαθητές/τριες να είναι σε θέση να ανταποκρίνονται στις διαδικασίες κατανόησης των κειμένων και στις διαδικασίες παραγωγής λόγου, προτείνεται να αξιοποιούν το Γλωσσάρι Όρων που περιέχεται στους Φακέλους Υλικού. Οι όροι αυτοί αποτελούν εργαλεία προσέγγισης των κειμένων και όχι αυτοσκοπό.

Πιο αναλυτικά:

A. Για τη Νεοελληνική Γλώσσα:

α. Διδακτικά βιβλία/σχολικά εγχειρίδια

- Κ. Αδαλόγλου, Α. Αυδή, Ν. Γρηγοριάδης, Α. Δανιήλ, Ι. Ζερβού, & Ε. Λόππα, *Έκφραση - Έκθεση (Τεύχος Γ')*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Σ. Χατζησαββίδης, & Α. Χατζησαββίδου, *Γραμματική Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» [Η Γραμματική είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για όσα αναφέρονται στα Κεφάλαια: «Σύνταξη», «Σημασιολογία» και «Πραγματολογία- Κειμενογλωσσολογία»]
- Γ. Β. Κανδήρου, Δ. Ε. Πασχαλίδης, & Σ. Ν. Ρίζος, *Γλωσσικές Ασκήσεις*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Γ. Μανωλίδης, Θ. Μπεχλιβάνης, & Φ. Φλώρου, *Θεματικοί Κύκλοι (Έκφραση - Έκθεση)*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Νεοελληνική Γλώσσα, *Φάκελος Υλικού: «Εμείς και οι άλλοι... »*, *Δίκτυο κειμένων*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» (εκτός του τρόπου αξιολόγησης και των ενδεικτικών κριτηρίων αξιολόγησης).

β. Ψηφιακά αποθετήρια εγκεκριμένα ή προτεινόμενα από το ΥΠΑΙΘΑ και το ΙΕΠ:

- Τα εκπαιδευτικά σενάρια για τη Νεοελληνική Γλώσσα από τη διαδικτυακή πύλη του Πρωτέα.
<http://proteas.greek-language.gr/scenarios.html>
- Πολύτροπη Γλώσσα: Υποστηρικτικό υλικό για τη γλωσσική διδασκαλία στο Λύκειο, διευρύνοντας και εμπλουτίζοντας το εγχειρίδιο «Έκφραση-Έκθεση».
<http://politropi.greek-language.gr/>
- Φωτόδεντρο - Εθνικός συσσωρευτής εκπαιδευτικού περιεχομένου
<http://photodentro.edu.gr/aggregator/>

B. Για τη Λογοτεχνία:

α. Διδακτικά βιβλία/σχολικά εγχειρίδια

- Ν. Γρηγοριάδης, Δ. Καρβέλης, Χ. Μηλιώνης, Κ. Μπαλάσκας, Γ. Παγανός, & Γ. Παπακώστας, *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (Τεύχος Γ')*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Ι. Παρίσης, & Ν. Παρίσης, *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Λογοτεχνία, *Φάκελος Υλικού-Δίκτυα κειμένων*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ».

β. Ψηφιακά αποθετήρια εγκεκριμένα ή προτεινόμενα από το ΥΠΑΙΘΑ και το ΙΕΠ:

- Τα εκπαιδευτικά σενάρια για τη Λογοτεχνία από τη διαδικτυακή πύλη του Πρωτέα.
<http://proteas.greek-language.gr/scenarios.html>
- Φωτόδεντρο - Εθνικός συσσωρευτής εκπαιδευτικού περιεχομένου
<http://photodentro.edu.gr/aggregator/>
- Σπουδαστήριο Νέου Ελληνισμού. Νέα Ελληνική Λογοτεχνία και Πολιτισμός www.snhell.gr

1.2. Διδακτική μεθοδολογία – προσέγγιση στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας: Α. Για τη Νεοελληνική Γλώσσα:

Οι **μαθησιακές διαδικασίες**, μέσω των οποίων επιτυγχάνονται οι στόχοι της γλωσσικής εκπαίδευσης σε όλες τις τάξεις του ΓΕΛ, διακρίνονται σε δύο επίπεδα:

- α. Διαδικασίες κατανόησης κειμένων
- β. Διαδικασίες παραγωγής γραπτού, προφορικού και πολυτροπικού λόγου.

Σχηματικά αποδίδονται ως εξής:

α. Διαδικασίες κατανόησης του νοήματος, της οργάνωσης και της μορφής των κειμένων:

1. Εντοπισμός και αναγνώριση του θέματος, της θέσης του πομπού, της πρόθεσής του
2. Εντοπισμός και δικαιολόγηση στοιχείων που συνθέτουν τη δομή του κειμένου σε επίπεδο παραγράφου, συνοχής και συνεκτικότητας (αλληλουχία νοημάτων)
3. Εντοπισμός και δικαιολόγηση γλωσσικών επιλογών του πομπού με τις οποίες αναδεικνύονται ιδέες, στάσεις, θέσεις και διαμορφώνεται το εκάστοτε υφολογικό επίπεδο λόγου
4. Κριτικός στοχασμός/αξιολόγηση κειμένων
5. Μετασχηματισμός γλωσσικών και κειμενικών στοιχείων μέρους του κειμένου

β. Διαδικασίες παραγωγής γραπτού, προφορικού και πολυτροπικού λόγου:

1. Σύνθεση κειμένων με αξιοποίηση ιδεών του κειμένου ή των κειμένων αναφοράς ή/και με διατύπωση κριτικής στάσης απέναντι σε ιδέες, στάσεις, πεποιθήσεις κ.ά. που διατυπώνονται στο/στα κείμενο/α αναφοράς
2. Αναθεώρηση – δημοσίευση των κειμένων
3. Αναστοχασμός σχετικά με τις ακολουθούμενες στρατηγικές παραγωγής λόγου/μετασχηματισμού των κειμένων.

Τα κείμενα που επιλέγονται καλό είναι να συνάδουν με τις εμπειρίες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών/τριών, να θέτουν ερωτήματα, χωρίς απαραίτητα να δίνουν απαντήσεις, να εντάσσονται σε μια ποικιλία κειμενικών ειδών¹ και τύπων (αφηγηματικά, περιγραφικά, επιχειρηματολογικά), προκειμένου να ανταποκρίνονται στις διδακτικές αρχές της επικοινωνιακής και κειμενοκεντρικής διδακτικής προσέγγισης και της παιδαγωγικής των πολυγραμματισμών².

¹ Σύμφωνα με τη σχολική *Γραμματική Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Χατζησαββίδη Σωφρόνη, Χατζησαββίδου Αθανασίας,

«τα κειμενικά είδη ή τα είδη λόγου» είναι συμβατικές μορφές κειμένων που περιέχουν ορισμένα κειμενικά χαρακτηριστικά ως προς τη δομή, τη μορφή και το περιεχόμενο» (σ. 176).

² Σύμφωνα με το ΠΣ του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας της Γ' τάξης ΓΕΛ, «Βασική επιδίωξη των πολυγραμματισμών είναι να βοηθήσουν τους/τις μαθητές/τριες να πετύχουν τους ακόλουθους δύο στόχους για τον γραμματισμό: α) την προσέγγιση των κειμένων σε μορφολογικό, σημασιολογικό επίπεδο και σε επίπεδο οργάνωσης και β) την κριτική εμπλοκή με τον γραμματισμό, που είναι απαραίτητη για να σχεδιάσουν με επιτυχία το κοινωνικό τους μέλλον» (ΦΕΚ Β' 4911/31-12-2019, σ. 56080).

Τα κείμενα επιλέγονται με κριτήριο τους **πέντε (5) θεματικούς άξονες** που ορίζονται στο Π.Σ.:

- Άμεσο κοινωνικό περιβάλλον (οικογένεια, σχολείο, παρέες – κοινωνικές ομάδες)
- Ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο (κοινωνικοί θεσμοί, αγορά εργασίας, θεσμοί εξουσίας, αξίες)
- Φυσικό περιβάλλον
- Ψηφιακό περιβάλλον
- Ταυτότητες (κοινωνικές, εθνικές, πολιτισμικές)

Κάθε κείμενο που διανέμεται στους/στις μαθητές/τριες σε φωτοτυπία, μπορεί να περιλαμβάνει ένα σύντομο εισαγωγικό σημείωμα με τις απολύτως αναγκαίες πληροφορίες για την κατανόησή του και χωρίς ερμηνευτικά σχόλια που κατευθύνουν τη σκέψη του/της μαθητή/τριας.

Κατά τον σχεδιασμό της εκάστοτε διδακτικής ενότητας, η οποία εντάσσεται στους παραπάνω θεματικούς άξονες, ο/η εκπαιδευτικός είναι απαραίτητο να λαμβάνει υπόψη τα ακόλουθα δομικά στοιχεία για τη συγκρότησή της (χωρίς να σημαίνει ότι κάθε διδακτική ενότητα περιλαμβάνει όλες τις παρακάτω δραστηριότητες):

1. **Δραστηριότητες κατανόησης του κειμένου** (θέμα, θέση, πρόθεση πομπού, συνοπτική παρουσίαση του περιεχομένου μέρους ή συνολικά του κειμένου, ανάλογα με την έκτασή του κ.ά.)
2. **Δραστηριότητες ανάλυσης κειμένων** με στόχο την κατανόηση της γλωσσικής τους μορφής και των κειμενικών τους χαρακτηριστικών. Αναλύονται κείμενα με στόχο την ανάδειξη της σχέσης που έχει η γλώσσα και η οργάνωση του κειμένου με την κατάσταση επικοινωνίας και τον σκοπό. Αυτό σημαίνει ότι η ανάγνωση και ανάλυση του κειμένου δεν περιορίζεται στην κατανόηση του θέματος και των επιμέρους ιδεών που πραγματεύεται ο πομπός, αλλά περιλαμβάνει και την επισήμανση των γλωσσικών επιλογών του πομπού με τις οποίες διαμορφώνεται το ανάλογο επίπεδο ύφους στο σύνολο ή σε ένα τμήμα του κειμένου. Τέτοιες επιλογές, οι οποίες συνιστούν βασικούς κειμενικούς δείκτες, αφορούν το λεξιλόγιο, τη λειτουργία της γλώσσας, τη σύνταξη, τα ρήματα (χρόνοι, εγκλίσεις, πρόσωπα κ.ά.), ακόμη και τα σημεία στίξης. Στο πλαίσιο αυτό υπάγονται και δραστηριότητες μετασχηματισμού γλωσσικών και κειμενικών στοιχείων και της εξήγησης του τρόπου με τον οποίο αυτοί οι μετασχηματισμοί αλλάζουν με τη σειρά τους το νόημα και τον επικοινωνιακό στόχο των κειμένων.
3. **Δραστηριότητες αναγνώρισης και ερμηνευτικής προσέγγισης** του τρόπου σύνδεσης και οργάνωσης ιδεών, προτάσεων, παραγράφων ή διαφόρων σημειωτικών τρόπων στο κείμενο, αφού λάβουν οι μαθητές/τριες υπόψη το επικοινωνιακό πλαίσιο και τα κοινωνικά συμφραζόμενα.
4. **Δραστηριότητες συγκριτικής εξέτασης κειμένων** ως προς τις δύο προηγούμενες διαστάσεις: Αναλύονται συστάδες (δίκτυα) κειμένων, ώστε οι μαθητές/τριες να διαπιστώσουν ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των κειμένων ως προς τη γλώσσα, το μέσο, τους σημειωτικούς τρόπους, το κειμενικό είδος, τις αναπαραστάσεις της πραγματικότητας, τον τρόπο προσέγγισης του θέματος κ.λπ.
5. **Δραστηριότητες παραγωγής λόγου:** Οι μαθητές/τριες καλούνται να ανταποκριθούν στα μελετώμενα κείμενα παράγοντας λόγο, με τον οποίο αναπτύσσουν τεκμηριωμένη προσωπική γνώμη, τη συμφωνία ή τη διαφωνία τους με προβλήματα, θέσεις, στάσεις, στερεότυπα, προκαταλήψεις κ.ά. που θέτει/θέτουν το/τα κείμενο/κείμενα αναφοράς σε καθορισμένο επικοινωνιακό πλαίσιο (σκοπό, πομπό, αποδέκτης, κειμενικό είδος).
6. **Δραστηριότητες αναστοχασμού και ανάπτυξης μεταγνωστικών δεξιοτήτων:** Οι μαθητές/τριες καλούνται να περιγράψουν τον τρόπο με τον οποίο εργάστηκαν, τις στρατηγικές με τις οποίες προσέγγισαν τα κείμενα ή τα σχεδίασαν και δημοσίευσαν, τις δεξιότητες που αξιοποίησαν, για να έχουν καλύτερο αποτέλεσμα.

Επίσης, κατά τον σχεδιασμό των δραστηριοτήτων, ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τη γλωσσική και επικοινωνιακή ετοιμότητα των μαθητών/τριών και να παρεμβαίνει στις περιπτώσεις

ΠΟΥ

διαπιστώνει ελλείμματα γνώσης. Η διδασκαλία των μορφοσυντακτικών φαινομένων, του λεξιλογίου, των σημασιολογικών και πραγματολογικών στοιχείων συναρτάται πάντοτε με τη χρήση της γλώσσας στη νοηματοδότηση των κειμένων και δεν αποβλέπει στην απομνημόνευση μεταγλωσσικών όρων. Οι δραστηριότητες οργανώνονται σε επίπεδο κειμένου, με προσομοίωση όσο το δυνατόν αυθεντικών συνθηκών επικοινωνίας και ενθαρρύνουν τη χρησιμοποίηση εκ μέρους των μαθητών και μαθητριών βιβλίων αναφοράς σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή (γραμματικές, λεξικά κ.λπ.).

Ο αριθμός των κειμένων που θα διδαχθούν στη Νεοελληνική Γλώσσα στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς με τη διαδικασία της κριτικής ανάγνωσης να είναι τουλάχιστον 4-5 από κάθε θεματικό άξονα (βλ. παραπάνω). Η παραγωγή λόγου, με τη διατύπωση κριτικής θέσης με αφορμή τα κείμενα, τον μετασχηματισμό και αξιοποίηση των ιδεών τους, να είναι απόληξη της κριτικής ανάγνωσης. **Κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους να γράφονται τουλάχιστον επτά (7) κείμενα παραγωγής λόγου 350-400 λέξεων στη σχολική τάξη και να γίνεται συστηματική διόρθωσή τους.**

Στις άλλες περιπτώσεις, καλό είναι οι μαθητές/τριες να εμπλέκονται σε διαδικασίες πύκνωσης μέρους των κειμένων ή απαντήσεων σε ερωτήσεις που σχετίζονται με το Θέμα Β (κατανόηση νοημάτων κειμένων, σύγκριση κειμένων που «συνομιλούν», κατανόηση της οργάνωσης και της μορφής των κειμένων). Οι τελευταίες δραστηριότητες μπορούν να γίνονται και προφορικά.

Για την παρακολούθηση της πορείας της διδασκαλίας στα «πανελλαδικώς εξεταζόμενα μαθήματα», στις αντίστοιχες φόρμες οι εκπαιδευτικοί καταγράφουν τον αριθμό των κειμένων των οποίων έχουν ολοκληρώσει την επεξεργασία.

B. Για τη Λογοτεχνία:

1. Οι μαθητές/τριες ερμηνεύουν το λογοτεχνικό κείμενο ανιχνεύοντας το ερώτημα/θέμα, αφού λάβουν υπόψη τούς κειμενικούς δείκτες ή/και το συγκεκριμένο.

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ:

- Οι εκπαιδευτικοί κατά τη διδακτική πράξη καλούνται να δίνουν βαρύτητα στο κείμενο και στον τρόπο πρόσληψής του από τους μαθητές/τριες, χωρίς να επιμένουν σε «περικειμενικό υλικό»
 - Η λογική της παραδοσιακής φιλολογικής ανάλυσης, η οποία εστίαζε στον/στη συγγραφέα και την ιστορική περίοδο και όχι στο κείμενο ή στον αποδέκτη του, δεν έχει θέση στην προσέγγιση των κειμένων
 - Στο τέλος της διαδικασίας της ερμηνείας του λογοτεχνικού κειμένου οι μαθητές/τριες διατυπώνουν ερμηνευτικό σχόλιο. Το ερμηνευτικό σχόλιο αποτελεί προσωπική εργασία, την οποία αναλαμβάνουν οι μαθητές/τριες με σκοπό να ανασυνθέσουν στοιχεία από τη διδασκαλία ή την ανάγνωση που προηγήθηκε
 - Ενδιαφέρει και αξιολογείται η προσωπική τους ανταπόκριση στο κείμενο.
2. Σχετικά με την παραγωγή ερμηνευτικού σχολίου σε γραπτές εξετάσεις:
Το ερμηνευτικό σχόλιο στις γραπτές εξετάσεις αποτελεί σχόλιο, περιορισμένης έκτασης (π.χ. 100-150 λέξεις ή 150-200 λέξεις), που περιλαμβάνει την **ανάπτυξη του βασικού, για τους/τις μαθητές/τριες, ερωτήματος/θέματος του κειμένου και της ανταπόκρισής τους σε αυτό**. Στο ερμηνευτικό σχόλιο ο/η μαθητής/τρια δεν περιορίζεται στο «τι λέει το κείμενο», αλλά επεκτείνεται στο «τι σημαίνει για τον/την ίδιον/α». Στην εκφώνηση του ερωτήματος είτε γίνεται αναφορά σε κειμενικούς δείκτες είτε όχι, οι μαθητές/τριες, κατά τη διδασκαλία, ασκούνται συστηματικά, για να είναι σε θέση να τεκμηριώνουν την ερμηνεία τους με στοιχεία του κειμένου. Επομένως, το ερώτημα «πώς το λέει» το κείμενο δεν μπορεί να αγνοείται.

Ενδεικτική πορεία για τη συγγραφή του ερμηνευτικού σχολίου είναι:

- Μετά την ανάγνωση του κειμένου και πριν ξεκινήσει να γράψει το σχόλιό του/της ο/η μαθητής/τρια να εντοπίσει ποιο είναι, κατά τη γνώμη του/της, το θέμα του κειμένου.

- Να καταγράψει στη συνέχεια το/τα ερώτημα/ερωτήματα που απορρέει/απορρέουν από τον τρόπο που χειρίζεται ο/η συγγραφέας το θέμα του/της.
- Να αξιολογήσει ποιο από τα ερωτήματα παρουσιάζει μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τον/την ίδιο/α και σε αυτό να στηρίξει το ερμηνευτικό του/της σχόλιο.
- Να τεκμηριώσει με αναφορές στο κείμενο **ή/και** σε συγκεκριμένους κειμενικούς δείκτες την απάντησή του/της.

Στην εκφώνηση του ερωτήματος καλό είναι να αποφεύγεται η αναφορά σε κειμενικούς δείκτες (χωρίς να είναι όμως δεσμευτικό), αλλά οι μαθητές/τριες πρέπει να τεκμηριώνουν την ερμηνεία με στοιχεία του κειμένου (κειμενικοί δείκτες).

3. Τα κείμενα που θα διδαχθούν στη Λογοτεχνία στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, κατά τη διδασκαλία στην τάξη, και θα γίνονται αντικείμενο ερμηνευτικής προσέγγισης επιλέγονται από ποικίλες κατηγορίες. Αυτά τα κείμενα να είναι τουλάχιστον 15-20. Κατά τη διδασκαλία δύναται τα λογοτεχνικά κείμενα να «συνομιλούν» υπόρρητα, με τις θεματικές ενότητες που θα προσεγγίσει ο/η εκπαιδευτικός. Με αυτό το σκεπτικό, μπορεί ένα λογοτεχνικό κείμενο να αποτελέσει την αφορμή για τη διδακτική προσέγγιση της ενότητας, με τρόπο που θα κινήσει το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών, δημιουργώντας γόνιμο προβληματισμό και αισθητική συγκίνηση, χωρίς να δίνεται συγκεκριμένη κατεύθυνση στην ερμηνεία του. Με αυτόν τον τρόπο δεν παραβιάζεται η πολυσημία και η ανοιχτότητα των λογοτεχνικών κειμένων όπως περιγράφεται στο ΠΣ για το μάθημα.
4. Οι κειμενικοί δείκτες δεν διδάσκονται αυτοτελώς, αλλά σε σχέση με τον τρόπο με τον οποίο νοηματοδοτούν το κείμενο.
5. Το λογοτεχνικό κείμενο μπορεί να συνοδεύεται από εισαγωγικό σημείωμα, στο οποίο θα αναφέρονται πληροφορίες (χωρίς ερμηνευτικά σχόλια) που κρίνονται απαραίτητες για την κατανόησή του. Επίσης, μπορεί να δίνεται με τη μορφή υποσημείωσης η σημασία μιας λέξης που δεν είναι γνωστή.
6. Για την παρακολούθηση της πορείας της διδασκαλίας στα «πανελλαδικώς εξεταζόμενα μαθήματα», στις αντίστοιχες φόρμες οι εκπαιδευτικοί να καταγράφουν τον αριθμό των κειμένων των οποίων έχουν ολοκληρώσει την ερμηνευτική προσέγγιση.

1.3. Αξιολόγηση της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας της Γ΄ τάξης Ημερήσιου και Εσπερινού Γενικού Λυκείου για το σχολικό έτος 2023-2024

Η εξέταση των μαθητών/τριών στη Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία είναι ενιαία και γίνεται σε κείμενα, λογοτεχνικά και μη λογοτεχνικά, τα οποία δεν εμπεριέχονται στα διδακτικά βιβλία που περιλαμβάνονται στην εξεταστέα ύλη του μαθήματος. Τα κείμενα αυτά δεν πρέπει να υπερβαίνουν το όριο των τριών (3) σελίδων.

Ως εξεταστέα ύλη ορίζονται δραστηριότητες με τις οποίες υπηρετείται και ελέγχεται η επίτευξη των σκοπών και των προσδοκώμενων αποτελεσμάτων της διδασκαλίας του μαθήματος (περισσότερα βλ. εξεταστέα ύλη).

A. Για τη Νεοελληνική Γλώσσα:

1. Η αξιολόγηση είναι, όπως και η διδασκαλία, κειμενοκεντρική και βασίζεται σε ένα ή δύο μη λογοτεχνικά κείμενα διαφορετικά μεταξύ τους ως προς το κειμενικό είδος, ώστε να αποτιμάται η αναγνωστική ικανότητα των μαθητών/τριών σε ποικιλία κειμενικών ειδών. Ειδικότερα:

Για το 1ο θέμα (συνοπτική νοηματική απόδοση) διευκρινίζονται τα εξής:

- α. Ζητείται από τους/τις μαθητές/τριες να αποδώσουν συνοπτικά μέρος του κειμένου ή απόψεις που διατυπώνονται στο κείμενο για κάποιο ζήτημα
- β. Τα ερωτήματα που τίθενται στο πρώτο θέμα καλούν τους/τις μαθητές/τριες να εντοπίσουν τις σχετικές πληροφορίες στο κείμενο, να τις παραφράσουν και να τις αποδώσουν συνοπτικά

- γ. Το πληροφοριακό ύψος λόγου αποτιμάται στους επιμέρους τομείς της αξιολόγησης του Θέματος Α «Οργάνωση» και «Γλώσσα». Ο εντοπισμός των κυρίων σημείων του ζητούμενου κειμένου

αναφοράς εντάσσεται στην αποτίμηση του περιεχομένου του κειμένου που έχει παραχθεί (επιμέρους τομέας «Περιεχόμενο»). Για την αξιολόγηση της πύκνωσης λόγου ισχύει η σχετική ρουμπρίκα που περιλαμβάνεται στο Παράρτημα των Οδηγιών.

Ενδεικτικές εκφωνήσεις για το 1ο θέμα:

- Να παρουσιάσετε συνοπτικά, σε 60 λέξεις, το περιεχόμενο των τριών πρώτων παραγράφων του κειμένου.
- Να παρουσιάσετε συνοπτικά τις απόψεις του συγγραφέα σχετικά με την ευθύνη της Πολιτείας για την έξαρση του φαινομένου. (50-60 λέξεις)
- Να παρουσιάσετε συνοπτικά σε 50-60 λέξεις τις αντιλήψεις και πρακτικές που είναι αναγκαίο να ενσωματωθούν στην οικονομική ανάπτυξη προς όφελος ολόκληρης της ανθρωπότητας, σύμφωνα με τη συγγραφέα του άρθρου.

Για το 2ο θέμα (διαδικασίες κατανόησης του νοήματος, της οργάνωσης και της μορφής των κειμένων) διευκρινίζονται τα εξής:

α. **Δεν δίνονται ερωτήματα που στηρίζονται σε μεταγλωσσικούς όρους ή ζητούν την αναπαραγωγή τους** (λ.χ. τρόποι ανάπτυξης παραγράφου, χαρακτηρισμοί συλλογισμών ως προς τη μορφή ή τη συλλογιστική πορεία, τροπικότητα, ονοματοποίηση κ.ά.). Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν πρέπει να διδάσκονται οι μεταγλωσσικοί όροι, όπως και βασικές λεξικογραμματικές γνώσεις, τις οποίες οι μαθητές/τριες ήδη γνωρίζουν από προηγούμενες τάξεις και τις αξιοποιούν, προκειμένου να διαβάζουν κριτικά ένα κείμενο και να παράγουν αποτελεσματικά κείμενα. Για αυτόν τον σκοπό, καλό είναι να αξιοποιηθεί διδακτικά και το «Γλωσσάρι», κατά την κρίση του/της εκπαιδευτικού, καθώς περιέχει **γνώσεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως εργαλεία ανάλυσης των κειμένων**, στο πλαίσιο της κειμενοκεντρικής και επικοινωνιακής διδακτικής προσέγγισης.

β. **Το γεγονός ότι δεν δίνονται ερωτήματα που στηρίζονται σε μεταγλωσσικούς όρους δεν σημαίνει ότι τέτοιοι όροι δεν μπορούν να τεθούν σε ερώτημα με διαφορετική διατύπωση**, σαφή για τον/τη μαθητή/τρια, με το οποίο ζητείται ο συσχετισμός ενός μεταγλωσσικού όρου με το θέμα, την πρόθεση του πομπού, το είδος του κειμένου κ.ά.

Παράδειγμα: «Μετά από 3 χρόνια διπλωματικών προσπαθειών και μια παγκόσμια εκστρατεία του WWF σε συνεργασία με πολλές άλλες οργανώσεις, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών υιοθέτησε χτες ψήφισμα κατά του παράνομου εμπορίου άγριων ζώων.»: Στο παραπάνω χωρίο του κειμένου να εντοπίσετε δύο περιπτώσεις χρήσης ονοματικών συνόλων αντί για προτάσεις με ρήματα και να κάνετε τις απαραίτητες αλλαγές σε σύνταξη και σειρά των λέξεων, υποθέτοντας ότι θα ξεκινήσετε με τη φράση «Ψήφισμα κατά του παράνομου εμπορίου άγριων ζώων...».

Στο πρώτο σκέλος της παραπάνω ερώτησης ζητείται ο εντοπισμός δύο περιπτώσεων ονοματοποίησης, ενώ στο δεύτερο σκέλος ζητείται η μετατροπή της σύνταξης από ενεργητική σε παθητική.

γ. Το ίδιο ισχύει και για τη γλώσσα του κειμένου, καθώς μπορεί να συσχετισθεί η λειτουργία μιας ή περισσότερων λέξεων σε σημεία ενός κειμένου ως προς το επικοινωνιακό αποτέλεσμα που δημιουργούν και ο μετασχηματισμός των χωρίων στο ίδιο ή διαφορετικό υφολογικό επίπεδο με την αναζήτηση συνώνυμων λέξεων ή φράσεων.

Παράδειγμα: Να δικαιολογήσετε την επανάληψη της λέξης «αγωνιζόμαστε» στο τέλος του κειμένου σε σχέση με το θέμα του και την πρόθεση αυτών που υπογράφουν τη Διακήρυξη και να την αντικαταστήσετε με δύο συνώνυμες λέξεις που δεν θα αλλάζουν την πρόθεση αυτών που την υπογράφουν.

Ενδεικτικές εκφωνήσεις ερωτημάτων για το 2ο θέμα στο παραπάνω πλαίσιο είναι:

- Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις αποδίδουν ορθά απόψεις του συγγραφέα του κειμένου; (Σ ή Λ). Να τεκμηριώσεις την απάντησή σου, παραθέτοντας σχετικά αποσπάσματα από το κείμενο.
- Αν ο σκοπός του συγγραφέα είναι να ευαισθητοποιήσει τον/την αναγνώστη/τρια του για το πρόβλημα, με ποιους τρόπους (γλωσσικές επιλογές, εκφραστικά μέσα κ.ά.) φαίνεται ότι επιχειρεί να επιτύχει τον σκοπό του;
- Να ξαναγράψεις το συγκεκριμένο απόσπασμα του κειμένου, αντικαθιστώντας τις υπογραμμισμένες λέξεις/φράσεις με άλλες, που να καθιστούν το ύφος περισσότερο οικείο.

- Στο παρακάτω απόσπασμα χρησιμοποιεί ο συγγραφέας το α' ενικό πρόσωπο. Να μετασχηματίσετε το κείμενο χρησιμοποιώντας το γ' ενικό πρόσωπο. Τι αλλάζει ως προς το ύφος;
- Τι πετυχαίνει η αρθρογράφος με τη χρήση του ερωτήματος στην 3η παράγραφο ως προς την οργάνωση του κειμένου και ως προς την αντίδραση του αναγνώστη;
- Ο ομιλητής εμφανίζεται πολύ βέβαιος για τις απόψεις του. Με ποιες γλωσσικές επιλογές, λέξεις ή φράσεις δείχνει τη βεβαιότητά του; Συμμερίζετε τη βεβαιότητά του; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.
- Το κείμενο χαρακτηρίζεται για τη μεταφορική χρήση του λόγου και το προσωπικό ύφος, όπως ταιριάζει σε ένα στοχαστικό δοκίμιο. Να μετατρέψετε το συγκεκριμένο απόσπασμα, αξιοποιώντας την κυριολεκτική χρήση του λόγου, κάνοντας το ύφος πιο επίσημο. Υποθέστε ότι το κείμενο σας αποτελεί μέρος μιας εισήγησης σε μια ημερίδα του σχολείου.
- Στο συγκεκριμένο απόσπασμα, η συγγραφέας πιθανολογεί για την εξέλιξη της τεχνολογίας. Για ποιον λόγο, κατά τη γνώμη σου, έκανε αυτή την επιλογή;
- Ποια νομίζετε ότι είναι η πρόθεση του συγγραφέα στη συγκεκριμένη παράγραφο του κειμένου; Πώς ο τρόπος με τον οποίο επέλεξε να την αναπτύξει, υπηρετεί την πρόθεση αυτή;
- Να δείξετε τη νοηματική σχέση που έχει ο τίτλος με το υπόλοιπο κείμενο.

Για το 4ο θέμα (παραγωγή λόγου) διευκρινίζεται ότι:

Γενική παρατήρηση: Το **Θέμα Δ** σχετίζεται με τα μη λογοτεχνικά κείμενα και αφορά τη γραπτή παραγωγή κριτικού λόγου, 300 έως 400 λέξεις (ανάλογα με τη βαρύτητα του θέματος), το οποίο ανταποκρίνεται σε συγκεκριμένο επικοινωνιακό πλαίσιο (σκοπό, πομπό, αποδέκτες, κειμενικό είδος) και ζητεί από τους μαθητές/τριες την ανάπτυξη τεκμηριωμένης προσωπικής γνώμης, τη συμφωνία ή τη διαφωνία τους με προβλήματα, θέσεις, στάσεις, στερεότυπα, προκαταλήψεις κ.ά. που θέτει το κείμενο / θέτουν τα κείμενα αναφοράς.

Με τον όρο «αξιοποίηση πληροφοριών και βασικών εννοιών κειμένου αναφοράς», αξιολογείται η κρίση του/της μαθητή/τριας, στον βαθμό που λαμβάνει υπόψη ή αγνοεί σημαντικές πτυχές του θέματος που τίγονται στο κείμενο (ή στα κείμενα) αναφοράς. Αυτό δεν σημαίνει την αντιγραφή ιδεών των κειμένων αναφοράς, την αυτούσια αναπαραγωγή και τον σχολιασμό τους, αλλά τη δημιουργική τους αφομοίωση και την αξιοποίηση του γνωστικού υλικού ή των απόψεων που περιλαμβάνονται σε αυτά, για την παραγωγή τεκμηριωμένης θέσης, για τη συγκρότηση της στάσης του/της μαθητή/τριας, της συμφωνίας ή διαφωνίας ως προς το ζητούμενο. Οι μαθητές/τριες, δηλαδή, λαμβάνουν υπόψη τα κείμενα αναφοράς, με σκοπό να τοποθετηθούν κριτικά με βάση τα προσωπικά τους βιώματα, να πάρουν δηλαδή θέση απέναντι σε ένα θέμα ή ερώτημα που τίθεται ως ζητούμενο. Για αυτό και τα κείμενα αναφοράς πρέπει να κινητοποιούν τη σκέψη των μαθητών/τριών και να τους/τις προκαλούν να πάρουν θέση. Λόγω της περιορισμένης έκτασης λέξεων προτείνουμε το ερώτημα να είναι στοχευμένο σε συγκεκριμένο ζήτημα, ώστε να αξιολογείται επαρκώς η τεκμηρίωση των επιχειρημάτων του/της μαθητή/τριας. Για την αξιολόγηση της παραγωγής λόγου ισχύει η σχετική ρουμπρίκα που περιλαμβάνεται στο Παράρτημα των Οδηγιών.

Ενδεικτικές εκφωνήσεις θεμάτων παραγωγής λόγου:

- Ο αρθρογράφος υποστηρίζει τη θέση ότι Εσείς συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη θέση αυτή; Να υποστηρίξετε τη γνώμη σας σε ένα κείμενο 350 λέξεων, το οποίο θα έχει τη μορφή διαδικτυακής επιστολής προς αυτόν.
- Λαμβάνοντας υπόψη τη θέση του αρθρογράφου στο κείμενο αναφοράς Ι, καλείστε να τοποθετηθείτε στο εξής ερώτημα: Θεωρείτε ότι....

Κειμενικό είδος: Άρθρο

Πομπός:

Μαθητής/Μαθήτρια

Μέσο: Εφημερίδα πανελλαδικής

κυκλοφορίας Αποδέκτης: Ευρύ

αναγνωστικό κοινό

Όριο λέξεων: 350 λέξεις

- *Είδος: Επιχειρηματολογικό κείμενο - Ομιλία*

Περίσταση επικοινωνίας: Συζήτηση στο σχολείο στο πλαίσιο Ημερίδας με θέμα τα Ανθρώπινα

Δικαιώματα Ρόλος: Εκπρόσωπος της μαθητικής κοινότητας του τμήματος

Αποδέκτες: Οι παρισταμένοι/ες καθηγητές/τριες, γονείς, τοπικοί φορείς, μαθητές/τριες

Θέμα: Στο κείμενο αναφέρεται ότι η οικονομική ανάπτυξη στις μέρες μας οφείλει να έχει στο επίκεντρό της τον άνθρωπο και όχι τη μονομερή βελτίωση των οικονομικών δεικτών. Να εκθέσετε τεκμηριωμένα την άποψή σας σε 300-350 λέξεις.

B. Για τη Λογοτεχνία (3ο Θέμα):

Αξιολόγηση του ερμηνευτικού σχολίου

Το λογοτεχνικό κείμενο που επιλέγεται για την αξιολόγηση, μπορεί να συνομιλεί υπόρρητα ή να μην συνομιλεί με τα μη λογοτεχνικά. Η αξιολόγηση του ερμηνευτικού σχολίου είναι **ολιστική** και βέβαια λαμβάνονται υπόψη η ποιότητα της διατύπωσης του βασικού θέματος/ερωτήματος από τον/τη μαθητή/τρια, η υποστήριξη με στοιχεία του κειμένου και η οργάνωση και γλώσσα που χρησιμοποιείται (σύμφωνα με τη ρουμπρίκα αξιολόγησης που περιλαμβάνεται στο Παράρτημα των Οδηγιών). Η κατανομή των επιμέρους μονάδων προτείνεται να προσαρμόζεται ανάλογα με τα ζητούμενα (θέμα/ανταπόκριση/υποστήριξη, στην παρουσίαση των οποίων συνυπολογίζεται η οργάνωση του λόγου και η γλώσσα).

- α. Σχετικά με την κατανόηση και την ερμηνεία του λογοτεχνικού κειμένου αξιολογείται: η σαφήνεια της διατύπωσης του βασικού θέματος, το οποίο σχετίζεται με τον βαθμό κατανόησης των ιδεών και του συναισθηματικού κλίματος του κειμένου, και η αναγνωστική ανταπόκριση των μαθητών/τριών στο θέμα, με την επαρκή τεκμηρίωση/υποστήριξη της απάντησης με αναφορές-παραπομπές στο κείμενο.
- β. Οι αναφορές στο κείμενο ή σε συγκεκριμένους κειμενικούς δείκτες αξιολογούνται στον βαθμό που υποστηρίζουν επιτυχώς την ερμηνευτική προσέγγιση του μαθητή ή της μαθήτριας.
- γ. Σχετικά με την οργάνωση και τη γλωσσική έκφραση του ερμηνευτικού σχολίου αξιολογείται: η αλληλουχία και η συνοχή του ερμηνευτικού σχολίου ως παραγόμενου κειμένου, η χρήση του κατάλληλου λεξιλογίου και η επίπτωση τυχόν γραμματικοσυντακτικών λαθών στην ερμηνευτική εκδοχή του/της μαθητή/τριας.
- δ. Επιδιώκεται το ερμηνευτικό σχόλιο να **αξιολογείται συνολικά** ως προς τα παραπάνω κριτήρια και να είναι εμφανές σ' αυτό η κατανόηση/ερμηνεία του λογοτεχνικού κειμένου, καθώς και η τεκμηριωμένη ανταπόκριση του μαθητή/τριας απέναντι στο ερώτημα/θέμα που διατυπώνει.

Οι διατυπώσεις του ερωτήματος αυτού είναι δυνατόν να περιλαμβάνουν:

- α. Τον εντοπισμό και σχολιασμό του θέματος (λ.χ. *Να σχολιάσετε εκείνο το θέμα, από όσα θέτει το κείμενο, που κρίνετε πιο σημαντικό ή Ποιο είναι το ερώτημα που, κατά τη γνώμη σας, θέτει το κείμενο; Ποια είναι η δική σας απάντηση σε αυτό;*)
- β. Έναν ή δύο κειμενικούς δείκτες βάσει των οποίων οι μαθητές/τριες διατυπώνουν και σχολιάζουν το θέμα/ερώτημα (λ.χ. *Να διατυπώσετε το κεντρικό ερώτημα που θέτει το κείμενο με βάση....*).

Άλλες ενδεικτικές εκφωνήσεις του θέματος του ερμηνευτικού σχολίου:

- *Να διατυπώσετε το ερμηνευτικό σας σχόλιο για το ποίημα/αφήγημα κ.λπ.*
- *Να σχολιάσετε εκείνο το θέμα, από όσα θέτει το κείμενο, που κρίνετε ως πιο σημαντικό. Ποια είναι η δική σας θέση;*
- *Λαμβάνοντας υπόψη σου τη μορφή και το περιεχόμενο της τελευταίας στροφής του ποιήματος, να σχολιάσεις τον ρόλο της σε σχέση με το όλο ποίημα.*
- *Μελετητές υποστηρίζουν ότι το «Θεσσαλονίκη, Μέρες του 1969 μ.Χ.» είναι ποίημα που έχει πολιτικές διαστάσεις. Με ποια στοιχεία του κειμένου μπορεί αυτό να τεκμηριωθεί; Ο σημερινός αναγνώστης θα προσλάμβανε το κείμενο με τον ίδιο τρόπο;*

- «Θεσσαλονίκη, Μέρες του 1969 μ.Χ.»: Οι στίχοι 15 και 17 που είναι μέσα σε παύλες, ποια βαρύτητα έχουν, κατά τη γνώμη σας, στο θέμα του ποιήματος; Κατά πόσο αυτό το θέμα είναι επίκαιρο για σας;

1.4. Ενδεικτικά Κριτήρια Αξιολόγησης για τη Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία Γ΄ τάξης Γενικού Λυκείου

Κριτήριο αξιολόγησης 1

Κείμενο 1

Το ακόλουθο διασκευασμένο άρθρο του Γιάννη Κοτόφωλου δημοσιεύτηκε στις 11/06/2018 στην ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας «Η Καθημερινή». Προσπελάστηκε στις 19/07/2023 <https://www.kathimerini.gr/economy/local/968645/apopsi-paideia-koinonia-kai-anaptyxi/>

Άποψη: Παιδεία, κοινωνία και ανάπτυξη!

Η παιδεία και η εκπαίδευση είναι ο τομέας στον οποίο η Ελλάδα παρουσιάζει ένα από τα σημαντικότερα ελλείμματα συγκριτικά με τις άλλες προηγμένες χώρες της Ευρώπης και αυτό δεν μπορεί κανείς να το υποβαθμίσει, με τον οποιοδήποτε τρόπο, ό,τι είδους ιδεοληψία και να κουβαλάει πάνω του. Η παιδεία είναι προτεραιότητα επιβίωσης, πλέον, για τον τόπο μας και ως τέτοια επιβάλλεται να την αξιολογήσει και να την αναβαθμίσει, επειγόντως μάλιστα, το σύνολο της κοινωνίας. Η παιδεία σήμερα είναι ένα πολύ σημαντικό οικονομικό θέμα, αλλά και ένα μείζον κοινωνικό ζήτημα για την ταλαιπωρημένη από τη δεκαετή κρίση Ελλάδα.

Η παιδεία, πράγματι, είναι ένα κολοσσιαίας σημασίας ζητούμενο για την ελληνική κοινωνία και το μέλλον της νέας γενιάς, καθώς αποτελεί το βασικό μοτέρ εξέλιξης της κοινωνικής δομής, των επιστημών και του πολιτισμού. Παράλληλα είναι εργαλείο βασικό για την αναβάθμιση της οικονομίας και της τεχνολογίας. Η παιδεία, μαζί με την ελευθερία και τη δημοκρατία, έννοιες αναπόσπαστες άλλωστε και μεταξύ τους ανατροφοδοτούμενες, αποτελούν το ύψιστο δημόσιο αγαθό στον σύγχρονο κόσμο. Η πρόσβαση στην παιδεία αφορά ή πρέπει να αφορά όλες σχεδόν τις κοινωνικές ομάδες και αυτή ήταν η επιτυχία του μεταπολεμικού συστήματος της Δύσης. Η περίφημη μεσαία τάξη, η οποία λειτούργησε όντως ως η ραχοκοκαλιά του μεταπολεμικού μοντέλου, ήταν το αποτέλεσμα αυτής της ευρύτερης πρόσβασης στην παιδεία γενικότερα και της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ειδικότερα.

Η παιδεία υπήρξε ο μεγάλος κοινωνικός αναβατήρας (και περισσότερο στις φτωχότερες χώρες σαν την Ελλάδα) και ο παράγοντας σύγκλισης ισοδυνάμων ευκαιριών και δυνατοτήτων, πεμππουσία δηλαδή της δημοκρατίας σε κάθε πολιτισμένη και ανεπτυγμένη κοινωνία. Τα χρόνια της κρίσης, όμως, στην Ελλάδα αυτός ο εξαιρετικός μηχανισμός σχεδόν κονιορτοποιήθηκε. Η έλλειψη συγκρότησης και στόχων με γνώμονα την παιδεία, οδήγησε γρήγορα στην περαιτέρω όξυνση των κοινωνικών ανισοτήτων. Σήμερα, τα περιθώρια που διαθέτουν αρκετές κοινωνικές ομάδες, για να σπουδάσουν τα παιδιά τους, είναι δραματικά συμπιεσμένα... Άρα; Η απόκτηση των γνώσεων, η ανάδειξη των δεξιοτήτων, η εκπαίδευση υψηλού επιπέδου, οι μεταπτυχιακές σπουδές και οι καλές δουλειές είναι στην Ελλάδα το αποκλειστικό προνόμιο των εύπορων οικογενειών;

Η νέα εποχή της ατελείωτης τεχνολογίας, της πλούσιας γνώσης, του καλά καταρτισμένου ανθρώπινου δυναμικού και της ταχύτατης μετανάστευσης των πληροφοριών και των κεφαλαίων, διαμορφώνει οικονομίες πολύ υψηλής ανταγωνιστικότητας. Οι κοινωνίες που δεν θα μπορέσουν να ανταποκριθούν σε αυτήν την πρόκληση κινδυνεύουν να γκρεμιστούν (και ήδη υποχωρούν) από τη θέση που έχουν καταλάβει στο διεθνές σύστημα επί πολλές δεκαετίες. Πόσο μάλλον η Ελλάδα! Το αντίδοτο ασφαλώς είναι η παιδεία δυνατού επιπέδου, οι επενδύσεις σε ανθρώπινο δυναμικό και έρευνα. Από την ικανότητα των χωρών, στη δημιουργία νέων ανταγωνιστικών προϊόντων και υπηρεσιών διεθνούς ζήτησης, στη νέα τεχνολογία που μεταβάλλει τα κόστη και τους οικονομικούς κλάδους, θα κριθούν η ανάκαμψη των οικονομιών και η ανάπτυξη των κοινωνιών, για τις οποίες πολύς λόγος γίνεται πρωτίστως σήμερα στη χώρα μας. Είναι ο επόμενος κύκλος που

θα κρίνει τη βιωσιμότητα και την προοπτική, το βιοτικό επίπεδο, τα εισοδήματα, τις θέσεις απασχόλησης, ιδίως για την Ελλάδα. Εάν πράγματι η χώρα μας θα καταφέρει κάποτε, δηλαδή, να βγει από την κρίση...

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Το ακόλουθο διασκευασμένο άρθρο του D Kristof Nicholas δημοσιεύτηκε στις 29/03/2012 στην ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας «Το Βήμα».

Προσπελάστηκε στις 19/07/2023

<https://www.tovima.gr/2012/03/29/opinions/pws-ena-orfano-apo-to-notio-soydan-spydazei-sto-geil/>

Πώς ένα ορφανό από το Νότιο Σουδάν σπουδάζει στο Γέιλ

Ο Πολ Λόρεμ ενσαρκώνει μια ωμή αλήθεια για τον κόσμο: το ταλέντο είναι παγκόσμιο αλλά οι ευκαιρίες όχι.

Ο 21χρονος Λόρεμ είναι ένα ορφανό από ένα χωριό του Νότιου Σουδάν που δεν έχει ηλεκτρισμό. Οι γονείς του δεν τον έστειλαν ποτέ σχολείο και μεγάλωσε χωρίς καθοδήγηση ενηλίκων σε ένα στρατόπεδο προσφύγων. Όμως σήμερα είναι πρωτοετής στο Πανεπιστήμιο Γέιλ. Είναι ενθαρρυντικό ότι ο Λόρεμ είχε τις λιγότερες πιθανότητες να πετύχει απ' οποιονδήποτε άλλον αλλά τα κατάφερε.

«Το ότι έγινα δεκτός στο Γέιλ οφείλεται σε καθαρή τύχη σε συνδυασμό με το ότι με βοήθησαν πολλοί άνθρωποι», μου είπε ο Λόρεμ στην πανεπιστημιούπολη του Γέιλ. «Έχω πολλούς φίλους που ενδεχομένως διαθέτουν σχεδόν τις ίδιες ικανότητες με μένα αλλά για λόγους που δεν καταλαβαίνω πραγματικά, δεν τα κατάφεραν. Αν εύχομαι κάτι, είναι να έχουν περισσότερες ευκαιρίες να μορφωθούν».

Η οικογένεια του Λόρεμ κατάγεται από γενιές κτηνοτρόφων του νοτιοανατολικού Σουδάν. Η περιοχή είναι απομονωμένη. Οι χωρικοί ζουν σε καλύβες με αχυρένιες σκεπές και δεν υπάρχει σχολείο ούτε ιατρείο. Ο κοντινότερος ασφαλοστρωμένος δρόμος απέχει αρκετές μέρες περπάτημα.

Όταν ο Λόρεμ ήταν μικρός, ο εμφύλιος έφθασε στην περιοχή του και, στα 5 του, παραλίγο να πεθάνει από φυματίωση. Με την ελπίδα ότι θα έσωζαν την ζωή του, οι γονείς του τον εγκατέλειψαν σε στρατόπεδο προσφύγων στη βόρεια Κένυα. Αργότερα πέθαναν και τον Λόρεμ τον μεγάλωσαν άλλοι πρόσφυγες, μόνο λίγο μεγαλύτεροί του.

Αγόρια τα οποία μεγαλώνουν άλλα αγόρια μπορεί να μοιάζει σαν συνταγή για χάος. Κι όμως οι έφηβοι αυτοί ανάγκασαν τον Λόρεμ να πάει σχολείο, θεωρώντας την μόρφωση ως σκαλί για μια καλύτερη ζωή.

Η τάξη του ήταν ενίοτε 300 μαθητές που συναντιόνταν κάτω από ένα δέντρο και ο Λόρεμ δεν είχε δικά του τετράδια, μολύβια ή βιβλία. Έγραφε όμως στο χώμα. Οι φίλοι του πέθαιναν από τον πόλεμο, τις ασθένειες ή τους ληστές ενώ ο ίδιος καταβρόχθιζε τα βιβλία της μικροσκοπικής βιβλιοθήκης του στρατοπέδου προσφύγων.

Οι δάσκαλοί του ήταν περήφανοι γι' αυτόν και κανόνισαν να μεταφερθεί σε σχολείο της Κένυας για τις πρώτες τάξεις του γυμνασίου. Το πρόβλημα ήταν ότι οι εξετάσεις γίνονταν στα σουαχίλι, τα οποία δεν μιλούσε ο Λόρεμ. Όμως τον βοήθησαν οι συμμαθητές του και ο Λόρεμ πήρε τον δεύτερο μεγαλύτερο βαθμό σε ολόκληρη εκείνη την περιοχή της Κένυας.

Αυτό του χάρισε μια υποτροφία σε κορυφαίο σχολείο κοντά στο Ναϊρόμπι και μετά στη Νότια Αφρική. Ένα καλοκαίρι, στις διακοπές, ο Λόρεμ έκανε το μακρύ ταξίδι πίσω στο χωριό του και οδήγησε τον μικρότερο αδερφό και την αδερφή του στο στρατόπεδο προσφύγων για να μορφωθούν και αυτοί.

Ο Λόρεμ λατρεύει το Γέιλ, όμως τα βρήκε λίγο σκούρα εν μέρει γιατί τα αγγλικά είναι η πέμπτη του γλώσσα (μιλάει ντιντίνγκα, τοπόσα, αραβικά και σουαχίλι). Η συντριπτική πλειονότητα των παιδιών από φτωχές χώρες δεν απολαμβάνουν ποτέ τέτοιες ευκαιρίες.

Στη διάρκεια της συζήτησής μας στην ηρεμία του Γέιλ, ο Λόρεμ ξέσπασε σε κλάματα, όταν αναφέρθηκε σε εκείνους που τον βοήθησαν: στα αγόρια στο στρατόπεδο προσφύγων, στη γερμανίδα καλόγρια, την αδερφή **Λουίζ Ραντλάιμπερ**, που τον περιέβαλε με αγάπη, στον οδηγό λεωφορείου που

τον φιλοξένησε όσο αγωνιζόταν να βγάλει διαβατήριο, για να ταξιδέψει στο Γέιλ.

Η παιδεία είναι ο μεγαλύτερος επιταχυντής της ανθρώπινης δυναμικότητας. Γι' αυτό πρέπει να εργαστούμε όλοι, για να βοηθήσουμε όλους τους άλλους Πολ Λόρεμ εκεί έξω να ανεβούν στην κυλιόμενη σκάλα της μόρφωσης.

ΚΕΙΜΕΝΟ 3

Προφυλάξεις

Όταν βρέχει
δεν παίρνω ομπρέλα.
Το θεωρώ δειλία να προφυλάσσομαι από το
ξεκάθαρο.

Όταν δε βρέχει,
όσο και αν ευτυχεί ο ουρανός όσο κι αν
τον πιστεύω

ανοίγω την ομπρέλα μου δεν είναι
ξεκάθαρη
καιρική συνθήκη η ευτυχία.

Κική Δημουλά, από τη συλλογή *Δημόσιος καιρός*, Ίκαρος
2014

ΘΕΜΑ Α

Να αποδώσετε συνοπτικά (70-80 λέξεις) τη σημασία της παιδείας για τον άνθρωπο και την κοινωνία, σύμφωνα με όσα υποστηρίζει ο συγγραφέας του Κειμένου 1.

Μονάδες 20

ΘΕΜΑ Β

B1. Αν και τα δύο κείμενα (Κείμενο 1 και Κείμενο 2) ξεκινούν από διαφορετικές αφετηρίες και έχουν διαφορετική πρόθεση, εντούτοις συμφωνούν σε μια από τις σημαντικότερες λειτουργίες της παιδείας. Να παρουσιάσετε το σημείο σύγκλισης με αναφορές στα κείμενα (60-80 λέξεις).

Μονάδες

10 B2. «Έχω πολλούς φίλους που ενδεχομένως διαθέτουν σχεδόν τις ίδιες ικανότητες με μένα αλλά για λόγους που δεν καταλαβαίνω πραγματικά, δεν τα κατάφεραν.» Λαμβάνοντας υπόψη σας το κοινωνικό πλαίσιο, όπως αυτό αποτυπώνεται στο Κείμενο 2, ποιοι νομίζετε ότι είναι αυτοί οι λόγοι;

Μονάδες

10 B3. Ο συντάκτης του Κειμένου 1 επιλέγει να διατυπώσει την κατακλείδα της τρίτης παραγράφου ερωτηματικά: «Η απόκτηση των γνώσεων, η ανάδειξη των δεξιοτήτων, η εκπαίδευση υψηλού επιπέδου, οι μεταπτυχιακές σπουδές και οι καλές δουλειές θα είναι στην Ελλάδα το αποκλειστικό προνόμιο των εύπορων οικογενειών;»

α. Με ποιες διαπιστώσεις καταλήγει σε αυτή την κατακλείδα; (μονάδες 8)

β. Τι επιτυγχάνει ο συγγραφέας διατυπώνοντας την κατακλείδα με ερωτηματικό τρόπο; (μονάδες 7)

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Γ

Στο Κείμενο 3 παρατηρούμε την ύπαρξη αντιθέσεων. Ποιες είναι αυτές και πώς, κατά τη γνώμη σας, σχετίζονται με την ψυχική κατάσταση του ποιητικού υποκειμένου; (100-150 λέξεις)

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Δ

Είδος: Επιχειρηματολογικό άρθρο σε τοπική εφημερίδα, στο πλαίσιο αφιερώματος του τοπικού Τύπου στην Εκπαίδευση.

Ιδιότητα: Μαθητής/Μαθήτρια Γ΄ Λυκείου, από τον οποίο/την οποία ζητείται να εκφράσει τη γνώμη του/της, γιατί έχει άμεση εμπειρία της εκπαιδευτικής διαδικασίας στη χώρα μας.

Θέμα: Λαμβάνοντας υπόψη τα δύο μη λογοτεχνικά κείμενα που διαβάσατε αλλά και τις δικές σας εκπαιδευτικές εμπειρίες, ποιες είναι οι τρεις καίριες παρεμβάσεις που προτείνετε για τη βελτίωση της κατάστασης στην εκπαιδευτική πραγματικότητα της χώρας μας; Να τεκμηριώσετε τις προτάσεις σας σε ένα κείμενο 350 – 400 λέξεων.

Μονάδες 30

Κριτήριο αξιολόγησης 2

Κείμενο 1

Το ακόλουθο διασκευασμένο άρθρο του Δημήτρη Τζιόβα δημοσιεύτηκε στις 10/08/2013 στην ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας «Το Βήμα».

Προσπελάστηκε στις 19/07/2023

<https://www.tovima.gr/2013/08/10/opinions/o-neos-oymanismos/>

Ο νέος ουμανισμός

Ενίοτε γίνεται λόγος για νέο μεσαίωνα με ποικίλες αφορμές. Η πολυ-δυναμικότητα του 21ου αιώνα με τις αναδυόμενες υπερδυνάμεις της Κίνας και της Ινδίας θυμίζουν σε κάποιους τον 12ο αιώνα, όταν ο κόσμος ήταν ταυτόχρονα και δυτικός και ανατολικός. Τα σημερινά παγκοσμιοποιημένα δίκτυα παρουσιάζουν αναλογίες με τα εμπορευματικά δίκτυα του Μεσαίωνα που δημιούργησαν οι Σταυροφορίες και ο δρόμος του μεταξιού. Οι μεσαιωνικές επιδημίες παραλληλίζονται με τη γρίπη των πτηνών ή και το AIDS, ενώ ο αυξανόμενος ρόλος του Ισλάμ και το χάσμα πλουσίων και φτωχών προκαλούν πρόσθετους συνειρμούς. Η ΕΕ αντιμετωπίζεται ως το αντίστοιχο της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και η Αμερική ως το νέο Βυζάντιο, που βλέπει και προς τα δυτικά και προς τα ανατολικά, ούσα σε μεταβατική κατάσταση.

Μήπως όμως η κρίση μάς φέρει, εκτός από νέες λέξεις, φράσεις ή ανέκδοτα, και νέους συνειρμούς, περνώντας από τον νέο μεσαιωνισμό στον νέο ουμανισμό; Ο τελευταίος θα ήταν ένας βολικά ευρύχωρος όρος για να συστεγάσει τις ποικίλες αντιστάσεις των καιρών. Δεν πρόκειται για αυτοτελές κίνημα ή ιδεολογικό ρεύμα, ούτε για αναβίωση του αμερικανικού κριτικού κινήματος των αρχών του εικοστού αιώνα, αλλά για έναν όρο που θα λειτουργούσε συνοπτικά ως αντίπαλος της νέας τάξης πραγμάτων που έχει δημιουργήσει η επιμονή στην οικονομική ανάπτυξη με στόχο το μέγιστο ιδιωτικό κέρδος και με παράλληλη αδιαφορία για τον άνθρωπο.

Ο «νέος ουμανισμός» φαίνεται να πριμοδοτεί το αίσθημα και όχι τη λογική, τη συμπάθεια και όχι την αποστασιοποίηση. Στο οικονομικό και θεσμικό επίπεδο θα μπορούσε να αναχθεί σε σύνθημά του αυτό που τελευταία ακούγεται συχνά στην Ελλάδα: «Είμαστε άνθρωποι και όχι αριθμοί». Στο εκπαιδευτικό επίπεδο ο νέος ουμανισμός υπερασπίζεται την προτεραιότητα της παιδείας και της μόρφωσης και αντιστρατεύεται την κατάρτιση, την εμπορευματοποίηση, τις τεχνικές δεξιότητες και την προετοιμασία για την αγορά εργασίας. Ως αντιρατσιστική δράση, ο νέος ουμανισμός προασπίζεται την κατάργηση των φυλετικών ή άλλων διαχωρισμών, στηρίζει όλους ανεξαιρέτως τους ανθρώπους που έχουν ανάγκη και τονίζει ότι η αλληλεγγύη δεν ελέγχει διαβατήριο ή χρώμα. Επιμένοντας στο σύνολο και στην αυτοδιαχείριση και όχι στον κοινωνικό κατακερματισμό και στην πολυδιάσπαση, ο νέος ουμανισμός αντιστέκεται επίσης στην ιδεοληψία της διαρκούς ανάπτυξης και στην κυριαρχία των αγορών, ζητώντας την επιστροφή στη μικρή κλίμακα, στην τοπικότητα, στην κοινότητα και στο φυσικό περιβάλλον.

Είναι σε θέση αυτός ο πολυσχιδής νέος ουμανισμός να λειτουργήσει συσπειρωτικά, να εκφράσει τις διάφορες μορφές κοινωνικής αντίστασης και να αποτελέσει σοβαρό αντίβαρο στην παγκοσμιοποίηση ή θα στιγματιστεί ως αιθεροβάμων ιδεαλισμός και απατηλή ουτοπία; Ως ποιον

βαθμό μια από τις βαθύτερες

συνέπειες της κρίσης είναι η νέα ανακάλυψη του ανθρώπινου παράγοντα, που παίρνει τη μορφή ενός νέου ουρανισμού με σύνθημα «μέτρο όλων ο άνθρωπος»; Θα είναι εν τέλει αυτός ο νέος ουμανισμός αντίσταση, επιστροφή ή νέα αφετηρία;

Κείμενο 2

Ενός λεπτού σιγή

Εσείς που βρήκατε τον άνθρωπό σας
κι έχετε ένα χέρι να σας σφίγγει
τρυφερά, έναν ώμο να ακουμπάτε την
πίκρα σας, ένα κορμί να υπερασπίζει
την έξαψή σας,

κοκκινίσατε άραγε για την τόση ευτυχία
σας, έστω και μία φορά;
είπατε να κρατήσετε ενός λεπτού
σιγή για τους απεγνωσμένους;

Ντίνος Χριστιανόπουλος, από τη συλλογή *Ανυπεράσπιστος καημός*, Διαγώνιος
1985

ΘΕΜΑ Α

Να αποδώσετε σε 70-80 λέξεις την πρόταση που διατυπώνει ο συγγραφέας του Κειμένου 1 ως απάντηση στον νέο μεσαιωνισμό.

Μονάδες 20

ΘΕΜΑ Β

B1. Να επαληθεύσετε ή να διαψεύσετε, με βάση το Κείμενο 1, τις παρακάτω προτάσεις, γράφοντας δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε πρόταση τη λέξη Σωστό ή Λάθος.

α. Γεγονότα και χαρακτηριστικά του 21ου αιώνα δημιουργούν συνειρμούς με αντίστοιχα των μεσαιωνικών χρόνων.

β. Η νέα τάξη πραγμάτων έχει ανθρωποκεντρικό προσανατολισμό.

γ. Ο νέος ουμανισμός δίνει έμφαση στον μορφωτικό και παιδευτικό ρόλο της εκπαίδευσης. δ. Η διαρκής οικονομική ανάπτυξη δεν αποτελεί στόχο του νέου ουμανισμού.

ε. Ο συγγραφέας εκφράζει τη βεβαιότητά του για τον ρόλο του νέου ουμανισμού ως αντίβαρου στην παγκοσμιοποίηση.

Μονάδες 10

B2. Ο Δ. Τζιόβας στην 1η παράγραφο του κειμένου του σημειώνει: «Ενίστε γίνεται λόγος για νέο μεσαίωνα με ποικίλες αφορμές.» Πώς τεκμηριώνει αυτή την αναφορά; Να δώσετε την απάντησή σας σε 60-70 λέξεις, αξιοποιώντας στοιχεία της παραγράφου.

Μονάδες 10

B3. Πώς κατά τη γνώμη σας λειτουργεί το σημείο στίξης που κυριαρχεί στην τελευταία παράγραφο του Κειμένου 1; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας, λαμβάνοντας υπόψη σας και τη θέση της παραγράφου στο κείμενο.

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Γ

Ποιο είναι, κατά τη γνώμη σας, το κύριο θέμα του Κειμένου 2; Να τεκμηριώσετε την άποψή σας, αξιοποιώντας τους κατάλληλους κειμενικούς δείκτες. Πιστεύετε ότι οι σημερινοί νέοι είναι ευαισθητοποιημένοι σε αυτό το θέμα; (150-200 λέξεις)

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Δ

Ο Δ. Τζιόβας εκθέτει τις απόψεις του για τον νέο ουμανισμό και ολοκληρώνει το κείμενό του χωρίς να παίρνει θέση. Να διατυπώσετε τη δική σας άποψη για τον ρόλο του νέου ουμανισμού σε ένα άρθρο – απάντηση στον συγγραφέα, το οποίο θα δημοσιευτεί στην ίδια εφημερίδα. (350-400 λέξεις)

Μονάδες 30

Κριτήριο αξιολόγησης 3

Κείμενο 1

Το ακόλουθο διασκευασμένο άρθρο του ειδησεογραφικού πρακτορείου A.P., REUTERS δημοσιεύτηκε στις 17/08/2019 στην ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας «Η Καθημερινή». Προσπελάστηκε στις 19/07/2023 <https://www.kathimerini.gr/world/1038689/zoi-patini-me-ti-nea-moda-stin-eyropi/>

«Ζωή – πατίνι» με τη νέα μόδα στην Ευρώπη

Είναι βέβαιο ότι η είδηση που ακολουθεί θα λυπήσει τους λάτρεις των ηλεκτρικών πατινιών, που έχουν πλέον καταλάβει τους δρόμους της Ευρώπης, και όχι μόνον. Οι δημοτικές αρχές του Μιλάνου αποφάσισαν να βάλουν οριστικό τέλος σε αυτήν τη νέα μαστίγα, δίνοντας στις εταιρείες που τα εκμεταλλεύονται προθεσμία τριών ημερών για να τα απομακρύνουν. Ειδικότερα, οι αρμόδιοι αντιδήμαρχοι για την ασφάλεια, εξέδωσαν διαταγή για να αποσυρθούν τα ηλεκτρικά πατίνια από τους δρόμους του Μιλάνου έως ότου ο δήμος καταρτίσει και δημοσιεύσει σχετικό διαγωνισμό για την ανάθεση της ενοικίασής τους, και τοποθετηθούν οι σχετικές σημάσεις με τις οδηγίες χρήσης και τις απαγορεύσεις που προβλέπονται από τη νομοθεσία. Σήμερα στο Μιλάνο λειτουργούν επτά εταιρείες ενοικίασης ηλεκτρικών πατινιών, ενώ δεν είναι λίγοι οι ντόπιοι που, αποφασίζοντας να εξοικονομήσουν χρήματα μακροπρόθεσμα, αγόρασαν το δικό τους. Σύμφωνα με τους ισχύοντες κανονισμούς, η χρήση τους επιτρέπεται μόνο σε πεζοδρόμους και η μέγιστη ταχύτητά τους δεν πρέπει να υπερβαίνει τα έξι χιλιόμετρα την ώρα. Ωστόσο, οι αναβάτες τους δεν φαίνεται να το βάζουν κάτω και εφορμούν και στους δρόμους. Ήδη έχουν καταγραφεί πολλά μικροατυχήματα, αλλά και μία παράσυρση πεζού, ο οποίος κατέληξε στο νοσοκομείο με πολλαπλά κατάγματα.

Όμως, τα ηλεκτρικά πατίνια συνιστούν πανευρωπαϊκή μαστίγα, που έχει εξοργίσει πολλούς κατοίκους, εποχούμενους και πεζούς των ευρωπαϊκών μητροπόλεων.

Οι λάτρεις του μέσου, βέβαια, θεωρούν ότι πρόκειται για ένα πραγματικό άλμα στο μέλλον των μεταφορών κι έναν καταπληκτικό τρόπο για να μετακινηθείς με ταχύτητα, από το Λούβρο στον Πύργο του Άιφελ, χωρίς να παραγάγεις ατμοσφαιρική ρύπανση. Οι επικριτές του, ωστόσο, διαφωνούν, επισημαίνοντας τον διαρκώς αυξανόμενο αριθμό των τραυματισμών αλλά και των θανάτων από συγκρούσεις με ηλεκτρικά πατίνια καταγγέλλοντας ταυτόχρονα την τρομερή ενόχληση που προκαλούν σε πεζούς, ποδηλάτες και αυτοκινητιστές, οι οποίοι διεκδικούν και αυτοί μία θέση σε δρόμους και πεζοδρόμια.

Κείμενο 2

Η ακόλουθη διασκευασμένη συνέντευξη του Ρόμπερτ Πεν, ποδηλάτη και δημοσιογράφου, στους Σταύρο Διοσκουρίδη και Βασίλη Καψάσκη δημοσιεύτηκε στις 09/05/2012 στην ηλεκτρονική έκδοση του περιοδικού *LiFO*. Προσπελάστηκε στις 19/07/2023 <https://www.lifo.gr/prosopa/synenteyjeis/podilato-einai-mia-alithini-dimokratiki-mihani>

Το ποδήλατο είναι μια αληθινή δημοκρατική μηχανή
Τι σας ώθησε να γράψετε αυτό το βιβλίο; Τι θέλατε να εκφράσετε μέσα από αυτό;

Η ιστορία του ποδηλάτου και ο ρόλος που έχει παίξει στον σύγχρονο κόσμο δεν έχει τύχει ανάλογης συγγραφικής αποδοχής. Είναι περίεργο. Γρηγορότερα κι εντυπωσιακότερα μέσα μεταφοράς, όπως τα αεροπλάνα, τα αυτοκίνητα και οι μηχανές, πήραν τη θέση που κατείχε το ποδήλατο στην ανθρώπινη φαντασία, παρόλο που αυτό εφευρέθηκε πρώτο. Σήμερα είναι το πιο δημοφιλές μέσο μεταφοράς στον πλανήτη.

Αυτή η αίσθηση ελευθερίας που νιώθει κανείς όταν κατηφορίζει με το ποδήλατό του έναν λόφο μπορεί να συγκριθεί με κάποιο άλλο συναίσθημα;

Νομίζω πως αποτελεί μια μοναδική ανθρώπινη εμπειρία. Εάν έχεις κάποια στιγμή βιώσει μια τέτοια εμπειρία δέους κι ελευθερίας πάνω σε ένα ποδήλατο, εάν έχεις ταξιδέψει ποτέ από τη θλίψη στον ρυθμό δύο κινούμενων τροχών ή έχεις νιώσει την αναζωπύρωση της ελπίδας, κάνοντας πετάλι προς την κορυφή ενός λόφου με τη δροσιά του ιδρώτα στο μέτωπό σου, τότε έχουμε μοιραστεί κάτι βασικό και θεμελιώδες. Ξέρουμε ότι «όλα είναι για το ποδήλατο».

1890: Το ποδήλατο έχει γίνει το πιο χρηστικό μέσο μεταφοράς στην πόλη. 2012: Το ποδήλατο είναι το πιο χρηστικό μέσο μεταφοράς στην πόλη. Πώς το εξηγείτε αυτό;

Αυτήν τη στιγμή τα ποδήλατα είναι της μόδας, ενδεικτικό του πώς ζητήματα υγείας, μετακίνησης, περιβάλλοντος και οι τιμές των καυσίμων θέτουν το ποδήλατο και πάλι στο επίκεντρο της συνείδησης του κοινού. Το πρώτο ποδηλατικό περιοδικό, το «Velocipede Illustré», έγραφε το 1869: «Το μεταλλικό άλογο συμπληρώνει ένα κενό της μοντέρνας ζωής, είναι μία απάντηση όχι μόνο στις ανάγκες της αλλά και στις προσδοκίες της. Είναι σχεδόν σίγουρο πως ήρθε για να μείνει». Το ίδιο πράγμα μπορεί να ειπωθεί και σήμερα. Ο Άγγλος συγγραφέας της βικτωριανής εποχής Χ. Τζ. Γουέλς είπε κάποτε: «Όταν βλέπω έναν ενήλικο πάνω σ' ένα ποδήλατο, παύω ν' απελπίζομαι για το μέλλον της ανθρώπινης φυλής». Σήμερα θα ήταν γεμάτος ελπίδα.

Κείμενο 3

Το ποδήλατο

Το παιδικό ποδήλατό μου, ο άλλοτε απαστράπτων
Πήγασος που απογειωνόταν μόλις τον καβάλαγα, έχει
για πάντα τώρα υπογειωθεί. Κι ας λέω ψέματα,
αδιάκοπα,
στον εαυτό μου και σ' εκείνο, πως, κάποια μέρα
θα του αλλάξω λάστιχα, απ' τη σκουριά του θα το
γδύσω, θα το λαδώσω και θα το γυαλίσω κι όλο τον
κόσμο
μαζί του θα γυρίσω· το παιδικό ποδήλατό μου έχει για
πάντα υπογειωθεί· το ξέρω και το ξέρει.

Αργύρης Χιόνης, από τη συλλογή *Στο υπόγειο*, Νεφέλη
2004

ΘΕΜΑ Α

Σε 70-80 λέξεις να παρουσιάσετε τις δύο αντίθετες απόψεις, σύμφωνα με το Κείμενο 1, σχετικά με τη χρήση του ηλεκτρικού πατινιού στις ευρωπαϊκές πόλεις.

Μονάδες 20

ΘΕΜΑ Β

Β1. Να αξιολογήσετε:

α. την επικοινωνιακή αποτελεσματικότητα του τίτλου του Κειμένου 1 (μονάδες 3)

β. τη σχέση του τίτλου αυτού με το θέμα του κειμένου και τη θέση που φαίνεται να παίρνει για αυτό ο αρθρογράφος (μονάδες 7).

Μονάδες

10 B2. Ο Ρόμπερτ Πεν, απαντώντας στη δεύτερη ερώτηση (Κείμενο 2), χρησιμοποιεί το α' ενικό, το β' ενικό και το α' πληθυντικό πρόσωπο. Σε ποιους λόγους οφείλεται, κατά τη γνώμη σας, η διαφοροποίηση του προσώπου των ρημάτων στη συγκεκριμένη απάντηση;

Μονάδες

10 B3. Να συγκρίνετε τα Κείμενα 1 και 2 ως προς τον βαθμό της βεβαιότητας με την οποία εκφράζει τις απόψεις του ο ομιλητής καθενός από αυτά. Στη σύγκριση αυτή να λάβετε υπόψη το εκάστοτε επικοινωνιακό πλαίσιο.

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Γ

Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η σχέση που έχει αναπτύξει το ποιητικό υποκείμενο με το ποδήλατο, όπως την προσλαμβάνετε στο Κείμενο 3; (150-200 λέξεις)

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Δ

Πρόκειται να συμμετάσχετε με ομιλία 300-350 λέξεων σε συζήτηση που γίνεται στο πνευματικό κέντρο του Δήμου σας για την τεχνολογία και τις εφαρμογές της σε μια εποχή έκπτωσης της ποιότητας ζωής. Έχοντας διαβάσει τα Κείμενα 1 και 2 και με την ιδιότητά σας ως μαθητή/μαθήτριας της Γ' Λυκείου, αποφασίζετε στην ομιλία σας να εκθέσετε τις απόψεις σας σχετικά με την αναγκαιότητα και τις προϋποθέσεις χρήσης εναλλακτικών μέσων μεταφοράς στην καθημερινή ζωή.

Μονάδες 30

Κριτήριο αξιολόγησης 4

Κείμενο 1

Το ακόλουθο διασκευασμένο άρθρο της Μάρως Βασιλειάδου δημοσιεύτηκε στις 10/07/2020 στην ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας «Η Καθημερινή». Προσπελάστηκε στις 19/07/2023 <https://www.kathimerini.gr/culture/arts/1086826/to-gelio-therapeia-enantia-stis-kriseis/>

Το γέλιο, θεραπεία ενάντια στις κρίσεις

Η δουλειά του Αρκά, που με συνέπεια, οξυδέρκεια και καυστικό χιούμορ γελοιογραφεί την ελληνική καθημερινότητα των τελευταίων 40 χρόνων, έχει υπάρξει σημείο αναφοράς για πολλούς από εμάς. Οι ήρωες και κυρίως οι αντι-ήρωές του κυκλοφορούν ανάμεσά μας ήδη από το 1980, όταν ο δημιουργός τους άρχισε να δημοσιεύει κόμικς στο περιοδικό «Βαβέλ». Ο ίδιος ο Αρκάς (που υπογράφει πάντα τα έργα του με αυτό το ψευδώνυμο) ποτέ δεν εμφανίζεται ως πρόσωπο στο κοινό. Προτιμά να βρίσκεται παντού και πουθενά, ακούγοντας τις συζητήσεις μας και διαβάζοντας την ίδια στιγμή το υποσυνείδητό μας. Έτσι καταφέρνει να μας ξαφνιάζει, να μας θυμώνει, να μας συγκινεί, να μας ταραξεί· εντέλει να μας θεραπεύει μέσω του γέλιου. Γι' αυτόν το λόγο, η έκθεση που του αφιερώνει στους 26ους Πλόες του το Ίδρυμα Πέτρου και Μαρίκας Κυδωνιέως με τίτλο «Με αντίδοτο το ευφυές χιούμορ» λειτουργεί ως «φάρμακο» γι' αυτό το δύσκολο καλοκαίρι.

Αντέχουμε το χιούμορ και μπορούμε ακόμη να γελάμε, ρωτάμε την ιστορικό τέχνης και θεωρίας του πολιτισμού Αθηνά Σχινά, επιμελήτρια της έκθεσης, και στενή συνεργάτιδα του σκιτσογράφου, που δεν δίστασε να συμπεριλάβει μεταξύ των έργων την πιο πρόσφατη σειρά γελοιογραφιών του Αρκά με θέμα την πανδημία. «Το χιούμορ δεν είναι μονοδιάστατο», απαντά η ίδια. «Θέλει μέτρο, ευρηματικότητα, ενσυναίσθηση, αδέσμευτη συνείδηση, αυτοσαρκασμό κι απουσία προκαταλήψεων. Το χιούμορ του Αρκά έχει αυτά τα γνωρίσματα, γι' αυτό είναι καταλυτικό και μαζί λυτρωτικό. Γελάμε, και αυτό το αυθόρμητο γέλιο μας

αποστασιοποιεί από την πραγματικότητα δίνοντάς μας την ικανότητα να αντιστεκόμαστε στις δυσκολίες και να τις αντιμετωπίζουμε από διαφορετικές οπτικές γωνίες.»

Συνεπώς, αναρωτιόμαστε, η δουλειά του γελοιογράφου είναι πιο παραγωγική σε περιόδους ευημερίας ή σε εποχές κρίσης, όπως αυτές που βιώνουμε; «Ποτέ δεν είναι εύκολη η δουλειά ενός γελοιογράφου, όταν βέβαια το έργο του επιδιώκει να μην είναι καταναλωτικό και να μην ικανοποιεί τις “εύκολες” αντιδράσεις του κοινού», σχολιάζει η κ. Σχινά. «Θεωρώ μάλιστα ότι σε περιόδους ευημερίας, είναι ακόμη πιο απαιτητική η δουλειά ενός γελοιογράφου, γιατί τότε έχει περισσότερες δυνατότητες να καλλιεργήσει ένα μεγαλύτερο εύρος εκφραστικών ποιοτήτων, πνευματικών και υπαρξιακών αναζητήσεων. Ανεξάρτητα, ωστόσο, από αυτό, πιστεύω ότι η γελοιογραφία είναι κοινωνικά και πολιτισμικά απαραίτητη, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης.»

Κείμενο 2

Η ακόλουθη διασκευασμένη συνέντευξη του Θανάση Δρίτσα, καρδιολόγου, συνθέτη και συγγραφέα, στην Δήμητρα Διδαγγέλου δημοσιεύτηκε στις 08/04/2019 στο ηλεκτρονικό περιοδικό ΨυΧο-γραφήματα. Προσπελάστηκε στις 19/07/2023 <https://www.psychografimata.com/%ce%b7-%ce%bc%ce%bf%cf%85%cf%83%ce%b9%ce%ba%ce%ae-%cf%89%cf%82-%cf%86%ce%ac%cf%81%ce%bc%ce%b1%ce%ba%ce%bf-%cf%83%cf%85%ce%bd%ce%ad%ce%bd%cf%84%ce%b5%cf%85%ce%be%ce%b7-%ce%bc%ce%b5-%cf%84%ce%bf%ce%bd/>

Η μουσική ως φάρμακο

Τι σας έκανε να εστιάσετε περισσότερο στη μουσική σε σχέση με τις υπόλοιπες τέχνες;

Το ότι είμαι βέβαια και ο ίδιος μουσικός και συνθέτης μουσικής και είχα αρχικά (βιωματικά) διαπιστώσει τις ευεργετικές επιδράσεις της μουσικής στην ίδια μου τη ζωή. Η μουσική υπήρξε για εμένα παυσίλυπο, παυσίπονο και αντίδοτο στην ασθένεια και τη φθορά με την οποία έρχομαι αντιμέτωπος καθημερινά στο πλαίσιο της άσκησης μιας μάχιμης ιατρικής ειδικότητας, όπως είναι η καρδιολογία. Αποφάσισα πριν από πολλά χρόνια να ψάξω τους βιολογικούς μηχανισμούς που σχετίζονται με τη θεραπευτική ιδιότητα της μουσικής, είχα μια ανεξήγητα μεγάλη περιέργεια και εσωτερική παρακίνηση πάνω σε αυτό το ζήτημα.

Από τη μία είναι το άκουσμα της μουσικής και από την άλλη η δημιουργία. Είναι διαφορετική η επίδρασή της στον ακροατή και διαφορετική στον δημιουργό;

Σαφώς η επίδραση της μουσικής είναι διαφορετική σε ακροατή και δημιουργό, άλλωστε ο δημιουργός όταν δημιουργεί έχει υπόψη του τον ακροατή. Στον δημιουργό είναι περισσότερο ωφέλιμη η ίδια η δημιουργική διαδικασία. Και στη μουσικοθεραπεία έχουμε αφενός τη μορφή παθητικής ακρόασης μιας προεπιλεγμένης μουσικής αφετέρου τη βιωματική θεραπεία, όπου η μουσική γίνεται το μέσο προκειμένου να αναδυθεί η δημιουργική σχέση θεραπευτή-θεραπευόμενου. Στη βιωματική θεραπεία η μουσική γεννιέται συχνά ως αποτέλεσμα αυτοσχεδιασμού και η δημιουργική διαδικασία κατευθύνεται από έναν εκπαιδευμένο θεραπευτή-ειδικό.

Ως καρδιολόγος έρχεστε καθημερινά σ' επαφή με τον ανθρώπινο πόνο και το δίπολο της ζωής και του θανάτου. Η μουσική έχει υπαρξιακή διάσταση;

Η μουσική σε σχέση με τις άλλες τέχνες είναι κάτι το άυλο, πνευματικό και αφηρημένο και όπως έχει καταθέσει και ο Στραβίνσκι στο βιβλίο του «Μουσική Ποιητική» μας συνδέει με το ουράνιο, το μεταφυσικό κομμάτι μας. Η μουσική πάει κόντρα στη βαρύτητα που έχει την τάση να μας προσγειώσει πάνω στο υλικό μας κομμάτι. Αυτή η πνευματική διάσταση της μουσικής συνδέεται με το υπαρξιακό ζήτημα και έχει τη δυνατότητα να προσφέρει πνευματική εμπειρία ως «παραμυθία» και να προσδώσει έτσι νόημα στη ζωή. Βλέπουμε για παράδειγμα πόσο σημαντική είναι η μουσικοθεραπεία προκειμένου να προσφέρει νόημα σε ασθενείς τελικού σταδίου που αντιμετωπίζουν κατάματα τον θάνατο ως μόνη προοπτική.

Αξίζει δεν αξίζει

στέλνω τις εκθέσεις μου σε χώρες που δε γίνανε
ακόμα προδίνω τις κινήσεις ενός ήλιου
που πέφτει την αυγή δίπλα στις
μάντρες επικυρώνοντας με φως
τις εκτελέσεις.

Η κάθε μου λέξη
αν την αγγίξεις με τη
γλώσσα θυμίζει
πικραμύγδαλο.
Απ' την κάθε μου λέξη
λείπει ένα μεσημέρι με τα χέρια της μητέρας δίπλα στο
ψωμί και το φως που έσταζε απ' το παιδικό κουτάλι στην
πετσέτα.

Η μόνη ξιφολόγη μου
ήταν το κρυφοκοίταγμα του φεγγαριού απ' τα σύννεφα.
Ίσως γι' αυτό δεν έγραφα ποτέ
στίχους τελεσιδίκους σαν άντερα χυμένα
ίσως γι' αυτό εγκαταλείπουν ένας-ένας τα χαρτιά μου
και τους ακούω στις κουβέντες όσων δε με έχουνε διαβάσει.

Άη Στράτης 1951

Άρης Αλεξάνδρου, από τη Συλλογή *Ποιήματα 1941-1974*, ύψιλον-βιβλία
1991

ΘΕΜΑ Α

Να παρουσιάσετε συνοπτικά (50-60 λέξεις) όσα αναφέρονται στο Κείμενο 1 για τον Αρκά και το σκιτσογραφικό έργο του.

Μονάδες 20

ΘΕΜΑ Β

B1. Ο τίτλος του Κειμένου 1 αποδίδει, κατά τη γνώμη σας, επιτυχώς το περιεχόμενό του; Να τεκμηριώσετε τη θέση σας.

Μονάδες

10 B2. Το Κείμενο 1 έχει πληροφοριακό/ενημερωτικό χαρακτήρα. Να το επιβεβαιώσετε με αναφορά σε δύο (2) στοιχεία του κειμένου.

Μονάδες

10 B3. Ποια είναι η βασική ιδέα της απάντησης που δίνει ο Θανάσης Δρίτσας στην 3η ερώτηση της δημοσιογράφου; Πώς κρίνετε τη γνώμη αυτή; Τεκμηριώστε τη θέση σας (100-120 λέξεις).

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Γ

Να διατυπώσετε το ερμηνευτικό σχόλιό σας για το Κείμενο 3, παρουσιάζοντας το κύριο, κατά τη γνώμη σας, θέμα του. Να συμπεριλάβετε στην απάντησή σας σχετικούς με το θέμα δείκτες του ποιήματος και την προσωπική σας ανταπόκριση σε αυτό. (150-200 λέξεις)

ΘΕΜΑ Δ

Σε μια έκθεση γελοιογραφίας που οργανώθηκε με πρωτοβουλία του Λυκείου σας ανέλαβες ως εκπρόσωπος της τάξης σου να εκφωνήσεις λόγο. Το θέμα που επέλεξες να παρουσιάσεις έχει τον τίτλο «Ο παιδαγωγικός ρόλος του γέλιου και η σημασία της γελοιογραφίας για την κοινωνία και τον πολιτισμό.» Η ομιλία σου, 350- 400 λέξεων, απευθύνεται σε μαθητές/τριες, γονείς και εκπαιδευτικούς που ήρθαν στα εγκαίνια της έκθεσης.

Μονάδες 30

1.5. Πίνακες διαβαθμισμένων κριτηρίων για τη βαθμολόγηση των επιδόσεων των μαθητών και των μαθητριών σε θέματα παραγωγής λόγου (συνοπτική απόδοση, ερμηνευτικό σχόλιο και παραγωγή κριτικού λόγου) στο μάθημα Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία

Για τη βαθμολόγηση των επιδόσεων των μαθητών/τριών σε γραπτές εξετάσεις, ως προς: α) τη συνοπτική απόδοση (Θέμα 1ο), β) το ερμηνευτικό σχόλιο (Θέμα 3ο) και γ) παραγωγή κριτικού λόγου (Θέμα 4ο), παρατίθενται στο **Παράρτημα** ως υποδείγματα πίνακες διαβαθμισμένων κριτηρίων. Για το 2ο Θέμα δεν παρατίθενται πίνακες λόγω της ποικιλίας των ερωτημάτων, τόσο ως προς το είδος τους (κλειστού, ανοικτού τύπου) όσο και ως προς τον στόχο τους.

ΡΟΥΜΠΡΙΚΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1ο ΘΕΜΑ (Συνοπτική νοηματική απόδοση)

Βαθμός	9-8	7-6	5-4	3-2	1-0
	• Άριστη έως πολύ καλή παρουσίαση όλων των πτυχών του θέματος, τήρηση του ορίου των λέξεων • Άριστη έως πολύ καλή παρουσίαση όλων των σημαντικών συμπληρωματικών πληροφοριών • Άριστη έως πολύ καλή παρουσίαση όλων των απόψεων του συγγραφέα	• Πολύ καλή έως καλή παρουσίαση των περισσότερων πτυχών του θέματος, τήρηση του ορίου των λέξεων • Πολύ καλή έως καλή παρουσίαση των περισσότερων σημαντικών συμπληρωματικών πληροφοριών • Πολύ καλή έως καλή παρουσίαση των περισσότερων απόψεων του συγγραφέα	• Καλή έως περιορισμένη παρουσίαση ορισμένων πτυχών του θέματος, μερική τήρηση του ορίου των λέξεων • Καλή έως περιορισμένη παρουσίαση ορισμένων σημαντικών συμπληρωματικών πληροφοριών • Καλή έως περιορισμένη παρουσίαση των απόψεων του συγγραφέα	• Περιορισμένη έως ανεπαρκής παρουσίαση του θέματος, χωρίς αναφορά στις βασικές πτυχές του, μη τήρηση του ορίου των λέξεων • Περιορισμένη έως ανεπαρκής παρουσίαση συμπληρωματικών πληροφοριών • Περιορισμένη έως ανεπαρκής παρουσίαση των απόψεων του συγγραφέα	• Άστοχη έως μηδενική παρουσίαση του θέματος • Άστοχη έως μηδενική παρουσίαση πληροφοριών • Άστοχη έως μηδενική παρουσίαση των απόψεων
Βαθμός	7-6	5-4	3-2	2-1	1-0

	• Άριστη έως πολύ καλή αξιοποίηση τεχνικών πύκνωσης/παράφρασης για την παρουσίαση των πληροφοριών • Άριστη έως πολύ καλή παρουσίαση των πληροφοριών με συνεκτικότητα και συνοχή	• Πολύ καλή έως καλή αξιοποίηση τεχνικών πύκνωσης/παράφρασης για την παρουσίαση των πληροφοριών • Πολύ καλή έως καλή παρουσίαση των πληροφοριών με συνεκτικότητα και συνοχή	• Καλή έως περιορισμένη αξιοποίηση τεχνικών πύκνωσης/παράφρασης για την παρουσίαση των πληροφοριών/αντιγραφή ορισμένων τμημάτων του κειμένου • Καλή έως περιορισμένη παρουσίαση των πληροφοριών με συνεκτικότητα και συνοχή	• Περιορισμένη έως ανεπαρκής αξιοποίηση τεχνικών πύκνωσης/παράφρασης – αντιγραφή μεγάλων τμημάτων του κειμένου • Περιορισμένη έως ανεπαρκής συνεκτικότητα και συνοχή του κειμένου	• Ανεπαρκής έως μηδενική αξιοποίηση τεχνικών πύκνωσης/αντιγραφή του κειμένου • Ανεπαρκής έως μηδενική συνεκτικότητα και συνοχή
Βαθμός	4-3	3-2	2-1	0	
	• Άριστη έως πολύ καλή αξιοποίηση ορθών γραμματικοσυντακτικών δομών, διατυπωμένων με ακρίβεια • Άριστη έως πολύ καλή παρουσία μεγάλου εύρους κατάλληλων λεξιλογικών στοιχείων, συμβατών με το	• Πολύ καλή έως καλή αξιοποίηση ορθών γραμματικοσυντακτικών δομών, διατυπωμένων με ακρίβεια • Πολύ καλή έως καλή παρουσία κατάλληλων λεξιλογικών στοιχείων, συμβατών με το ζητούμενο,	• Καλή έως περιορισμένη αξιοποίηση ορθών γραμματικοσυντακτικών δομών • Καλή έως περιορισμένη παρουσία κατάλληλων λεξιλογικών στοιχείων, συμβατών με το ζητούμενο, διατυπωμένων με	• Μηδενική εκφορά λόγου	

3ο Θέμα: Ερμηνευτικό σχόλιο

ΒΑΘΜΟΙ	Κατανόηση και ερμηνεία του λογοτεχνικού κειμένου	Κειμενικοί δείκτες και στοιχεία συγκειμένου	Οργάνωση και γλωσσική έκφραση του ερμηνευτικού σχολίου
	- Κατανόηση του βασικού θέματος/ιδέας/ιδεών και του συναισθηματικού κλίματος του κειμένου - Ερμηνεία του βασικού θέματος/ιδέας/ιδεών και του συναισθηματικού κλίματος του κειμένου - Αναγνωστική ανταπόκριση (προσωπική τοποθέτηση – τεκμηρίωση) σχετική με το θέμα	- Αναγνώριση και ανάδειξη των επιλογών του συγγραφέα (κειμενικοί δείκτες: γλώσσα, τεχνική, ύφος, εκφραστικά σχήματα, κ.ά.), που σχετίζονται με το θέμα του κειμένου - Αξιοποίηση κατάλληλων στοιχείων του συγκειμένου (εφόσον δίνεται)	- Αλληλουχία και συνοχή του ερμηνευτικού σχολίου - Καταλληλότητα και ορθότητα γραμματικοσυντακτικών δομών - Ευστοχία – ποικιλία λεξιλογικών δομών/όρων - Ανταπόκριση στο ζητούμενο εντός του ορίου των λέξεων
15-13	- Άριστη έως πολύ καλή κατανόηση του βασικού θέματος/ιδέας/ιδεών και του συναισθηματικού κλίματος του κειμένου - Άριστη έως πολύ καλή ερμηνεία του βασικού θέματος/ιδέας/ιδεών και του συναισθηματικού κλίματος του κειμένου - Άριστη έως πολύ καλή αναγνωστική ανταπόκριση σχετική με το θέμα του κειμένου	- Άριστη έως πολύ καλή αναγνώριση και ανάδειξη διαφορετικών και σχετικών με το θέμα κειμενικών δεικτών - Άριστη έως πολύ καλή αξιοποίηση κατάλληλων στοιχείων του συγκειμένου (εφόσον δίνεται)	- Άριστη έως πολύ καλή αλληλουχία και συνοχή του ερμηνευτικού σχολίου - Άριστη έως πολύ καλή χρήση/αξιοποίηση κατάλληλων και ορθών γραμματικοσυντακτικών δομών - Άριστη έως πολύ καλή χρήση εύστοχων και ποικίλων λεξιλογικών δομών/όρων - Άριστη έως πολύ καλή ανταπόκριση στο ζητούμενο εντός του ορίου λέξεων

12-9	• Πολύ καλή έως καλή κατανόηση του βασικού θέματος/ιδέας/ιδεών και του συναισθηματικού κλίματος του κειμένου	• Πολύ καλή έως καλή αναγνώριση και ανάδειξη διαφορετικών και σχετικών με το θέμα κειμενικών δεικτών	• Πολύ καλή έως καλή αλληλουχία και συνοχή του ερμηνευτικού σχολίου • Πολύ καλή έως καλή αξιοποίηση κατάλληλων και ορθών
--------------------	--	--	---

	• Πολύ καλή έως καλή ερμηνεία του βασικού θέματος/ιδέας/ιδεών και του συναισθηματικού κλίματος του κειμένου • Πολύ καλή έως καλή αναγνωστική ανταπόκριση σχετική με το θέμα του κειμένου	• Πολύ καλή έως καλή αξιοποίηση κατάλληλων στοιχείων του συγκειμένου (εφόσον δίνεται)	γραμματικοσυντακτικών δομών • Πολύ καλή έως καλή χρήση εύστοχων και ποικίλων λεξιλογικών δομών/όρων • Πολύ καλή έως καλή ανταπόκριση στο ζητούμενο με μικρή υπέρβαση του ορίου λέξεων
8-5	• Καλή έως επαρκής κατανόηση του βασικού θέματος/ιδέας / ιδεών και του συναισθηματικού κλίματος του κειμένου • Καλή έως επαρκής ερμηνεία του βασικού θέματος/ιδέας/ιδεών και του συναισθηματικού κλίματος του κειμένου • Καλή έως επαρκής αναγνωστική ανταπόκριση σχετική με το θέμα του κειμένου	• Καλή έως επαρκής αναγνώριση και ανάδειξη διαφορετικών και σχετικών με το θέμα κειμενικών δεικτών • Καλή έως επαρκής αξιοποίηση κατάλληλων στοιχείων του συγκειμένου (εφόσον δίνεται)	• Καλή έως επαρκής αλληλουχία και συνοχή του ερμηνευτικού σχολίου • Καλή έως επαρκής αξιοποίηση κατάλληλων και ορθών γραμματικοσυντακτικών δομών • Καλή έως επαρκής καλή χρήση εύστοχων και ποικίλων λεξιλογικών δομών/όρων • Καλή έως επαρκής ανταπόκριση στο ζητούμενο με σχετικά μεγάλη υπέρβαση του ορίου λέξεων ή με περιορισμένο αριθμό λέξεων

4-1	• Επαρκής έως ελλιπής ή και λανθασμένη κατανόηση του βασικού θέματος/ιδέας/ιδεών και του συναισθηματικού κλίματος του κειμένου • Επαρκής έως ελλιπής ή και λανθασμένη κατανόηση του βασικού θέματος/ιδέας/ιδεών και του συναισθηματικού κλίματος του κειμένου • Επαρκής έως ελλιπής ή και λανθασμένη	• Επαρκής έως ελλιπής ή λανθασμένη αναγνώριση και ανάδειξη κειμενικών δεικτών • Επαρκής έως ελλιπής ή λανθασμένη αξιοποίηση στοιχείων του συγκειμένου (εφόσον δίνεται)	• Επαρκής έως ελλιπής αλληλουχία και συνοχή του ερμηνευτικού σχολίου • Επαρκής έως ελλιπής ή λανθασμένη χρήση γραμματικοσυντακτικών δομών • Επαρκής έως ελλιπής ή λανθασμένη χρήση λεξιλογικών δομών/όρων • Επαρκής έως ελλιπής ανταπόκριση στο ζητούμενο με μεγάλη υπέρβαση του αριθμού των λέξεων
------------	--	---	--

	αναγνωστική ανταπόκριση- μερικώς σχετική ή μη σχετική με το θέμα το κειμένου		
--	--	--	--

4ο ΘΕΜΑ (Παραγωγή γραπτού λόγου)

Βαθμός	12-10	9-7	6-4	3-1
	• Άριστη έως πολύ καλή ανταπόκριση σε όλες τις πτυχές του θέματος • Άριστη έως πολύ καλή, δημιουργική αξιοποίηση των βασικών ιδεών/εννοιών του κειμένου/ων αναφοράς • Άριστη έως πολύ καλή λογική ανάπτυξη ιδεών (συνεκτικότητα), εντός του ορίου των λέξεων • Άριστη έως πολύ καλή επίτευξη του επικοινωνιακού στόχου	• Πολύ καλή έως καλή ανταπόκριση σε όλες τις πτυχές του θέματος • Πολύ καλή έως καλή δημιουργική αξιοποίηση των βασικών ιδεών/εννοιών του κειμένου/ων αναφοράς • Πολύ καλή έως καλή λογική ανάπτυξη ιδεών (συνεκτικότητα), εντός του ορίου των λέξεων • Πολύ καλή έως καλή επίτευξη του επικοινωνιακού στόχου	• Καλή έως περιορισμένη ανταπόκριση στις πτυχές του θέματος • Καλή έως περιορισμένη αξιοποίηση των βασικών ιδεών/εννοιών του κειμένου/ων αναφοράς • Καλή έως περιορισμένη λογική ανάπτυξη ιδεών (συνεκτικότητα), μικρή υπέρβαση του αριθμού λέξεων • Καλή έως περιορισμένη επίτευξη του επικοινωνιακού στόχου	• Περιορισμένη έως ανεπαρκής ανταπόκριση στις πτυχές του θέματος • Περιορισμένη έως ανεπαρκής αξιοποίηση των βασικών ιδεών/εννοιών του κειμένου/ων αναφοράς • Περιορισμένη έως ανεπαρκής λογική ανάπτυξη ιδεών (συνεκτικότητα), μεγάλη υπέρβαση του αριθμού των λέξεων
Βαθμός	10-9	8-7	6-4	3-1

	• Άριστη έως πολύ καλή οργάνωση κειμένου (συνοχή και αλληλουχία νοημάτων, παραγραφοποίηση, χρήση μεγάλης ποικιλίας κατάλληλων διαρθρωτικών λέξεων) • Άριστη έως πολύ καλή αξιοποίηση των μακροδομικών χαρακτηριστικών του κειμενικού είδους (π.χ. προσφώνηση, αποφώνηση, τίτλος, κ.λπ.) • Άριστη έως πολύ καλή δυνατότητα δομικών μετασχηματισμών του/των κειμένου/ων αναφοράς (π.χ. ονοματοποιήσεις, ευθύς/πλάγιος λόγος, πυκνότητα, κ.λπ.) • Άριστη έως πολύ καλή χρήση πραγματολογικά κατάλληλου ύφους σε όλο το κείμενο	• Πολύ καλή έως καλή οργάνωση κειμένου (συνοχή και αλληλουχία νοημάτων, παραγραφοποίηση, χρήση μικρής ποικιλίας κατάλληλων διαρθρωτικών λέξεων) • Πολύ καλή έως καλή αξιοποίηση των μακροδομικών χαρακτηριστικών του κειμενικού είδους (π.χ. προσφώνηση, αποφώνηση, τίτλος, κ.λπ.) • Πολύ καλή έως καλή δυνατότητα δομικών μετασχηματισμών του/των κειμένου/ων αναφοράς (π.χ. ονοματοποιήσεις, ευθύς/πλάγιος λόγος, πυκνότητα, κ.λπ.) • Πολύ καλή έως καλή χρήση πραγματολογικά κατάλληλου ύφους σε όλο το κείμενο	• Καλή έως περιορισμένη οργάνωση κειμένου (συνοχή και αλληλουχία νοημάτων, παραγραφοποίηση, χρήση περιορισμένης ποικιλίας ή μερικώς κατάλληλων διαρθρωτικών λέξεων) • Καλή έως περιορισμένη αξιοποίηση των μακροδομικών χαρακτηριστικών του κειμενικού είδους (π.χ. ανεπιτυχής προσφώνηση, αποφώνηση, τίτλος, κ.λπ.) • Καλή έως περιορισμένη δυνατότητα δομικών μετασχηματισμών του/των κειμένου/ων αναφοράς (π.χ. ανεπιτυχείς ονοματοποιήσεις, ανεπιτυχής μετατροπή ευθέος/πλάγιου λόγου, μερική πυκνότητα, κ.λπ.) • Καλή έως περιορισμένη χρήση πραγματολογικά κατάλληλου ύφους (π.χ. μείξη ύφους, πραγματολογικά ακατάλληλο ύφος)	• Περιορισμένη έως ανεπαρκής οργάνωση κειμένου (περιορισμένη συνοχή και αλληλουχία νοημάτων, μερική ή ολική απουσία παραγραφοποίησης, απουσία διαρθρωτικών λέξεων) • Περιορισμένη έως ανεπαρκής αξιοποίηση των μακροδομικών χαρακτηριστικών του κειμενικού είδους (π.χ. απουσία προσφώνησης, αποφώνησης, τίτλου, κ.λπ.) • Περιορισμένη έως ανεπαρκής δυνατότητα δομικών μετασχηματισμών του κειμένου/ων αναφοράς (π.χ. απουσία ονοματοποιήσεων, πυκνότητας, κ.λπ.) • Περιορισμένη έως ανεπαρκής χρήση πραγματολογικά κατάλληλου ύφους σε όλο το κείμενο (π.χ. πραγματολογικά ακατάλληλο ύφος)
Βαθμός	8-7	6-5	4-3	2-1

	• Άριστη έως πολύ καλή παρουσία μεγάλου εύρους ορθών γραμματικοσυντακτικών δομών, συμβατών με το ζητούμενο, διατυπωμένων με ακρίβεια • Άριστη έως πολύ καλή παρουσία μεγάλου εύρους κατάλληλων λεξιλογικών στοιχείων, συμβατών με το ζητούμενο, διατυπωμένων με ακρίβεια • Άριστη έως πολύ καλή ορθογραφία και στίξη	• Πολύ καλή έως καλή παρουσία σχετικά μεγάλου εύρους ορθών γραμματικοσυντακτικών δομών, συμβατών με το ζητούμενο, διατυπωμένων με σχετική ακρίβεια • Πολύ καλή έως καλή παρουσία σχετικά μεγάλου εύρους, σχετικά κατάλληλων λεξιλογικών στοιχείων, συμβατών με το ζητούμενο και διατυπωμένων με σχετική ακρίβεια • Πολύ καλή έως καλή ορθογραφία και στίξη	• Καλή έως περιορισμένη παρουσία ορθών γραμματικοσυντακτικών δομών, συμβατών με το ζητούμενο, διατυπωμένων με ακρίβεια • Καλή έως περιορισμένη παρουσία κατάλληλων λεξιλογικών στοιχείων, συμβατών με το ζητούμενο και διατυπωμένων με ακρίβεια • Καλή έως περιορισμένη ορθογραφία και στίξη	• Περιορισμένη έως ανεπαρκής παρουσία ορθών γραμματικοσυντακτικών δομών, συμβατών με το ζητούμενο, διατυπωμένων με ακρίβεια • Περιορισμένη έως ανεπαρκής παρουσία κατάλληλων λεξιλογικών στοιχείων, συμβατών με το ζητούμενο και διατυπωμένων με ακρίβεια • Περιορισμένη έως ανεπαρκής ορθογραφία και στίξη
--	--	--	--	---

ΟΔΗΓΙΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ – ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ

ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2023-2024

**Α. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΓΕΝΙΚΗΣ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ
& ΟΜΑΔΑΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ (Α΄ και Β΄ ΤΑΞΕΙΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ)**

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΩΣ ΜΑΘΗΜΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

1. Σκοποί και στόχοι

Τα αρχαία ελληνικά κείμενα αποτελούν το γλωσσικό αποτύπωμα του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού. Πρόκειται για κείμενα που καταγράφουν μέσα από μια μεγάλη ειδολογική ποικιλία τις θεμελιώδεις αξίες και διδαχές ενός πολιτισμού ανθρωποκεντρικού. Η κριτική πρόσληψη του πολιτισμού αυτού είναι αίτημα των σύγχρονων κοινωνιών και πάντα επίκαιρη αναζήτηση στα γράμματα και τις τέχνες.

Η προσέλευση του ενδιαφέροντος των μαθητών και των μαθητριών για τα ΑΕ κείμενα, από τα οποία πολλά χαρακτηρίζονται για τη ρέουσα γλώσσα, το επίκαιρο και δελεαστικό νοηματικό περιεχόμενο, αποτελεί βασικό στόχο στο μάθημα της ΑΕΓΓ, ώστε στη συνέχεια οι μαθητές και οι μαθήτριες να προσεγγίσουν ιδέες, αξίες, πνευματικά επιτεύγματα, αντιφατικές όψεις, πάθη, αστοχίες, συνέχειες και ασυνέχειες, συνέπειες και ασυνέπειες του ΑΕ πολιτισμού, όπως αναπαρίστανται στα αρχαία κείμενα, τα οποία λειτούργησαν και λειτουργούν ως σημεία αναφοράς προβληματισμού και διαλόγου για τον σύγχρονο κόσμο. Η γνώση του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού αποτελεί κύριο στόχο του μαθήματος, σύμφωνα με τον οποίο οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται να αξιοποιήσουν τις ήδη κερκτημένες γνώσεις για τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό και μαζί με τις νέες που θα αποκτήσουν για το ιστορικό και πολιτισμικό πλαίσιο και για τα γραμματειακά είδη της αρχαίας ελληνικής γλώσσας να επιχειρήσουν τις δικές τους προσωπικές αναγνώσεις στο πλαίσιο κριτικών/αναστοχαστικών αναγνωστικών πρακτικών.

Εν κατακλείδι, η διαλεκτική σχέση των μαθητών και των μαθητριών με τον αρχαίο κόσμο αποτελεί στόχο του μαθήματος, ώστε τα αρχαία κείμενα να τροφοδοτούν συνεχώς τη σκέψη τους και να τους βοηθούν να προσδιορίζουν τη στάση τους στη σύγχρονη πραγματικότητα. Έτσι, για παράδειγμα, ιδιαίτερη σημασία για τους μαθητές και τις μαθήτριες έχει το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών στη διαμόρφωση της πολιτικής τους ταυτότητας και της δημοκρατικής τους αγωγής, εφόσον έννοιες όπως «ελευθερία», «νόμος», «πόλη», «πολίτης», «δίκαιο», «αρετή», «καλοκαγαθία» κ.ά., προσεγγίζονται ως αξίες και κριτήρια αποτίμησης και σημεία αναφοράς της ανθρώπινης δράσης τότε και σήμερα.

2. Περιεχόμενα

Οι μαθητές και οι μαθήτριες προσέρχονται στη διδασκαλία των ΑΕ με εφόδιο την τρίχρονη διδασκαλία του μαθήματος στο Γυμνάσιο. Έχουν εξοικειωθεί τόσο με σημαντικές πτυχές του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού όσο και με την αρχαία ελληνική γλώσσα, μέσω συστηματικής μελέτης κειμένων από μετάφραση, που προέρχονται κυρίως από δύο γραμματειακά είδη, το έπος και την τραγωδία, και δευτερευόντως από την ιστοριογραφία και τον φιλοσοφικό λόγο, ενώ έχουν προσεγγίσει τη μορφολογία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, μέσω ανάλυσης κειμένων από το πρωτότυπο.

Στο Λύκειο καλούνται να συγκροτήσουν σε συνεκτικό σύνολο τις επιμέρους γνώσεις τους, να τις εμπλουτίσουν και να εμβαθύνουν σε αυτές, μελετώντας κείμενα κυρίως από την ιστοριογραφία (Α΄ Λυκείου) και στη συνέχεια τον *Περικλέους Επιτάφιο* του Θουκυδίδη και την *Αντιγόνη* του Σοφοκλή, έργα με έντονη πολιτική και φιλοσοφική διάσταση (Β΄ Λυκείου).

3. Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Διαγραμματικά και συνοπτικά, με βάση τα ισχύοντα ΠΣ, με την ολοκλήρωση του ΠΣ των Αρχαίων Ελληνικών Γενικής Παιδείας οι μαθητές και οι μαθήτριες αναμένεται:

Ως προς την κατανόηση του περιεχομένου των κειμένων

- να εντοπίζουν πληροφορίες σχετικά με το επικοινωνιακό πλαίσιο του κειμένου (πομπός, δέκτης, περιστάσεις επικοινωνίας, σκοπός της επικοινωνιακής περίπτωσης, κ.λπ.) και το νοηματικό περιεχόμενό του (πρόσωπα, χώρος, χρόνος, κοινωνικό, πολιτισμικό πλαίσιο, στοιχεία ιστορικότητας, βασικές ιδέες, επιχειρήματα κ.λπ.),
- να αξιοποιούν τις πληροφορίες που δίνονται στις εισαγωγές των θεματικών ενοτήτων για την προσέγγιση του νοηματικού περιεχομένου των κειμένων,
- να εντοπίζουν τις μη οικείες λέξεις της αρχαίας ελληνικής, να αξιοποιούν στρατηγικές νοηματοδότησης των λέξεων (αξιοποίηση συμφραζόμενων), να ασκούνται στην αναζήτηση όρων σε λεξικά, αξιοποιώντας ταυτόχρονα τη Γραμματική και το Συντακτικό.

Ως προς τη δομή και οργάνωση των κειμένων

- να αναγνωρίζουν τον τρόπο οργάνωσης των κειμένων (στοιχεία συνοχής, συνεκτικότητας των κειμένων, θέματα δομής),
- να αναγνωρίζουν τη συνεισφορά του λεξιλογίου και των μορφοσυντακτικών δομών στη νοηματοδότηση του κειμένου.

Ιδιαίτερα ως προς τη δομολειτουργική προσέγγιση των κειμένων

- να αναγνωρίζουν τους κύριους όρους της πρότασης: α) το υποκείμενο στην προσωπική και την απρόσωπη σύνταξη β) το αντικείμενο (πλάγιες πτώσεις, απαρέμφατο, δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις) γ) το κατηγορούμενο (και γενική κατηγορηματική, επιρρηματικό κατηγορούμενο) δ) την κατηγορηματική μετοχή
 - να αναγνωρίζουν ονοματικούς προσδιορισμούς: ομοιόπτωτους και ετερόπτωτους (πτώσεις και επιθετική μετοχή) χωρίς να διακρίνουν τα είδη τους
 - να αναγνωρίζουν τους επιρρηματικούς προσδιορισμούς που δηλώνουν: α) χρόνο (επιρρήματα, πλάγιες πτώσεις, εμπρόθετοι, χρονική μετοχή, χρονικές προτάσεις) β) τόπο (επιρρήματα, πλάγιες πτώσεις, εμπρόθετοι) γ) αιτία (πλάγιες πτώσεις, εμπρόθετοι, αιτιολογικές μετοχές, αιτιολογικές προτάσεις) δ) σκοπό (πλάγιες πτώσεις, εμπρόθετοι, τελική μετοχή, τελική πρόταση) ε) προϋπόθεση (υποθετικοί λόγοι) στ) άλλες επιρρηματικές σχέσεις (ποσό, αναφορά, κ.λπ.) ζ) παρατακτική-υποτακτική σύνδεση η) δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις (είδος και λειτουργία) θ) δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις (είδος και λειτουργία)

Ως προς τα γραμματικά φαινόμενα (Αναγνώριση και κλίση)

- α) Ουσιαστικά Α΄, Β΄ και Γ΄ κλίσης
- β) Επίθετα Β΄ και Γ΄ κλίσης
- γ) Ρήματα Α΄ συζυγίας, ενεργητικής και μέσης φωνής δ) Αντωνυμίες
- ε) Κλίση συνηρημένων ρημάτων σε -άω, -έω και -όω.

Ως προς την ερμηνεία

- να εξηγούν με ποιον τρόπο στα κείμενα οι γλωσσικές επιλογές (λεξιλόγιο, σύνταξη, σημεία στίξης, γραμματικές επιλογές) υπηρετούν την πρόθεση του κειμένου σε σχέση με την ιδεολογική θέση και τον κοινωνικό σκοπό που υπηρετούν,
- να ερμηνεύουν λέξεις, φράσεις, προτάσεις, περιόδους του κειμένου, αξιοποιώντας κειμενικά, επικοινωνιακά και ιστορικά συμφραζόμενα.

Ως προς τον κριτικό στοχασμό σε σχέση με το επικοινωνιακό πλαίσιο και την αποτελεσματικότητα των κειμένων:

- να αντιπαραβάλλουν και να συγκρίνουν πληροφορίες και στοιχεία μεταξύ κειμένων που αναφέρονται στο ίδιο θέμα ως προς την πρόθεση, τις ιδεολογικές θέσεις, το ύφος και την επικοινωνιακή αποτελεσματικότητά τους,
- να συνδέουν μεταξύ τους τα μελετώμενα πάνω σε ένα θέμα κείμενα, κάνοντας διακειμενικές αναφορές σχετικά με τις γνώσεις που παρέχουν, τις στάσεις, τις αξίες που υποστηρίζουν,
- να συνδέουν γνώσεις, στάσεις, αξίες που υποστηρίζονται στα ΑΕ κείμενα με τη σύγχρονη πραγματικότητα, διακρίνοντας τη διαχρονική αξία των ΑΕ κειμένων.

Ως προς τους τρόπους αποτίμησης των αποτελεσμάτων κατανόησης των κειμένων

- να παρουσιάζουν τα αποτελέσματα των διαδικασιών κατανόησης με α) απαντήσεις σε ερωτήσεις κλειστού τύπου (π.χ. υπογράμμιση στοιχείων, συμπλήρωση κενών, διάκριση σωστού/λάθους) ή απαντήσεις σε ερωτήσεις ανοικτού τύπου, β) μετάφραση επιμέρους αποσπασμάτων από τα κείμενα που δίνονται και γ) δημιουργικές εργασίες.

Ως προς τον αναστοχασμό για τις ακολουθούμενες πρακτικές και στρατηγικές

- να συνειδητοποιούν μέσα από αναστοχαστικές διαδικασίες α) τι έμαθαν, τι θέλουν να μάθουν ή τι χρειάζεται να μάθουν, β) να επιλέγουν τις κατάλληλες στρατηγικές, ώστε να διευρύνουν τις αναγνωστικές τους δυνατότητες.

4. Διδακτική προσέγγιση – Μεθοδολογία

Η Μεθοδολογία του μαθήματος ορίζεται στο «Πρόγραμμα Σπουδών για τα μαθήματα Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, Νέα Ελληνική Γλώσσα και Νέα Ελληνική Λογοτεχνία της Α΄ τάξης Γενικού Λυκείου» (ΦΕΚ Β΄ 1562/27-06-2011). Η κειμενοκεντρική επικοινωνιακή προσέγγιση, «η διαλεκτική σχέση γραμματειακού έργου – κοινωνίας» προτείνεται σε όλα τα φιλολογικά μαθήματα και κατά συνέπεια και στο μάθημα της ΑΕΓΓ. Το αρχαιοελληνικό κείμενο, είτε μεταφρασμένο είτε πρωτότυπο, τοποθετείται εντός των ιστορικών και κοινωνικών συμφραζομένων κατά τον χρόνο συγγραφής και κατά τον χρόνο ανάγνωσής του από τους μαθητές και τις μαθήτριες. Με αυτόν τον τρόπο τα κείμενα ως προϊόντα του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού στον οποίο αναφέρονται, γίνονται σεβαστά, αλλά συγχρόνως ανοικτά σε γόνιμο διάλογο με το μαθητικό αναγνωστικό κοινό.

Στο πλαίσιο της διαλογικής προσέγγισης προτείνεται η διακειμενική προσέγγιση με τη χρήση παράλληλων κειμένων από μετάφραση. Στο πρόγραμμα σπουδών του Λυκείου δίνεται έμφαση στην αξιοποίηση της παράλληλης χρήσης πρωτότυπου κειμένου με τη μετάφρασή του, σύμφωνα με όσα προβλέπονται στο ισχύον ΠΣ της Α΄ Λυκείου:

«Η ανάγνωση του πρωτότυπου κειμένου γίνεται εφικτή με τη βοήθεια των μεταφράσεων, ώστε μέσα από τη σύγκριση και την κριτική των μεταφραστικών επιλογών να αναδεικνύεται η σύνδεση μετάφρασης και ερμηνείας. Επίσης, οι διαφορετικές μεταφράσεις προσφέρονται για τη συγκριτική μελέτη του λεξιλογίου και των δομών της αρχαιοελληνικής και της νεοελληνικής γλώσσας, η οποία μπορεί να έχει πολλές διδακτικές εφαρμογές: αναζήτηση συντακτικών και λεξιλογικών αντιστοιχιών και διαφορών μεταξύ των δύο γλωσσών σύγκριση μεταξύ των διαφορετικών τρόπων προσέγγισης και νεοελληνικής απόδοσης της αρχαιοελληνικής σκέψης κ.ο.κ.».

Για όσες ενότητες προβλέπεται να διδαχθούν από μετάφραση, η διδασκαλία γίνεται σε αντιπαραβολή με το αρχαίο πρωτότυπο κείμενο, προκειμένου οι μαθητές και οι μαθήτριες να αντιλαμβάνονται στοιχεία (π.χ. υφολογικά) που δεν αναδεικνύονται στη μετάφραση. Για τις ενότητες που διδάσκονται από μετάφραση θα αξιοποιηθούν κατά τη διδασκαλία τα διδακτικά βιβλία *Αρχαίοι Έλληνες Ιστοριογράφοι (Ξενοφών, Θουκυδίδης)* των Κ. Διαλησμά, Α. Δρουκόπουλου, Ε. Κουτρομπέλη, Γ. Χρυσάφη και *Αρχαίοι Έλληνες Ιστοριογράφοι: Κείμενο με παράλληλες μεταφράσεις* ή εναλλακτικά η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα¹.

Επίσης, προτείνεται η δομολειτουργική προσέγγιση του πρωτότυπου κειμένου να κινείται στο πλαίσιο της κειμενοκεντρικής προσέγγισης αφενός, και στο πλαίσιο του «αναγνωριστικού»

¹(http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/contents.html).

γραμματισμού αφετέρου. Οι λεξιλογικές και γραμματικο-συντακτικές επιλογές υπηρετούν λειτουργίες που σχετίζονται με τα πρόσωπα, τις πράξεις και τις περιστάσεις στις οποίες αναφέρονται. Πέρα από την παραδοσιακή περιγραφή της γλώσσας που συχνά εγκλωβίζει τους μαθητές και τις μαθήτριες στη λογική του σωστού και του λάθους, προτείνεται οι λέξεις και οι φράσεις να προσεγγίζονται μέσα στο πλαίσιό τους, χωρίς να αποκόπτονται από αυτό και από τη σημασία τους, και να στρέφεται το ενδιαφέρον της διδασκαλίας στο κείμενο και στη συζήτηση για τις γλωσσικές επιλογές του συγγραφέα. Για παράδειγμα, να καταδεικνύονται με ποιον τρόπο διαφορετικά κειμενικά είδη πραγματώνονται με διαφορετικές γλωσσικές επιλογές, πώς διαφοροποιείται ως προς τη γλώσσα ένα φιλοσοφικό κείμενο από ένα ιστορικό ή ένα ποιητικό κείμενο, για ποιον λόγο από τα ποιητικά κείμενα περάσαμε στα πεζά. Η συζήτηση για τη γλώσσα μέσα από την ενασχόληση με συγκεκριμένα κείμενα μπορεί να βοηθήσει, ώστε να σταθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες μόνοι/-ες τους απέναντι στην Αρχαία Ελληνική Γραμματεία προς την κατεύθυνση της γλωσσικής επίγνωσης και της αυτενέργειας.

Τα παραπάνω σημαίνουν ότι θα πρέπει να υιοθετηθούν πρακτικές διδασκαλίας και εξέτασης, οι οποίες περιγράφονται με τα παρακάτω ενδεικτικά ερωτήματα:

- Ποιες διαφορετικές μορφές/τύποι της ίδιας λέξης χρησιμοποιούνται και πώς διαφοροποιείται η λειτουργία της λέξης μέσα στο κείμενο;
- Ποια είναι η σημασία συγκεκριμένων λέξεων στο αρχαίο κείμενο;
- Ποια είναι η σημασία ίδιων λέξεων που χρησιμοποιούνται και στη Νεοελληνική;
- Με ποιες λέξεις αποδίδεται μια ενέργεια, τι μορφή έχουν οι λέξεις αυτές και τι σημασία αποκτούν;
- Ποιες συνώνυμες ή λέξεις με παρόμοια σημασία χρησιμοποιούνται μέσα στο κείμενο;
- Για ποιον λόγο επιλέγεται ο συγκεκριμένος χρόνος ενός ρήματος;
- Πώς θα άλλαζε το νόημα της φράσης, αν άλλαζε ο χρόνος του ρήματος;
- Πώς θα άλλαζε το νόημα, αν μπορούσε να αλλάξει η έγκλιση του ρήματος;
- Για ποιον λόγο επιλέγεται συγκεκριμένη έγκλιση, π.χ. προστακτική, σε μια φράση; Για ποιον λόγο επιλέγεται η χρήση απαρεμφάτου ή δευτερεύουσας πρότασης;
- Τι εξυπηρετεί η επιλογή του ενικού ή του πληθυντικού αριθμού;
- Ποιες αλλαγές θα είχαμε στη φράση, αν άλλαζε το υποκείμενο από ενικό σε πληθυντικό ή αντίστροφα;
- Σε ποια περίπτωση επιλέγεται η παθητική σύνταξη;
- Για ποιον λόγο αποδίδεται μια ιδιότητα σε ένα όνομα, μέσω κατηγορούμενου ή ονοματικού προσδιορισμού;
- Με ποιον τρόπο προστίθενται προσδιορισμοί σε ένα ρήμα;
- Πώς μπορεί να διαμορφωθεί μια φράση, αν αφαιρέσουμε τους προσδιορισμούς;
- Για ποιον λόγο επιλέγεται παρατακτική ή υποτακτική σύνδεση όρων;

Έχει σημασία, εφόσον επιδιώκεται η εξοικείωση των μαθητών και των μαθητριών με την ΑΕ γλώσσα, οι ερωτήσεις να αφορούν σημεία στα οποία διαφοροποιείται η Νεοελληνική από την αρχαία γλώσσα, σε επίπεδο λεξιλογίου, μορφολογίας και σύνταξης. Έτσι, πρακτικά αξιοποιείται η σύγχρονη γλωσσική πραγματικότητα, για να προσεγγίσουμε την Αρχαία Ελληνική στα σημεία που είναι πιο δύσκολα για τους μαθητές και τις μαθήτριες. Ακόμα, με αφετηρία τη Νεοελληνική μπορεί να ζητηθεί η σύγκριση μικρών φράσεων μιας νεοελληνικής μετάφρασης με το αρχαίο κείμενο ή σύγκριση δύο διαφορετικών νεοελληνικών μεταφράσεων. Μπορούμε να ρωτήσουμε σε ποιο σημείο του αρχαίου κειμένου αναφέρεται μια φράση ή μια λέξη, εστιάζοντας σε απαρέμφατα, μετοχές, δοτικές, υποθετικούς λόγους, λέξεις ίδιες μορφολογικά, αλλά με διαφορετική σημασία, κ.λπ.

Τέλος, επισημαίνεται η μεγάλη σημασία που πρέπει να αποδίδεται στη χρήση ψηφιακών λεξικών και ηλεκτρονικών σωμάτων κειμένων, η οποία πρέπει να είναι δημιουργική και ανακαλυπτική, ώστε να καλλιεργούνται ποικίλες δεξιότητες, καθώς και στη χρήση των εγχειριδίων της γραμματικής και του συντακτικού, ως βιβλίων αναφοράς, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να αντιλαμβάνονται πληρέστερα τα γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα και να αυτονομούνται στην προσέγγιση αρχαίων ελληνικών κειμένων από το πρωτότυπο.

5. Διαθεματικές εργασίες

Καλό είναι οι μαθητές και οι μαθήτριες να εξοικειώνονται με την εκπόνηση διαθεματικών εργασιών, ατομικά ή κατά προτίμηση σε ομάδες. Στόχος της δραστηριότητας αυτής είναι οι μαθητές και οι μαθήτριες να ασχοληθούν πιο συστηματικά με σημαντικά θέματα που τους/τις απασχόλησαν, κατά την ανάγνωση των κειμένων. Ενδεικτικά αναφέρονται:

- να μελετήσουν παράλληλα κείμενα, ώστε με συγκριτική ανάγνωση να ασκήσουν την κριτική τους σκέψη (με θέμα π.χ. τις συνέπειες του Πελοποννησιακού πολέμου και τη σύγκριση με τις εμφύλιες διαμάχες που εκδηλώθηκαν μεταξύ των Ελλήνων κατά τη νεότερη ελληνική ιστορία). Η επιλογή παράλληλων κειμένων επαφίεται στην κρίση του διδάσκοντος/της διδάσκουσας, σύμφωνα με τις ανάγκες του μαθήματος και το επίπεδο των μαθητών και των μαθητριών του/της
- να συγκεντρώσουν στοιχεία από έντυπες ή ηλεκτρονικές πηγές, μουσεία κ.λπ. και να συνθέσουν μια παρουσίαση που θα συζητηθεί μέσα στην τάξη (με θέμα π.χ. τις στρατιωτικές τακτικές της αρχαιότητας ή την αθηναϊκή τριήρη και την εξέλιξη του πολεμικού πλοίου μέχρι σήμερα)
- να αποδώσουν με θεατρικό ή κινηματογραφικό τρόπο γεγονότα (π.χ. τη δίκη του Θηραμένη).

Οι εκπαιδευτικοί, στο πλαίσιο του διδακτικού τους σχεδιασμού, προκειμένου να αξιοποιήσουν προτεινόμενες διαδικτυακές πηγές από το διδακτικό υλικό, χρειάζεται να προβαίνουν σε επανέλεγχο της εγκυρότητάς τους, διότι ενδέχεται λόγω του δυναμικού τους χαρακτήρα ορισμένες από αυτές να είναι ανενεργές ή να οδηγούν σε διαφορετικό περιεχόμενο.

II. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ (ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ) Α΄ ΤΑΞΗ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Για τη διδασκαλία του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας στην Α΄ τάξη του Ημερήσιου και Εσπερινού Γενικού Λυκείου, αξιοποιούνται:

- Το εγχειρίδιο της Α΄ Λυκείου *Αρχαίοι Έλληνες Ιστοριογράφοι* (Ξενοφών, Θουκυδίδης) των Κ. Διαλησμά, Α. Δρουκόπουλου, Ε. Κουτρομπέλη, Γ. Χρυσάφη
- Το *Βιβλίο Μαθητή Αρχαίοι Έλληνες Ιστοριογράφοι: Κείμενα με παράλληλες μεταφράσεις* (διαθέσιμο και: http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/pdf/8547/2472/22-0005-02_Archaioi-Ellines-Istoriografoi_Keimeno-me-Paralliles-Metafraseis_A-Lykeiou_Vivlio-Mathiti/).

Ως βιβλία αναφοράς προτείνονται:

- Η *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής* (Γυμνασίου-Λυκείου) του Μ. Οικονόμου
- Το *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής* (Α΄, Β΄, Γ΄ Λυκείου) του Α.Β. Μουμπτζάκη (διαθέσιμο και: http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/pdf/8547/2486/22-0031-02_Syntaktiko-tis-Archaias-Ellinikis_A-B-G-Lykeiou/)
- Το *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* (Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου) της Π. Μπίλλα, (έχει διανεμηθεί στο Γυμνάσιο) Διαθέσιμο και: ebooks.edu.gr/ebooks/v/pdf/8547/758/21-0066-03_Syntaktiko-Archaias-Ellinikis-Glossas_A-B-G-Gymnasiou/
- Το *Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* (Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου) των Χ. Συμεωνίδη, Γ. Ξενή κ.ά. (έχει διανεμηθεί στο Γυμνάσιο). Διαθέσιμο και: [Λεξικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας \(Α, Β, Γ Γυμνασίου\) \(ebooks.edu.gr\)](http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/pdf/8547/758/21-0066-03_Syntaktiko-Archaias-Ellinikis-Glossas_A-B-G-Gymnasiou/)

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΗ: Η διδασκαλία να ξεκινήσει από το κείμενο του Θουκυδίδα και να ακολουθήσει το

κείμενο του Ξενοφώντα, για να υπάρχει ιστορική συνέχεια, ώστε να γίνονται κατανοητά τα γεγονότα από τους μαθητές και τις μαθήτριες.

Α΄ ΤΑΞΗ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Η Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία διδάσκεται στην **Α΄ τάξη Ημερήσιου Γενικού Λυκείου** πέντε (5) ώρες την εβδομάδα. Για τη διδασκαλία λαμβάνεται υπόψη η **εξεταστέα ύλη** όπως ορίζεται με την υπό στοιχεία 91771/Δ2/22.08.2023 (ΦΕΚ Β΄ 5162) Υπουργική Απόφαση.

Α΄ ΤΑΞΗ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Η Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία διδάσκεται στην **Α΄ τάξη Εσπερινού Γενικού Λυκείου** δύο (2) ώρες την εβδομάδα. Για τη διδασκαλία λαμβάνεται υπόψη η **εξεταστέα ύλη** όπως ορίζεται με την υπό στοιχεία 91771/Δ2/22.08.2023 (ΦΕΚ Β΄ 5162) Υπουργική Απόφαση.

III. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ (ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ) Β΄ ΤΑΞΗ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Στη Β΄ Λυκείου διδάσκεται το μάθημα της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας, ως μάθημα Γενικής Παιδείας, επί δύο (2) ώρες την εβδομάδα.

Για τη διδασκαλία του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας στη Β΄ τάξη του Ημερήσιου Γενικού Λυκείου, αξιοποιούνται:

- Δ. Δρακόπουλος, Κ. Ναστούλης, Χ. Ρώμας, *Σοφοκλέους Τραγωδία, Ἀντιγόνη*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Ν. Σκουτερόπουλος, *Θουκυδίδη Περικλέους Ἐπιτάφιος* (στο ίδιο βιβλίο με την *Ἀντιγόνη*) ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Η. Σπυρόπουλος, *Θουκυδίδη Περικλέους Ἐπιτάφιος* <http://e-library.iep.edu.gr/iep/collection/browse/item.html?code=01-18078&tab=01>
- Α.Β. Μουμτζάκης, *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής* (Α΄, Β΄, Γ΄ Λυκείου), ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Μ. Οικονόμου, *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής* (Γυμνασίου-Λυκείου), ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Και τα δύο έργα, αν και ανήκουν σε διαφορετικά γραμματειακά είδη, προσφέρονται στους μαθητές και τις μαθήτριες της Β΄ Λυκείου, λίγο πριν από την απόκτηση πολιτικών δικαιωμάτων, για μελέτη, κριτική και συγκριτική προσέγγιση με σκοπό την άντληση εμπειρίας και τη διαμόρφωση κριτηρίων για την αξιολόγηση της σύγχρονης κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας και τον καθορισμό προσωπικής στάσης.

Για τη διδασκαλία, λαμβάνεται υπόψη η **διδασκτέα ύλη** ως ακολούθως:

Α. Θουκυδίδη Περικλέους Ἐπιτάφιος

Ο *Ἐπιτάφιος* του Περικλή διδάσκεται σε 15 διδακτικές ώρες στο διάστημα από **12/09 έως 30/11**.

Η διδασκαλία του «Ἐπιταφίου» προτάσσεται για τους εξής λόγους: α) αποτελεί «συνέχεια» της διδασκαλίας του Θουκυδίδη από την Α΄ τάξη, β) ως ιστορικό και πολιτικό κείμενο που αναφέρεται στην άμεση δημοκρατία της αρχαίας Αθήνας του 5^{ου} αι. π.Χ. βοηθάει τους μαθητές και τις μαθήτριες να προσεγγίσουν το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο στο οποίο δημιουργήθηκε η *Ἀντιγόνη* του Σοφοκλή και γ) πραγματεύεται, μεταξύ άλλων, θέματα, όπως αυτό της δίκαιης ισορροπίας ανάμεσα στη νόμιμη εξουσία του κράτους και τα φυσικά δικαιώματα του ατόμου και, ως εκ τούτου, μπορεί να πλαισιώσει τον βασικό προβληματισμό γύρω από τη σχέση γραπτού και άγραφου δικαίου που τίθεται στην *Ἀντιγόνη*.

Η διδασκαλία του *Περικλέους Έπιταφίου* περιλαμβάνει εισαγωγή και κεφάλαια από το πρωτότυπο και από μετάφραση, όπως στον παρακάτω πίνακα:

Εισαγωγή από το σχολικό βιβλίο

Η. Σπυρόπουλος, Θουκυδίδη Περικλέους Έπιτάφιος

<http://e-library.iep.edu.gr/iep/collection/browse/item.html?code=01-18078&tab=01>

Κεφ. Α', Θουκυδίδης Όλόρου Άλιμούσιος (απλή υπόμνηση, διότι έχει διδαχθεί στην Α' ΓΕ.Λ.)

Κεφ. Β', Ο επιτάφιος λόγος του 431 π.Χ. (επισήμανση των κύριων σημείων)

Κεφ. Γ', Περικλής ό Ξανθίππου (επισήμανση των κύριων σημείων)

Κεφ. Δ', Το πρόβλημα της πατρότητας του Έπιταφίου (επισήμανση των κύριων σημείων)

Πρωτότυπο κείμενο και μετάφραση από το σχολικό βιβλίο

Κεφ. 35-36 (από μετάφραση)

37-41 (από το πρωτότυπο και τη μετάφραση)

42-46 (από

μετάφραση) Γενική

θεώρηση

Προεκτάσεις, συγκριτική εξέταση με άλλα
κείμενα

Διδακτική προσέγγιση

Κατά τη διδασκαλία του *Έπιταφίου* αναμένεται: α) να αναδειχθούν χαρακτηριστικά του αθηναϊκού πολιτεύματος, της άμεσης δημοκρατίας, της εμβληματικής προσωπικότητας του Περικλή και του ύφους του Θουκυδίδη και β) να γίνουν όλα τα παραπάνω αντικείμενο κριτικής και βιωματικής προσέγγισης από τους μαθητές και τις μαθήτριες.

Για την επίτευξη των παραπάνω χρειάζεται η προσπέλαση του κειμένου σε λεξικογραφικό επίπεδο μέσω της αξιοποίησης των μεταφρασμένων κειμένων. Ακριβώς για αυτόν τον λόγο προτείνεται η παράλληλη προσέγγιση των πρωτότυπων κειμένων και των αντίστοιχων μεταφράσεων. Οι μαθητές και οι μαθήτριες εκκινούν από την ανάγνωση του μεταφρασμένου κειμένου και στη συνέχεια οδηγούνται στο πρωτότυπο με εστίαση σε βασικές έννοιες και σημεία του κειμένου ή εκκινούν από το πρωτότυπο, παραφράζοντας το κείμενο, και στη συνέχεια οδηγούνται στο μεταφρασμένο κείμενο, προς επίρρωση ή τροποποίηση της πρώτης μεταφραστικής τους προσπάθειας.

Ωστόσο, μεγαλύτερο βάρος πρέπει να δοθεί στην προσέγγιση του περιεχομένου σε ενδοκειμενικό επίπεδο· στην κατανόηση βασικών εννοιών, όπως της ισότητας, της αξιοκρατίας, του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής, της ενεργητικής συμμετοχής στα κοινά, της αισθητικής αγωγής, της φιλοσοφίας, της αίσθησης του μέτρου, της υστεροφημίας κ.ά., αλλά και στην κατανόηση του επικοινωνιακού πλαισίου του επιδεικτικού λόγου, στη δεδομένη ιστορική στιγμή (431 π.Χ.).

Επίσης, σημασία πρέπει να δοθεί στη διακειμενική προσέγγιση με την παράλληλη χρήση κειμένων: α) από το ίδιο το ιστορικό έργο του Θουκυδίδη, όπως, για παράδειγμα, τον διάλογο Αθηναίων – Μηλίων, για να μετριασθεί ο κίνδυνος της εξιδανίκευσης της αρχαίας Αθήνας, β) από άλλα κείμενα της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας του 5^{ου} και 4^{ου} π.Χ. αιώνα (Πλάτων, *Μενέξενος*, 238 c-d, Αριστοτέλης, *Πολιτικά*, VI, 7, 1293) και γ) από έργα σύγχρονων μελετητών και συγγραφέων.

Β. Σοφοκλέους Άντιγόνη

Η *Άντιγόνη* του Σοφοκλή διδάσκεται από την 1^η Δεκεμβρίου (1/12) μέχρι το τέλος του διδακτικού έτους επί δύο (2) ώρες την εβδομάδα.

Περιεχόμενο

α. Από το πρωτότυπο με παράλληλη χρήση μετάφρασης διδάσκονται οι στίχοι:

1-99, 280-314, 441-507, 631-725, 1064-1090.

β. Μόνο από μετάφραση και αναλυτικά διδάσκονται οι στίχοι: 162-279, 315-331, 376-440, 508-581, 726-780, 781-800, 801-943.

γ. Μόνο από μετάφραση αλλά συνοπτικά διδάσκονται οι στίχοι: 100-161, 332-375, 582-630, 944-987, 988-1063, 1091-1114, 1115-1153, 1154-1353.

Διδακτική προσέγγιση

Κατά τη διδασκαλία της *Άντιγόνης*, και της Δραματικής Ποίησης γενικότερα, στο Λύκειο:

- προβάλλεται η θεατρική και λογοτεχνική διάσταση του αρχαίου δράματος. Η κατεύθυνση αυτή εξυπηρετείται αφενός από την ανάδειξη των *κατά ποιόν* μερών σε όλο το φάσμα της διδασκαλίας, σε συνδυασμό με τα *κατά ποσόν* μέρη και αφετέρου από την παρακολούθηση θεατρικών ή κινηματογραφικών αποδόσεων της τραγωδίας
- διδάσκεται μία σύντομη και κατατοπιστική εισαγωγή στην αρχή, για να γίνει κατανοητό το πλαίσιο όπου θα ενταχθεί η ανάγνωση των κειμένων. Σημειώνεται ότι η εισαγωγή συνιστά υλικό αναφοράς καθ' όλη τη διάρκεια της διδασκαλίας του έργου
- αξιοποιείται το *Λεξικό Βασικών Θεατρικών Όρων* (περιλαμβάνεται στο σχολικό εγχειρίδιο) για την κατανόηση όρων της τραγωδίας
- συνδυάζονται οι παραδοσιακοί τρόποι διδασκαλίας με την ομαδοσυνεργατική, τη βιωματική και τη διερευνητική/ανακαλυπτική εργασία. Οι διδακτικές πρακτικές πρέπει να χαρακτηρίζονται από ποικιλία και ευρηματικότητα και να ευνοούν την ανάπτυξη κριτικής σκέψης και έκφρασης. Ως ενδεικτικά παραδείγματα αναφέρονται η υιοθέτηση διαφορετικής οπτικής γωνίας, η υποστήριξη ή ανασκευή των απόψεων των τραγικών ηρώων (παιχνίδι ρόλων, αγώνας λόγων), η επαλήθευση μιας άποψης για το έργο του Σοφοκλή, η διαθεματική προσέγγιση, η θεατρική απόδοση του έργου από τους μαθητές και τις μαθήτριες κ.ά.
- υιοθετούνται καινοτόμες διδακτικές πρακτικές με τη χρήση Τ.Π.Ε. ως μέσων κατάκτησης και μετάδοσης της γνώσης (συνδρομή μουσικής και εικόνας)
- προτείνονται η κατασκευή εννοιολογικού χάρτη, το θεατρικό δρώμενο και η βιντεοσκόπησή του, η αξιοποίηση αγγειογραφιών, η εικονογράφηση του δράματος, η χρήση διαδραστικού πίνακα, η ηλεκτρονική συζήτηση, η σύνθεση μικροσεναρίων που υλοποιούνται με Τ.Π.Ε. κ.λπ.
- αξιοποιούνται οι μεταφράσεις για την προσέγγιση του πρωτοτύπου με τον ίδιο τρόπο που προτείνεται και παραπάνω για τον *Έπιτάφιο*.

Επισημάνση: Η δομολειτουργική προσέγγιση του κειμένου ακολουθείται σε επιλεγμένα σημεία και σχήματα λόγου, μέσω των οποίων αναδεικνύονται υφολογικές επιλογές του ποιητή και όχι σε όλη την έκταση της διδακτέας ύλης από το πρωτότυπο.

Πρόσθετες επισημάνσεις - οδηγίες για τη διδασκαλία του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας Β' Λυκείου

1. Για τη διδασκαλία του *Έπιταφίου* οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν ως κείμενο αναφοράς (πρωτότυπο και μετάφραση) το κείμενο που υπάρχει στο σχολικό βιβλίο σε μετάφραση του Ν. Σκουτερόπουλου.

2. Για τον *προγραμματισμό της διδασκαλίας* του *Έπιταφίου* σε 15 διδακτικές ώρες που προβλέπονται από το ΠΣ ενδεικτικά προτείνεται η εξής κατανομή:

- Εισαγωγή και κεφ. 35 και 36 από μετάφραση, μία (01) ώρα. Δεν προτείνεται η αυτοτελής διδασκαλία της Εισαγωγής αλλά η διδακτική αξιοποίησή της παράλληλα με την προσέγγιση των επιμέρους κεφαλαίων
- Κεφ. 37-41 από το πρωτότυπο και τη μετάφραση, οκτώ (08) ώρες

- Κεφ. 42-46 από μετάφραση, μία (01) ώρα
- Γενική θεώρηση, δύο (02) ώρες
- Προεκτάσεις, συγκριτική εξέταση με άλλα κείμενα, τρεις (03) ώρες.

Για τη διευκόλυνση των εκπαιδευτικών παρατίθεται μια ενδεικτική επιλογή από σενάρια διδασκαλιών για τον *Έπιτάφιο* και την *Αντιγόνη* από τον δικτυακό τόπο «Πρωτέας»:

Για τον *Έπιτάφιο*:

- Σ. Παπακωνσταντίνου, [Η σύγκριση κάνει τη διαφορά](#)
- Σ. Κουρουτσίδου, [Η σύγκριση κάνει τη διαφορά](#)
- Β. Μαντζώρου, [Δυνατή πόλη,δυνατοί πολίτες](#)
- Β. Γιαρίμπαπα, [Δυνατή πόλη, δυνατοί πολίτες](#)
- Λ. Πόλκας, [“Αυτόχθονες έφυμεν”: εν αρχή ην ο μύθος](#)
- Λ. Πόλκας, [Παράδοση και πρωτοτυπία στον Περικλέους Έπιτάφιο του Θουκυδίδη](#)
- Σ. Παπακωνσταντίνου, [Πίσω από τη βιτρίνα](#)
- Β. Μαντζώρου, [Πίσω από τη βιτρίνα](#)

Για την *Αντιγόνη*:

- Π. Καραμανώλης, [Άνθρωποι, στάσεις, παραστάσεις](#)
- Ό. Τσαντσάνογλου, [Πρώτη επαφή με την αρχαία τραγωδία: Πώς ο μαθητικός λόγος αποδίδει την τραγική ποίηση](#)
- Β. Συμεωνίδης, [Πρώτη επαφή με την αρχαία τραγωδία: Πώς ο μαθητικός λόγος αποδίδει την τραγική ποίηση](#)
- Λ. Πόλκας, [Η Αρχαία Αγορά της Αθήνας: Διερευνώντας τα τοπία της Αρχαίας Ελληνικής Ιστοριογραφίας](#)
- Κ. Τουλούμης, [Η Αρχαία Αγορά της Αθήνας: Διερευνώντας τα τοπία της Αρχαίας Ελληνικής Ιστοριογραφίας](#)
- Λ. Πόλκας, [Σύνταξη παρουσίασης βιντεογραφημένης θεατρικής παράστασης της Αντιγόνης του Σοφοκλή σε περιβάλλον wiki](#)
- Ό. Τσαντσάνογλου, [Τιμή και ατίμωση του νεκρού: διακειμενική προσέγγιση με αφορμή την Αντιγόνη του Σοφοκλή](#)
- Λ. Πόλκας, [Τιμή και ατίμωση του νεκρού: διακειμενική προσέγγιση με αφορμή την Αντιγόνη του Σοφοκλή](#)
- Μ. Πρεβεζάνου, [Αρχή αναρχίας εστί...](#)
- Π. Σεράνης, [«Η έννοια του χρέους και της προαίρεσης στον άνθρωπο ως άτομο και στον άνθρωπο ως πολίτη»: Ανακεφαλαιωτική ενότητα στην Αντιγόνη του Σοφοκλή](#)
- Σ. Παπακωνσταντίνου, [«Η έννοια του χρέους και της προαίρεσης στον άνθρωπο ως άτομο και στον άνθρωπο ως πολίτη»: Ανακεφαλαιωτική ενότητα στην Αντιγόνη του Σοφοκλή](#)
- Β. Μαντζώρου, [Κρέων, η απατηλή νοητεία της εξουσίας](#)
- Σ. Παπακωνσταντίνου, [Κρέων, η απατηλή νοητεία της εξουσίας](#)

IV. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ (ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ) Β΄ ΤΑΞΗ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Στη Β΄ τάξη Εσπερινού Γενικού Λυκείου διδάσκεται το μάθημα της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας, ως μάθημα Γενικής Παιδείας, επί μία (1) ώρα την εβδομάδα.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Για τη διδασκαλία του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας στη Β΄ τάξη του Εσπερινού Γενικού Λυκείου, αξιοποιούνται:

- Δ. Δρακόπουλος, Κ. Ναστούλης, Χ. Ρώμας, *Σοφοκλέους Τραγωδίαi Ἀντιγόνη*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Α.Β. Μουμτζάκης, *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής* (Α΄, Β΄, Γ΄ Λυκείου), ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Μ. Οικονόμου, *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής* (Γυμνασίου-Λυκείου), ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Συγκεκριμένα διδάσκεται:

Σοφοκλέους, *Ἀντιγόνη*

Περιεχόμενο

α. Από το πρωτότυπο με παράλληλη χρήση μετάφρασης διδάσκονται οι στίχοι:

1-99, 280-314, 441-507, 631-725, 1064-1090.

β. Μόνο από μετάφραση και αναλυτικά διδάσκονται οι στίχοι: 162-279, 315-331, 376-440, 508-581, 726-780, 781-800, 801-943.

γ. Μόνο από μετάφραση αλλά συνοπτικά διδάσκονται οι στίχοι: 100-161, 332-375, 582-630, 944-987, 988-1063, 1091-1114, 1115-1153, 1154-1353.

Διδακτική προσέγγιση

Κατά τη διδασκαλία της *Ἀντιγόνης*, και της Δραματικής Ποίησης γενικότερα, στο Λύκειο:

- προβάλλεται η θεατρική και λογοτεχνική διάσταση του αρχαίου δράματος. Η κατεύθυνση αυτή εξυπηρετείται αφενός από την ανάδειξη των *κατά ποιόν* μερών σε όλο το φάσμα της διδασκαλίας, σε συνδυασμό με τα *κατά ποσόν* μέρη, αφετέρου από την παρακολούθηση θεατρικών ή κινηματογραφικών αποδόσεων της τραγωδίας.
- διδάσκεται μία σύντομη και κατατοπιστική εισαγωγή στην αρχή, για να γίνει κατανοητό το πλαίσιο όπου θα ενταχθεί η ανάγνωση των κειμένων. Η εισαγωγή συνιστά υλικό αναφοράς καθ' όλη τη διάρκεια της διδασκαλίας του έργου.
- αξιοποιείται το *Λεξικό Βασικών Θεατρικών Όρων* (περιλαμβάνεται στο σχολικό εγχειρίδιο) για την κατανόηση όρων της τραγωδίας.
- συνδυάζονται οι παραδοσιακοί τρόποι διδασκαλίας με την ομαδοσυνεργατική, τη βιωματική και τη διερευνητική/ανακαλυπτική εργασία. Οι διδακτικές πρακτικές πρέπει να χαρακτηρίζονται από ποικιλία και ευρηματικότητα και να ευνοούν την ανάπτυξη κριτικής σκέψης και έκφρασης. Ως ενδεικτικά παραδείγματα αναφέρονται η υιοθέτηση διαφορετικής οπτικής γωνίας, η υποστήριξη ή ανασκευή των απόψεων των τραγικών ηρώων (παιχνίδι ρόλων, αγώνας λόγων), η επαλήθευση μιας άποψης για το έργο του Σοφοκλή, η διαθεματική προσέγγιση, η θεατρική απόδοση του έργου από τους μαθητές και τις μαθήτριες κ.ά.
- υιοθετούνται καινοτόμες διδακτικές πρακτικές με τη χρήση Τ.Π.Ε. ως μέσων κατάκτησης και μετάδοσης της γνώσης (συνδρομή μουσικής και εικόνας).
- προτείνονται η κατασκευή εννοιολογικού χάρτη, το θεατρικό δρώμενο και η βιντεοσκόπηση του, η αξιοποίηση αγγειογραφιών, η εικονογράφηση του δράματος, η χρήση διαδραστικού πίνακα, η ηλεκτρονική συζήτηση, η σύνθεση μικροσεναρίων που υλοποιούνται με Τ.Π.Ε. κ.λπ.
- αξιοποιούνται οι μεταφράσεις για την προσέγγιση του πρωτοτύπου.

Επισήμανση: Η δομολειτουργική προσέγγιση του κειμένου ακολουθείται σε επιλεγμένα σημεία και σχήματα λόγου μέσω των οποίων αναδεικνύονται υφολογικές επιλογές του ποιητή και όχι σε όλη την έκταση της διδακτέας ύλης από το πρωτότυπο.

Για τη διευκόλυνση των εκπαιδευτικών παρατίθεται μια ενδεικτική επιλογή από σενάρια διδασκαλιών για την *Ἀντιγόνη* από τον δικτυακό τόπο «Πρωτεύας»:

- Π. Καραμανώλης, [Ἀνθρωποι, στάσεις, παραστάσεις](#)
- Ό. Τσαντσάνογλου, [Πρώτη επαφή με την αρχαία τραγωδία: Πώς ο μαθητικός λόγος](#)

- [αποδίδει την τραγική ποίηση](#)
- Β. Συμεωνίδης, [Πρώτη επαφή με την αρχαία τραγωδία: Πώς ο μαθητικός λόγος αποδίδει την τραγική ποίηση](#)
- Λ. Πόλκας, [Η Αρχαία Αγορά της Αθήνας: Διερευνώντας τα τοπία της Αρχαίας Ελληνικής Ιστοριογραφίας](#)
- Κ. Τουλούμης, [Η Αρχαία Αγορά της Αθήνας: Διερευνώντας τα τοπία της Αρχαίας Ελληνικής Ιστοριογραφίας](#)
- Λ. Πόλκας, [Σύνταξη παρουσίασης βιντεογραφημένης θεατρικής παράστασης της Άντιγόνης του Σοφοκλή σε περιβάλλον wiki](#)
- Ο. Τσαντσάνογλου, [Τιμή και ατίμωση του νεκρού: διακειμενική προσέγγιση με αφορμή την Άντιγόνη του Σοφοκλή](#)
- Λ. Πόλκας, [Τιμή και ατίμωση του νεκρού: διακειμενική προσέγγιση με αφορμή την Άντιγόνη του Σοφοκλή](#)
- Μ. Πρεβεζάνου, [Αρχή αναρχίας εστί...](#)
- Π. Σεράνης, [«Η έννοια του χρέους και της προαίρεσης στον άνθρωπο ως άτομο και στον άνθρωπο ως πολίτη»: Ανακεφαλαιωτική ενότητα στην Άντιγόνη του Σοφοκλή](#)
- Σ. Παπακωνσταντίνου, [«Η έννοια του χρέους και της προαίρεσης στον άνθρωπο ως άτομο και στον άνθρωπο ως πολίτη»: Ανακεφαλαιωτική ενότητα στην Άντιγόνη του Σοφοκλή](#)
- Β. Μαντζώρου, [Κρέων, η απατηλή γοητεία της εξουσίας](#)
- Σ. Παπακωνσταντίνου, [Κρέων, η απατηλή γοητεία της εξουσίας](#)

**Υ. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ (ΟΜΑΔΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ)
Β΄ ΤΑΞΗ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ**

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

- Κ. Δάλκος, Χ. Δάλκος, Γ. Μανουσόπουλος κ.ά., *Ρητορικά Κείμενα Β΄ Λυκείου*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Ως βιβλία αναφοράς προτείνονται:

- Α.Β. Μουμπτάκης, *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής* (Α΄, Β΄, Γ΄ Λυκείου), ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Μ. Οικονόμου, *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής* (Γυμνασίου-Λυκείου), ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Για τη διδασκαλία λαμβάνεται υπόψη η **εξεταστέα ύλη** όπως ορίζεται σύμφωνα με την υπό στοιχεία 91771/Δ2/22.08.2023 (Β΄ 5162) Υπουργική Απόφαση.

Σημαντικές Επισημάνσεις

Για τα Ρητορικά Κείμενα

- Αξιοποίηση της Εισαγωγής ως υλικού αναφοράς - εργαλείου αναζήτησης πληροφοριών, στοιχείων και επισημάνσεων στο πλαίσιο της ερμηνευτικής προσέγγισης του κειμένου.
- Άσκηση στη μετάφραση του ρητορικού κειμένου στη Νέα Ελληνική χωρίς μηχανιστική απομνημόνευση, στην κατεύθυνση της κατάκτησης της Αρχαίας και Νέας Ελληνικής και της πληρέστερης ερμηνείας του κειμένου (και με εναλλακτικούς τρόπους, όπως είναι η σύγκριση διαφορετικών μεταφραστικών αποδόσεων, η εναλλαγή μετάφρασης συνεχούς κειμένου και επιλεγμένων τμημάτων του και η απόδοση του κειμένου στη Ν.Ε., με ομαδοσυνεργατικό τρόπο.
- Δομολειτουργική προσέγγιση του ρητορικού κειμένου, για την ανάδειξη των υφολογικών επιλογών του ρήτορα. Η ρητορική τέχνη είναι κατεξοχήν τέχνη του ύφους.
- Συγκριτική προσέγγιση ανάμεσα στην Α.Ε. γλώσσα και στη Ν.Ε. γλώσσα, γλωσσικοί παραλληλισμοί, ομοιότητες και διαφορές των δύο μορφών της γλώσσας με δημιουργικές ασκήσεις ετυμολογίας, μορφολογίας, παραγωγής ή σύνθεσης,

αξιοποιώντας ένα ή περισσότερα έγκυρα λεξικά της Αρχαίας Ελληνικής (http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/lexicon/index.html).

- Διατύπωση επιχειρήματος και ανάπτυξη συλλογισμού, προκειμένου οι μαθητές και οι μαθήτριες να καταστούν οι ίδιοι/οι ίδιες ικανοί/-ές και πειστικοί/-ές ομιλητές/-τριες σε οποιαδήποτε περίπτωση επικοινωνίας, παρακολουθώντας την εξέλιξη της συλλογιστικής πορείας που ακολουθεί ο ρήτορας (μεταγνωστικές δεξιότητες).
- Εξάσκηση των μαθητών και των μαθητριών στη ρητορική τέχνη: ασκήσεις επιχειρηματολογίας και αγώνας λόγων, με αφορμή τη διδασκαλία της τέχνης του επιχειρήματος (Λόγος Ὑπὲρ Μαντιθέου).

Για το Αδίδακτο Κείμενο

- Δυνατότητα εμβάθυνσης στη γνώση την οποία οι μαθητές και οι μαθήτριες κατέκτησαν στην Α΄ Λυκείου. Εξοικείωση με διαδικασίες και εργαλεία αποκωδικοποίησης του αρχαίου ελληνικού λόγου που γνώρισαν στην προηγούμενη τάξη.
- Εφαρμογή της ανάλυσης κατά νοηματικές ενότητες (κατά κώλα ανάλυση) του κειμένου με αναγνώριση των γραμματικών και των συντακτικών φαινομένων. Η απόδοση της μετάφρασης και η διατύπωσή της σε ορθό και άρτιο εκφραστικά νεοελληνικό λόγο θα είναι το καταληκτικό στάδιο της ενασχόλησης των μαθητών και των μαθητριών με κάθε νοηματική ενότητα.
- Διεύρυνση λεξιλογίου, διδασκαλία νέων φαινομένων γραμματικής και συντακτικού, εμπέδωση μέσω ασκήσεων διαβαθμισμένης δυσκολίας.
- Κατανόηση των δομικών συστατικών στοιχείων του αρχαίου ελληνικού λόγου, διαπίστωση των διαφορών του σε σχέση με τον νεοελληνικό λόγο με παράλληλη διάκριση της διαφοράς ανάμεσα στο «κατανοώ το κείμενο» και «αποδίδω το κείμενο» στη νέα ελληνική γλώσσα.
- Επιλογή κειμένων διαβαθμισμένης δυσκολίας, δημιουργική αξιοποίηση των εγχειριδίων Γραμματικής, Συντακτικού αλλά και Λεξικού.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Για την ολοκληρωμένη προσπέλαση του αδίδακτου κειμένου και την ουσιαστική επεξεργασία του, σκόπιμο κρίνεται να προβλεφθεί στο πλαίσιο του ωρολογίου προγράμματος ένα **συνεχές δίωρο διδασκαλίας**.

Διαχείριση του περιεχομένου

Η μέθοδος διδασκαλίας επιβάλλεται κατά κύριο λόγο να αποσκοπεί στην κατανόηση και ερμηνεία του κειμένου, και επομένως, από την άποψη αυτή, είναι κατά βάση ερμηνευτική. Η γραμματική και συντακτική επεξεργασία δεν πρέπει να είναι σχολαστική και λεπτομερής, αλλά να εντάσσεται στην προσπάθεια κατανόησης του κειμένου. Η ενασχόληση με συντακτικά στοιχεία που είναι προφανή και γνωστά (π.χ. εμπρόθετοι, επιθετικοί προσδιορισμοί κ.λπ.) ή η σχολαστική παρουσίαση διαφόρων συντακτικών φαινομένων δεν υπηρετούν τη διδακτική διαδικασία, αλλά αποβαίνουν εις βάρος του διαθέσιμου διδακτικού χρόνου για την πρόσληψη των νοημάτων. Οι γραμματικές και συντακτικές αναφορές αποσκοπούν μόνο στο να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες τη λογική σύνδεση των στοιχείων μιας περιόδου και τον τρόπο με τον οποίο οργανώνεται το νόημα βάσει αυτών.

Παράλληλα, ο/η εκπαιδευτικός επιδιώκει, στο πλαίσιο της διαδικασίας της γλωσσικής εξομάλυνσης του κειμένου κατά την οποία αξιοποιεί και τα σχόλια του σχολικού βιβλίου, να αναπτύξουν οι μαθητές και οι μαθήτριες τη μεταφραστική τους ικανότητα. Η ανάπτυξη αυτής της ικανότητας συμβάλλει αφενός στην κατανόηση του κειμένου, αφετέρου στην κατάκτηση των γλωσσικών δομών και αποτελεί μια σημαντική παιδευτική άσκηση και μορφωτική διαδικασία. Η μετάφραση πρέπει να υπακούει στις εκφραστικές απαιτήσεις του νεοελληνικού λόγου και όχι να οδηγείται σε γλωσσικές στρεβλώσεις, αλλοιώνοντας την ιδέα και το νόημα του κειμένου.

Μέσω της άσκησης της μεταφραστικής ικανότητας, η διδασκαλία περνά στο επόμενο στάδιο που είναι η ερμηνεία του κειμένου, στην οποία οι μαθητές και οι μαθήτριες οδηγούνται επαγωγικά με κατάλληλες ερωτήσεις και μέσα από μια διαλογική διαδικασία. Η ερμηνευτική διαδικασία ξεκινά από μια συνολική θεώρηση της διδακτέας ενότητας, προχωρά στα θεματικά κέντρα και τη δομή της, διερευνά αναλυτικά το περιεχόμενο και τη μορφή και καταλήγει στη συνολική θεώρηση των βασικών στοιχείων της. Κατά ευρύτερες ενότητες (προοίμιο, διήγηση, απόδειξη, επίλογος), είναι δυνατό να γίνει διαθεματική προσέγγιση του κειμένου, να δίνονται ομαδικές ή ατομικές ερευνητικές εργασίες στο πλαίσιο δραστηριοτήτων τύπου project, να προωθείται η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, όπου αυτή ενδείκνυται, και, κατά την κρίση του διδάσκοντος/της διδάσκουσας, να αξιοποιούνται καινοτόμες μαθησιακές δραστηριότητες και οι νέες τεχνολογίες, ώστε η διδασκαλία να είναι αποτελεσματικότερη.

Για τις ανάγκες του αδιδακτου κειμένου:

Ο/Η εκπαιδευτικός επιλέγει πεζά κείμενα της αττικής διαλέκτου (18-20 κείμενα κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους), με στόχο να καλύψει τις ανάγκες και τις απαιτήσεις της τάξης του. Προς ανεύρεση υλικού αξιοποιεί και έγκυρους ηλεκτρονικούς κόμβους, όπως αυτόν της *Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα*.

Κάθε ενότητα, η οποία διανέμεται στους μαθητές και τις μαθήτριες σε φωτοτυπία, περιλαμβάνει:

Ένα σύντομο εισαγωγικό σημείωμα που εντάσσει το απόσπασμα στο ιστορικό και πολιτισμικό του πλαίσιο (το οποίο πρέπει να δίδεται και κατά την αξιολόγηση του μαθήματος). Ακολουθεί το αδιδακτο απόσπασμα από πεζό έργο της αττικής διαλέκτου, έκτασης περίπου 12-20 στίχων στερεότυπης έκδοσης, το οποίο πρέπει να έχει πληρότητα και συνοχή, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν να κατανοούν το ιδιαίτερο ύφος και το κύριο νόημά του, και να ασκούνται στη μετάφρασή του σε σωστό νεοελληνικό λόγο. Είναι σημαντικό να προηγείται της επεξεργασίας ανάγνωση του κειμένου στην τάξη από τον/την εκπαιδευτικό, αλλά και τους μαθητές/τις μαθήτριες. Ακολουθούν τα απαραίτητα για την επεξεργασία του κειμένου σχόλια (λεξιλογικά, γραμματικά, συντακτικά).

Ο/Η εκπαιδευτικός επιλέγει τα κείμενα, με βάση ένα γραμματικό ή συντακτικό φαινόμενο προς διδασκαλία ή και εμπέδωση. Παράλληλα, παραπέμπει στα βιβλία αναφοράς (Γραμματική της Α.Ε., Συντακτικό της Α.Ε.) για περισσότερες λεπτομέρειες, αλλά και ανάπτυξη των ανάλογων δεξιοτήτων από μέρους των μαθητών και των μαθητριών.

Είναι καλό να γίνονται ποικίλες ασκήσεις (γραμματικές, συντακτικές, λεξιλογικές), με τις οποίες ελέγχεται όχι μόνο το φαινόμενο που διδάσκεται στη συγκεκριμένη ενότητα, αλλά και φαινόμενα προηγούμενων ενοτήτων για εμπέδωση και επανάληψη.

Παράλληλα με τη διδασκαλία των αδιδακτων κειμένων, γίνεται επανάληψη και εμβάθυνση στα γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα που περιλαμβάνονται στην εξεταστέα ύλη του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας στην Α' Λυκείου, με αξιοποίηση ανάλογων ασκήσεων, κατά την κρίση του διδάσκοντος/της διδάσκουσας και τις ανάγκες των μαθητών και των μαθητριών.

Σε κάθε περίπτωση, είναι σημαντικό οι μαθητές και οι μαθήτριες να ασκηθούν στη συνειδητή και συστηματική απόδοση της μετάφρασης μέσα από συγκεκριμένες εκφραστικές επιλογές.

Γ ΛΥΚΕΙΟΥ

**Β. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
(ΟΜΑΔΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ) Γ' ΤΑΞΗ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ
ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ**

Η διδασκαλία του μαθήματος στηρίζεται σε κείμενα και δραστηριότητες που αντλούνται από: α) εισαγωγικά κεφάλαια από το διδακτικό βιβλίο *Αρχαία Ελληνικά, Φιλοσοφικός Λόγος* και τον *Φάκελο Υλικού Αρχαία Ελληνικά*,

- β) κείμενα αναφοράς που βρίσκονται στα περιεχόμενα του διδακτικού βιβλίου *Αρχαία Ελληνικά, Φιλοσοφικός Λόγος* και του *Φάκελου Υλικού Αρχαία Ελληνικά*,
γ) παράλληλα κείμενα που βρίσκονται στον *Φάκελο Υλικού Αρχαία Ελληνικά*,
δ) κείμενα αυτενέργειας που βρίσκονται στον *Φάκελο Υλικού Αρχαία Ελληνικά*.

Για τη διδασκαλία του μαθήματος, ως βασικό εκπαιδευτικό υλικό προτείνεται ο *Φάκελος Υλικού Αρχαία Ελληνικά*. Το υλικό του βιβλίου κατανέμεται σε έξι θεματικές ενότητες, οι οποίες διαιρούνται σε 22 διδακτικές ενότητες. Κάθε διδακτική ενότητα περιέχει εισαγωγικά κείμενα, ερμηνευτικά σχόλια, ένα (1) κείμενο αναφοράς, ένα έως τρία (1-3) παράλληλα κείμενα, ένα έως δύο (1-2) κείμενα αυτενέργειας.

Η απόδοση του κειμένου αναφοράς σε νεοελληνικό λόγο από τους μαθητές και τις μαθήτριες εξακολουθεί να αποτελεί μέρος της διδακτικής πράξης, αλλά πλέον χρειάζεται να γίνεται με πιο ενεργητικό τρόπο με την αξιοποίηση των παράλληλων μεταφράσεων, ώστε και η κατανόηση του κειμένου αναφοράς να είναι πιο αποτελεσματική.

Στην περίπτωση που η ερώτηση κατανόησης του κειμένου αναφοράς είναι ανοιχτού τύπου, είναι σημαντικό οι μαθητές και οι μαθήτριες να απαντούν καταγράφοντας εκείνες και μόνο τις πληροφορίες που ζητούνται, αφού πρώτα έχουν αποκωδικοποιήσει το κείμενο, χωρίς να επεκτείνονται σε ερμηνευτικές ή άλλες αναφορές.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες για την ερμηνευτική προσέγγιση των κειμένων αναφοράς απαιτείται να λαμβάνουν υπόψη τους:

α) τις εισαγωγές από το διδακτικό βιβλίο *Αρχαία Ελληνικά, Φιλοσοφικός Λόγος*, όπως ορίζονται στην εξεταστέα ύλη (Υ.Α. 82785/Δ2/24.7.2023 (ΦΕΚ Β' 4768),

β) τις εισαγωγές των θεματικών εννοιών από τον *Φάκελο Υλικού Αρχαία Ελληνικά*,

γ) τα σχόλια που υπάρχουν για κάθε κείμενο αναφοράς στον *Φάκελο Υλικού* και στο διδακτικό βιβλίο.

Η ερμηνευτική ερώτηση που θέτουν οι διδάσκοντες/διδάσκουσες στις γραπτές δοκιμασίες πρέπει, κατά κύριο λόγο, να στοχεύει στη δημιουργική αξιοποίηση του περιεχομένου των κειμένων αναφοράς καθώς και του ερμηνευτικού περικειμενικού υλικού που εμπεριέχεται στα σχολικά βιβλία (βλ. παραπάνω). Στοιχεία για τη θετική βαθμολόγηση της ερμηνευτικής απάντησης συνιστούν: η πληρότητα με βάση τα παραπάνω, η σαφήνεια, η συνοχή και η τεκμηρίωση με βάση το κείμενο αναφοράς. Είναι σημαντικό οι μαθητές και οι μαθήτριες να μην παραθέτουν απλώς πληροφορίες, π.χ. τα σχόλια του βιβλίου, αλλά να ερμηνεύουν το δοθέν φιλοσοφικό κείμενο στο πλαίσιο του συγκεκριμένου ερωτήματος που τους έχει τεθεί. Από την άλλη, είναι αναγκαίο να αποφεύγουν εξεζητημένες επισημάνσεις, «επίδειξη φιλοσοφικών ή εγκυκλοπαιδικών γνώσεων» και εν γένει αναφορές που απέχουν από την ουσία του ερωτήματος.

Τα παράλληλα κείμενα που υπάρχουν στο εκπαιδευτικό υλικό είναι ενδεικτικά και αξιοποιούνται για να ασκηθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες στη διακειμενική προσέγγιση. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αξιοποιούν και άλλα κείμενα από την αρχαία και νεότερη γραμματεία, ελληνική και παγκόσμια, που εκτιμούν ότι διευκολύνουν τους μαθητές και τις μαθήτριες στη συγκριτική προσέγγιση των θεμάτων. Τα παράλληλα κείμενα που περιέχονται στο εκπαιδευτικό υλικό δεν αποτελούν εξεταστέα ύλη.

Η ερμηνευτική ερώτηση που αφορά το παράλληλο κείμενο έχει ως στόχο τη σύγκριση του παράλληλου κειμένου με το κείμενο αναφοράς. Επομένως, χρειάζεται η διατύπωση του ερωτήματος να είναι σαφής, στοχευμένη σε συγκεκριμένα σημεία και των δυο κειμένων. Είναι σημαντικό με τη συγκεκριμένη ερώτηση ο μαθητής και η μαθήτρια να μην οδηγείται σε επανάληψη αναφορών που αξιοποιήθηκαν στην ερμηνευτική ερώτηση που αφορά το κείμενο αναφοράς, αλλά να εμβαθύνει στο συγκεκριμένο ζήτημα. Επιπλέον, είναι καλό να αποφεύγονται οι φιλοσοφικοί αναχρονισμοί και οι συγκρίσεις που υπερβαίνουν τις γνωστικές δυνατότητες των μαθητών και των μαθητριών.

Τα κείμενα αυτενέργειας που περιέχονται στον *Φάκελο Υλικού Αρχαία Ελληνικά* είναι ενδεικτικά και «συνομιλούν» με τα υπόλοιπα κείμενα της διδακτικής ενότητας. Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί να αξιοποιήσει και άλλα κείμενα κατά τις ανάγκες των μαθητών και των μαθητριών. Τα κείμενα αυτενέργειας αξιοποιούνται περισσότερο για να ασκηθούν οι μαθητές

και οι μαθήτριες στην προσέγγιση της μορφοσυντακτικής και σημασιολογικής διάστασης των αρχαίων ελληνικών κειμένων. Τα κείμενα αυτενέργειας που περιέχονται στο εκπαιδευτικό υλικό δεν αποτελούν εξεταστέα ύλη. Ωστόσο, η τυπολογία των προτεινόμενων ασκήσεων αποτελεί σημαντική βοήθεια για τη δομολειτουργική προσέγγιση των κειμένων και την αξιολόγηση των μαθητών και των μαθητριών με τέτοιου είδους ερωτήσεις.

Στις γραπτές εξετάσεις δίνεται στους μαθητές και τις μαθήτριες και αδίδακτο πεζό κείμενο αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων της αττικής διαλέκτου.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες, για να είναι σε θέση να προσεγγίζουν το νόημα των αρχαίων ελληνικών κειμένων, πρέπει να γνωρίζουν την ύλη Γραμματικής και Συντακτικού που περιλαμβάνεται: α) στα σχολικά βιβλία του Γυμνασίου *Αρχαία Ελληνική Γλώσσα Α', Β', Γ' Γυμνασίου*, β) ολόκληρη την ύλη που περιλαμβάνεται στο σχολικό βιβλίο *Εγχειρίδιο Γλωσσικής Διδασκαλίας* (ενότητες 1-21).

Τα περικειμενικά στοιχεία (εισαγωγές του διδακτικού βιβλίου *Αρχαία Ελληνικά, Φιλοσοφικός Λόγος*, εισαγωγές θεματικών ενοτήτων από τον *Φάκελο Υλικού*, σύντομα εισαγωγικά σημειώματα που συνοδεύουν τα κείμενα αναφοράς, καθώς και τα ερμηνευτικά σχόλια που συνοδεύουν τα κείμενα αναφοράς και στα δύο διδακτικά βιβλία), στηρίζουν τους μαθητές και τις μαθήτριες στην ερμηνευτική προσέγγιση των κειμένων αναφοράς και στην επεξεργασία των παράλληλων κειμένων.

Οι εισαγωγές μπορούν να διδαχθούν σε συνδυασμό με τη διδασκαλία των θεματικών ενοτήτων είτε στην αρχή της διδασκαλίας κάθε θεματικής ενότητας είτε σε συνδυασμό με τη διδασκαλία των διδακτικών ενοτήτων κατά την κρίση του διδάσκοντος/της διδάσκουσας.

Υπενθυμίζεται ότι δεν χρειάζεται οι μαθητές και οι μαθήτριες να οδηγούνται στη μηχανιστική απομνημόνευση των εισαγωγών και τη στείρα αναπαραγωγή εκφραστικών επιλογών των συγγραφέων του σχολικού βιβλίου «Φιλοσοφικός λόγος».

Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί να δίνει επιπλέον «περικειμενικό» υλικό, στον βαθμό που κρίνει ότι είναι απαραίτητο για την υποστήριξη των μαθητών και των μαθητριών στην κατανόηση των κειμένων, αλλά χωρίς αυτό να ανατρέπει τις διδακτικές προτεραιότητες του μαθήματος, όπως αυτές αποτυπώνονται στο ΠΣ.

Σημαντική παράμετρος είναι η οργάνωση του χρόνου επεξεργασίας των ερωτήσεων από τους μαθητές και τις μαθήτριες. Αν και δεν προβλέπεται συγκεκριμένο όριο λέξεων για τις ερμηνευτικές ερωτήσεις, διδακτικά είναι χρήσιμο να ασκηθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες να επικεντρώνονται στα ουσιώδη. Προς αυτή την κατεύθυνση, θα βοηθούσε ένα ενδεικτικό όριο λέξεων (ανάλογα και με το ερώτημα που τίθεται).

Οι εισαγωγές και τα σχόλια που υπάρχουν στις μεταφράσεις, οι οποίες καταγράφονται στο τέλος του *Φακέλου Υλικού*, είναι βιβλιογραφικό υλικό για τον/την εκπαιδευτικό. Άλλωστε, για τις θεματικές ενότητες 2-5 υπάρχει:

α) Το βιβλίο εκπαιδευτικού, διαθέσιμο στον ιστότοπο των διαδραστικών σχολικών βιβλίων

<http://ebooks.edu.gr/ebooks/handle/8547/4970>

β) Το υλικό που παραμένει ηλεκτρονικά διαθέσιμο στη σελίδα του Κ.Ε.Ε.

http://www.kee.gr/html/themata_main.php

γ) Τα Ψηφιακά εκπαιδευτικά βοηθήματα, διαθέσιμα στη σελίδα

http://www.study4exams.gr/anc_greek/index.php.

Ως υποστηρικτικό υλικό για το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών Γ' Λυκείου οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αξιοποιούν τα εκπαιδευτικά σενάρια για τα Αρχαία Ελληνικά από τη διαδικτυακή πύλη του «Πρωτέα» <http://proteas.greek-language.gr/scenarios.html>

Για τη διευκόλυνσή τους μπορούν, επίσης, να χρησιμοποιούν:

Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας: Ευρετήριο των ψηφιακών πόρων και εργαλείων του ΚΕΓ για τα γλωσσικά μαθήματα Γυμνασίου – Λυκείου

<http://iep.edu.gr/el/component/k2/291-evretirio->

[ton-psifiakon-poron-kai-ergaleion-tou-kentrou-ellinikis-glossas-gia-ta-glossika-mathimata-gymnasiou-lykeiou-sxol-etos-2017-2018](http://iep.edu.gr/el/component/k2/291-evretirio-ton-psifiakon-poron-kai-ergaleion-tou-kentrou-ellinikis-glossas-gia-ta-glossika-mathimata-gymnasiou-lykeiou-sxol-etos-2017-2018)

Οι εκπαιδευτικοί, στο πλαίσιο του διδακτικού τους σχεδιασμού, προκειμένου να αξιοποιήσουν προτεινόμενες διαδικτυακές πηγές από το διδακτικό υλικό, χρειάζεται να προβαίνουν σε επανέλεγχο της εγκυρότητάς τους, διότι ενδέχεται λόγω του δυναμικού τους χαρακτήρα ορισμένες από αυτές να είναι ανενεργές ή να οδηγούν σε διαφορετικό περιεχόμενο.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΛΑΤΙΝΙΚΩΝ
ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟ
ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2023-2024

**Α. Λατινικά Β΄ τάξης (Ομάδα Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών
Σπουδών) Ημερήσιου και Εσπερινού Γενικού
Λυκείου**

Η φυσιογνωμία του μαθήματος των Λατινικών

Στο πλαίσιο της λειτουργίας του Γενικού Λυκείου ως βαθμίδας Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που παρέχει γενική παιδεία αλλά και βαθμιαία εμβάθυνση σε επιμέρους γνωστικά αντικείμενα, το μάθημα των Λατινικών δύναται, ανάμεσα σε άλλα, να συμβάλει στην προαγωγή της κριτικής σκέψης, στην καλλιέργεια της αυτοσυνειδησίας των μαθητών/τριών σε εθνικό επίπεδο, σε ευρωπαϊκό, κ.λπ. και στην ανάπτυξη θετικής στάσης απέναντι στις ηθικές αξίες που συνιστούν το ανθρωπιστικό ιδεώδες.

Το μάθημα των Λατινικών συμβάλλει στην καλλιέργεια της ανθρωπιστικής παιδείας. Ο κύριος χαρακτήρας του είναι μορφωτικός-ανθρωπιστικός και ειδικότερα αρχαιογνωστικός. Η διδασκαλία του αποβλέπει στη σταδιακή εξοικείωση των μαθητών και των μαθητριών με τη λατινική γλώσσα, που θα επιτρέψει στη συνέχεια μια πρώτη γνωριμία τους με τη ρωμαϊκή γραμματεία και τον κόσμο που τη γέννησε.

Η λατινική γλώσσα και λογοτεχνία συναποτελούν με την αρχαία ελληνική γλώσσα και λογοτεχνία τις δυο στέρες βάσεις, πάνω στις οποίες οικοδομήθηκε ιστορικά ο ευρωπαϊκός κόσμος. Η εξοικείωση των μαθητών και των μαθητριών με τη λατινική γλώσσα/λογοτεχνία μπορεί να συμβάλει στην εκ μέρους τους συνειδητοποίηση της στενής σχέσης της με το έτερο, το αρχαιοελληνικό σκέλος της κλασικής παιδείας. Δεν πρόκειται, ασφαλώς, μόνο για τις εμφανείς ομοιότητες στη δομή της γλώσσας, τις κοινές ρίζες των λέξεων και τα πολυάριθμα δάνεια εκατέρωθεν ή την επιρροή που δέχθηκε η λατινική λογοτεχνία από τους Έλληνες συγγραφείς και ποιητές. Είναι, άλλωστε, γνωστό ότι πολλές λέξεις των ευρωπαϊκών γλωσσών (αγγλική, γαλλική, ισπανική, κ.λπ.) προέρχονται από τη λατινική. Πολύ μεγαλύτερη σημασία έχει να κατανοηθεί ότι η διάσωση και ανάδειξη της ελληνικής λογοτεχνίας και ευρύτερα του ελληνικού πολιτισμού πραγματοποιήθηκε με την ακμή της ρωμαϊκής παρουσίας στην ιστορία. Η σημερινή εικόνα για το ίδιο το παρελθόν μας, άλλωστε, έχει περάσει μέσα από το φίλτρο της ρωμαϊκής πρόσληψης που προηγήθηκε. Επίσης, πέρα από την ανάγκη αντιμετώπισης του ευρωπαϊκού πολιτισμού ως προϊόντος αδιαχώριστου από τον ελληνορωμαϊκό κόσμο, είναι χρήσιμο να συνειδητοποιηθεί ότι πτυχές του πολιτισμού, π.χ. το Δίκαιο, η Ιατρική, η Φαρμακευτική, η Χημεία, έχουν συγκεκριμένες και μεγάλες οφειλές στη ρωμαϊκή συνιστώσα.

Για να αξιοποιηθεί το παιδαγωγικό περιεχόμενο των Λατινικών, επιβάλλεται η διδασκαλία του μαθήματος να πλαισιώνεται και από τη γνωριμία με τον ρωμαϊκό κόσμο, την πρόσκτηση, έστω και σε στοιχειώδη βαθμό, μιας «ρωμαιογνωσίας», ώστε να είναι ορατό το πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύχθηκε, μιλήθηκε και εξελίχθηκε ως γλώσσα λογοτεχνίας και επιστήμης η κλασική αυτή γλώσσα. Αυτό θα συντελέσει στην ουσιαστική συνειδητοποίηση της πολιτισμικής μας κληρονομιάς ως τμήματος του ευρωπαϊκού πολιτισμού ευρύτερα, στοιχείο που οδηγεί και στον σεβασμό της διαφορετικότητας και της πολιτισμικής ετερότητας στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας.

Μεθοδολογία της διδασκαλίας

Η σύγχρονη διδακτική προσέγγιση των κλασικών κειμένων (και τέτοια, ως γνωστόν, είναι και τα λατινικά κείμενα) πρέπει να στοχεύει στην ανάδειξη του πολιτισμού του κειμένου και στη μετατόπιση του ενδιαφέροντος των μαθητών και των μαθητριών από το ενδιαφέρον για τη γλώσσα του κειμένου στο περιεχόμενο και την κατανόησή του, αξιοποιώντας ως μέσο την ανασύνθεση ιστορικών, θρησκευτικών, πολιτικών και άλλων στοιχείων που ενυπάρχουν σε αυτό.

Η προσέγγιση του κειμένου οφείλει να είναι κειμενοκεντρική και μαθητοκεντρική και να παρέχει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό για διαμορφωτική αξιολόγηση. Με την

κειμενοκεντρική μέθοδο δίνεται έμφαση στη διδασκαλία των στοιχείων εκείνων που επιτρέπουν την κατανόηση των μηχανισμών οργάνωσης του λόγου σε επίπεδο πρότασης και κειμένου. Η κατανόηση της δομής της

λατινικής γλώσσας και η διδασκαλία των φαινομένων της γραμματικής και του συντακτικού οφείλει να στηρίζεται στη συγκριτική προσέγγισή τους με τα αντίστοιχα, όπου αυτά υφίστανται, φαινόμενα της αρχαίας και της νέας ελληνικής γλώσσας, ώστε να κατακτηθεί βαθμιαία ολοκληρωμένη γνώση με τρόπο οικονομικό και αποτελεσματικό. Με τον σύγχρονο τρόπο γλωσσικής διδασκαλίας αποφεύγεται η πρόταξη της θεωρίας και επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες να κατανοήσουν τη δομή της γλώσσας, τη λειτουργία των γραμματικοσυντακτικών φαινομένων και το περιεχόμενο των κειμένων. Συνιστάται η προσέγγιση της γλωσσικής δομής να μη γίνεται με τρόπο ρυθμιστικό- κανονιστικό. Με παιγνιώδεις επινοήσεις να οδηγούνται οι μαθητές στη βιωματική προσέγγιση και στην πρόσληψη των αξιών που υπηρετούν τα κείμενα.

Σκοπός της διδασκαλίας

Στο πλαίσιο της διδασκαλίας του μαθήματος επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να μελετήσουν βασικά στοιχεία του λατινικού γλωσσικού συστήματος –γραμματικοσυντακτικές δομές και φαινόμενα– και να κατανοούν και να ερμηνεύουν κείμενα, βάσει ενός γλωσσικού υπομνηματισμού
- να συνειδητοποιήσουν τη σχέση της Λατινικής με την Αρχαία Ελληνική, ώστε να μπορούν να διακρίνουν ομοιότητες και διαφορές
- να αντιληφθούν τις γλωσσικές επιδράσεις της λατινικής γλώσσας στις γλώσσες των λαών της Ευρώπης και να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν την προέλευση λέξεων ευρωπαϊκών γλωσσών τις οποίες διδάσκονται στο σχολείο
- να είναι σε θέση να κατανοούν όρους, έννοιες και εκφράσεις ή αποφθέγματα που χρησιμοποιούνται συχνά στον έντυπο και ηλεκτρονικό λόγο και να αναγνωρίζουν λέξεις της Λατινικής που ως γλωσσικά δάνεια έχουν ενσωματωθεί στο λεξιλόγιο της Νέας Ελληνικής
- να επισημάνουν βασικές εκφραστικές ιδιαιτερότητες της λατινικής γλώσσας (ακρίβεια, σαφήνεια, κ.λπ.)
- να γνωρίσουν, αξιοποιώντας διαθεματικά τις πληροφορίες που περιέχονται στο σχολικό εγχειρίδιο, βασικά στοιχεία της ρωμαϊκής γραμματείας (γραμματειακά είδη, αντιπροσωπευτικά έργα και ονόματα συγγραφέων κ.λπ.)
- να γνωρίσουν κάποιες πτυχές του δημόσιου και ιδιωτικού βίου των αρχαίων Ρωμαίων.

Στο πλαίσιο του διδακτικού σχεδιασμού οι εκπαιδευτικοί, προκειμένου να αξιοποιήσουν τις προτεινόμενες **διαδικτυακές πηγές** από το διδακτικό υλικό, να προβαίνουν σε επανέλεγχο της εγκυρότητάς τους, διότι ενδέχεται λόγω του δυναμικού τους χαρακτήρα ορισμένες από αυτές να είναι ανενεργές ή να οδηγούν σε διαφορετικό περιεχόμενο.

Περιεχόμενο

Εισαγωγή	α) Λατινική Γλώσσα και Λογοτεχνία: Η λατινική γλώσσα, Η γένεση της ρωμαϊκής λογοτεχνίας, Εποχές της ρωμαϊκής λογοτεχνίας, Γενικά χαρακτηριστικά της ρωμαϊκής λογοτεχνίας. β) Η εξέλιξη της ρωμαϊκής λογοτεχνίας: Κλασική εποχή: α. Οι χρόνοι του Κικέρωνα, β. Αυγούστιοι χρόνοι [Ενδεικτικές ερωτήσεις σχετικά με το ιστορικό πλαίσιο και τις κύριες πτυχές της λατινικής γραμματείας παρατίθενται στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ]	
	Κείμενα-μετάφραση-στοιχεία ρωμαιογνωσίας	Γραμματικά-Συντακτικά φαινόμενα
Ενότητα Ι	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισημάνση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική.	1. Κλίση των πρωτόκλιτων ουσιαστικών 2. Βασικές καταλήξεις

	• Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο. π.χ. γνωριμία με έναν σημαντικό εκπρόσωπο της κλασικής περιόδου (Οβίδιος), με τις συνθήκες λογοτεχνικής παραγωγής στη Ρώμη, περιπτώσεις λογοκρισίας κ.ο.κ.	του ρήματος στην Ενεργητική Φωνή 3. Η οριστική του ενεργητικού ενεστώτα της α' συζυγίας και του βοηθητικού sum 4. Χρήσεις των πτώσεων
Ενότητα II	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο. π.χ. αφηγήσεις για τους ιδρυτικούς μύθους της Ρώμης και η συμβολική τους σημασία, το αινειαδικό έπος κ.λπ.	1. Κλίση των δευτερόκλιτων ονομάτων σε -us 2. Προσωπικές αντωνυμίες 3. Η δεικτική αντωνυμία ille-a-ud 4. Χρήσεις των πτώσεων
Ενότητα III	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο. π.χ. οι οβιδιακές <i>Μεταμορφώσεις</i>, η πρόσληψη των ελληνικών μύθων στη Ρώμη και στις εικαστικές τέχνες της Αναγέννησης και των Νεότερων Χρόνων.	1. Η οριστική του ενεστώτα της β' συζυγίας 2. Χρήσεις των πτώσεων
Ενότητα IV	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. τα ήθη ή / και οι αντιλήψεις των Ρωμαίων.	1. Ουδέτερα ουσιαστικά της β' κλίσης 2. Η οριστική του ενεργητικού παρατατικού της α' συζυγίας και του βοηθητικού sum 3. Η αντωνυμία is-ea-id 4. Η αλληλοπάθεια 5. Χρήση της αφαιρετικής 6. Παράλειψη του ρήματος
Ενότητα V	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. Ρώμη και Καρχηδόνα, ρωμαϊκή επική ποίηση, Βεργίλιος, Σίλιος Ιταλικός.	1. Κλίση των αρσενικών δευτερόκλιτων σε -er 2. Η οριστική του παρατατικού της β' συζυγίας 3. Το ουσ. locus 4. Τονισμός 5. Η αυτοπάθεια 6. Η αφαιρετική του χρόνου 7. Παράθεση-επεξήγηση

Ενότητα VI	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. στοιχεία του ρωμαϊκού πολιτεύματος (Res Publica), ρωμαϊκοί νόμοι, γνωριμία με έναν σημαντικό Ρωμαίο συγγραφέα και πολιτικό, τον Κικέρωνα.	1. Συμφωνόληκτα της γ' κλίσης 2. Η αναφορική αντωνυμία qui-quae-quod 3. Χρήσεις της γενικής
Ενότητα VII	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. Ιούλιος Καίσαρας, η κατάκτηση της Γαλατίας.	1. Το απαρέμφατο του ενεργητικού ενεστώτα της α' και της β' συζυγίας 2. Φωνηεντόληκτα (αρσ. και θηλ.) της γ' κλίσης 3. Το ελλειπτικό vis 4. Κλίση του possum (ενεστώτας – παρατατικός) 5. Τελικό και ειδικό απαρέμφατο
Ενότητα VIII	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. πτυχές της κοινωνικής ζωής στη Ρώμη, εκπαίδευση, επιστολογραφία, κυνήγι, κ.ά.	1. Ουδέτερα φωνηεντόληκτα της γ' κλίσης 2. Επίθετα τριτόκλιτα 3. Η οριστική του ενεργητικού μέλλοντα της α' και β' συζυγίας
Ενότητα IX	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. αφηγήσεις για το ρωμαϊκό παρελθόν η συμβολική τους σημασία, η μετάβαση από τη βασιλεία στη Res Publica.	1. Η οριστική του ενεργητικού ενεστώτα της γ' και της δ' συζυγίας 2. Το απαρέμφατο του ενεργητικού ενεστώτα της γ' και δ' συζυγίας 3. Η οριστική του ενεργητικού παρατατικού της γ' και δ' συζυγίας 4. Οι αντωνυμίες hic-haec-hoc, ille-illa-illud και ipse-ipsa-ipsum: κλίση και χρήση τους
Ενότητα X	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. η αποστολή των Ρωμαίων στην οικουμένη, όπως διατυπώνεται στην Αινειάδα. Ζητήματα αυτοπροσδιορισμού των Ρωμαίων. Αφηγήσεις για τους ιδρυτικούς μύθους της Ρώμης και η συμβολική τους σημασία.	1. Η οριστική του ενεργητικού μέλλοντα της γ' και δ' συζυγίας και του βοηθητικού sum 2. Κλίση του fero σε ενεστώτα, παρατατικό, μέλλοντα ενεργητικής φωνής 3. Φωνητικές αλλοιώσεις των προθέσεων όταν χρησιμοποιούνται ως πρώτα

		συνθετικά λέξεων
Ενότητα XI	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. Ρώμη και Καρχηδόνα.	1. Η οριστική του ενεργητικού παρακειμένου της α', β' και δ' συζυγίας και του βοηθητικού sum 2. Οι αρχικοί χρόνοι των ρημάτων 3. Χρονικές προτάσεις που δηλώνουν το προτερόχρονο
Ενότητα XII	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. πίστη σε οiwονούς, στοιχεία ρωμαϊκής θρησκείας, ρωμαϊκή θρησκευτική ευσέβεια, ο ιστορικός Τίτος Λίβιος.	1. Η οριστική του ενεργητικού παρακειμένου της γ' συζυγίας
Ενότητα XIII	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. δεισιδαιμονία, ανάπτυξη «επιστημονικής» γνώσης, μόρφωση.	1. Η οριστική του ενεργητικού υπερσυντελικού όλων των συζυγιών και του βοηθητικού sum 2. Η οριστική του ενεργητικού συντελεσμένου μέλλοντα 3. Τα ουσιαστικά της δ' κλίσης 4. Θέση των λέξεων στους εμπρόθετους προσδιορισμούς 5. Σημασία της αντωνυμίας ille 6. Εξωτερικό αναγκαστικό αίτιο
Ενότητα XIV	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. πίστη στα όνειρα, ονειρομαντεία, ρωμαϊκή θρησκεία.	1. Τα ουσιαστικά της ε' κλίσης 2. Η αντωνυμία idem- eadem-idem 3. Τα ρήματα σε -io που κλίνονται όπως το cario 4. Η γενική και η αφαιρετική της ιδιότητας 5. Ο αντίστροφος cum
Ενότητα XV	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. η Ρώμη και οι άλλοι, γνωριμία με τον σημαντικό συγγραφέα και πολιτικό Ιούλιο	1. Βασικές καταλήξεις της παθητικής φωνής – η οριστική του παθητικού ενεστώτα της α', β' και δ' συζυγίας 2. Το απαρέμφατο του παθητικού ενεστώτα της

		α' ,
--	--	-------------

	Καίσαρα.	β' και δ' συζυγίας 3. Τα αποθετικά ρήματα 4. Οι αρχικοί χρόνοι της παθητικής φωνής 5. Το ποιητικό αίτιο 6. Το απαρέμφατο με τα ρήματα iubeo, veto, prohibeo, sino, patior, cogo 7. Ο επαναληπτικός cum
--	----------	--

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Lectio Quarta

ΤΑ ΗΘΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

Το κείμενο που ακολουθεί προέρχεται από τον Ρωμαίο ιστορικό Γάιο Σαλλούστιο Κρίσπο (86-35 π.Χ.). Ο Σαλλούστιος παρουσιάζει εδώ μια εξιδανικευμένη εικόνα των ηθών της αρχαίας Ρώμης μέχρι το 146 π.Χ. Τη χρονολογία αυτή, κατά την οποία οι συμπατριώτες του κατέλαβαν και κατέστρεψαν την Καρχηδόνα, τη θεωρεί σημαδιακή και υποστηρίζει ότι αμέσως μετά άρχισε στη Ρώμη ένα ασταμάτητο κατακύλημα των ηθών. Η αντίληψη αυτή για τον «χαμένο παράδεισο» των πρώτων αιώνων της Ρώμης διαποτίζει τη ρωμαϊκή ιστορική σκέψη.

Apud antīquos Rōmānos concordia maxima sed avaritia minima erat. Rōmāni in suppliciis deōrum magnifici sed domi parci erant. Iustitiā inter se certābant et patriam curābant. In bello pericula audaciā propulsābant et beneficiis amicitias parābant. Delecti consultābant patriae; eis corpus ex annis infirmum sed ingenium propter sapientiam validum erat.

Διδακτικοί στόχοι

- Να εξοικειωθούν οι μαθητές/-ήτριες με την ερμηνευτική και κειμενοκεντρική προσέγγιση των διδακτικών ενοτήτων, ώστε να κατευθύνονται στην επισήμανση των κομβικών σημείων του κειμένου, μέσω της πολυεπίπεδης επεξεργασίας του (Λεξιλόγιο – Γραμματική – Σύνταξη)
- Να αναγνωρίζουν τα γραμματικά και τα συντακτικά φαινόμενα, εργαζόμενοι συγκριτικά, με βάση τις γνώσεις που έχουν ήδη αποκτήσει
- Να εκτιμήσουν τη διαχρονική παρουσία της λατινικής γλώσσας, συσχετίζοντας ετυμολογικά και σημασιολογικά το λατινικό λεξιλόγιο με αυτό της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, της νεοελληνικής γλώσσας και των ευρωπαϊκών γλωσσών
- Αξιοποιώντας κριτικά τις πληροφορίες του εισαγωγικού σημειώματος, να γνωρίσουν πλευρές του ρωμαϊκού κόσμου ως μέρος του πολιτισμικού πλαισίου που γέννησε τα έργα των Λατίνων συγγραφέων και ποιητών.

Διδακτικές πρακτικές

Οι εφαρμοζόμενες διδακτικές πρακτικές που υιοθετούνται είναι ενδεικτικά οι ακόλουθες:

- Ερμηνευτική μέθοδος
- Κειμενοκεντρική μέθοδος
- Διερευνητική-ανακαλυπτική μάθηση
- Αξιοποίηση Ψηφιακών Μέσων (ΨΜ).

Προτεινόμενος χρόνος διδασκαλίας: 3 διδακτικές ώρες

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Με την ολοκλήρωση της μαθησιακής διαδικασίας οι μαθητές/-ήτριες πρέπει να είναι σε θέση:

- Να κατανοούν ολιστικά το περιεχόμενο του κειμένου και να οδηγούνται στη μετάφρασή του, μέσα από τη διαδικασία λειτουργικής αξιοποίησης του λεξιλογίου που δίνεται, και της μελέτης της συντακτικής δομής, με τη βοήθεια των βιβλίων αναφοράς (Γραμματική, Συντακτικό) και των συγκρίσεων με την νεοελληνική και αρχαιοελληνική γλώσσα
- Να οδηγούνται, με αφετηρία την προϋπάρχουσα γνώση και μέσα από εμπλουτισμένη εισήγηση του διδάσκοντος, στην κριτική μελέτη του υποστηρικτικού υλικού της συγκεκριμένης ενότητας του βιβλίου και στην εκμάθηση των νέων γραμματικών φαινομένων (π.χ. σύγκριση και κατηγοριοποίηση των λέξεων ανά γένος, κλίση των δευτερόκλιτων ουσιαστικών ουδέτερου γένους, οριστική του παρατατικού των ρημάτων α' και β' συζυγίας στην ενεργητική φωνή και κλίση της αντωνυμίας *is, ea, id*)
- Να κατανοούν λατινικές φράσεις που χρησιμοποιούνται στη σημερινή επικοινωνία, και να συσχετίζουν το λεξιλόγιο του κειμένου με το αντίστοιχο της Αρχαίας ή Νέας Ελληνικής ή/και άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών.
- Να αλληλεπιδρούν στη μαθησιακή διεργασία, συνεργαζόμενοι αλλά και αυτενεργώντας κατά τη διαδικασία σχεδιασμού/οργάνωσης ομάδων και εκπόνησης ομαδικών δραστηριοτήτων
- Να γνωρίζουν βασικές πτυχές της ρωμαϊκής πολιτικής ζωής και της ρωμαϊκής σκέψης γενικότερα, που απαντούν με έμφαση στους Ρωμαίους ιστοριογράφους και να επεξεργάζονται κριτικά τα στοιχεία που εντοπίζουν, κατά τη μελέτη του υλικού τους
- Να διακρίνουν –μέσα από την αναζήτηση, εύρεση και κριτική προσέγγιση έντυπων ή/και ηλεκτρονικών πηγών– βασικά στοιχεία του ρωμαϊκού πολιτισμού (ενδεικτικά θέματα: τα ήθη στην αρχαία Ρώμη, ο ιστορικός Σαλλούστιος, οι Καρχηδονιακοί Πόλεμοι και η καταστροφή της Καρχηδόνας).

ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

1^η διδακτική ώρα – διαγραμματική παρουσίαση του κειμένου, διερεύνηση γραμματικών και συντακτικών φαινομένων

Αφόρμηση

Είναι καλό η διδασκαλία να ξεκινήσει με μια αφόρμηση που να σχετίζεται με το θέμα του κειμένου και βασικά πρόσωπα ή γεγονότα που αναφέρονται σε αυτό. Μπορεί να σχετίζεται με το ιστορικό παρελθόν ή να το συνδέει με το παρόν (π.χ. ένα κοινωνικό ή πολιτικό θέμα/πρόβλημα, κοινό στην αρχαιότητα και τη σύγχρονη εποχή, η επιβίωση ενός ιστορικού γεγονότος ή μυθολογικού μοτίβου στη μεσαιωνική ή τη νεότερη και σύγχρονη Τέχνη).

Ο/Η διδάσκων/-ουσα διαβάσει στους/στις μαθητές/-ήτριες το κείμενο «Τι ήταν αυτοί οι Ρωμαίοι; 1.1. Τι δεν κατάλαβε ο Αστερίξ, ιδιαίτερα το απόσπασμα «Οι Ρωμαίοι τηρούσαν ευλαβικά....απάντηση».

<http://www.greek->

[language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/rome/page_002.html?prev=true](http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/rome/page_002.html?prev=true)

Γλωσσική εξομάλυνση και μεταφραστική προσέγγιση του κειμένου

Για την προσέγγιση της δομής του κειμένου προτείνεται η κατά κώλα επεξεργασία του κειμένου. Το κείμενο δηλαδή χωρίζεται σε συντακτικές ενότητες, με βάση ρηματικούς τύπους ως φορείς ενεργειών. Με τη χρήση ερωτήσεων (ποιος, τι / ποιον, πού, πότε, γιατί κ.λπ.) αναδεικνύονται οι βασικοί όροι της πρότασης και οι προσδιορισμοί τους.

Κατά κώλα επεξεργασία του κειμένου *In bello pericula audaciā propulsabant et beneficiis amicitia parabant* (ενδεικτικά).

	<i>propulsabant</i>	<i>et</i>	<i>parabant</i>		
ΠΟΙΟΙ;	ΤΙ;	ΜΕ ΤΙ ΜΕΣΟ;	ΠΟΙΟΙ;	ΤΙ;	ΜΕ ΤΙ ΜΕΣΟ;
[Romani]	<i>pericula</i>	<i>audaciā</i>	[Romani]	<i>amicitiam</i>	<i>beneficiis</i>

Παρουσίαση νέων γραμματικών και συντακτικών φαινομένων

Προτείνεται, όσο αυτό είναι δυνατό, η παρουσίαση των νέων γραμματικών και συντακτικών φαινομένων να γίνεται όχι αυτόνομα, αλλά με αφορμή το κείμενο, δηλαδή οι μαθητές/-ήτριες να οδηγούνται σε συμπεράσματα μέσα από την παρατήρηση ή/και τη σύγκριση με ήδη προϋπάρχουσα γνώση (είτε για τη λατινική γλώσσα είτε και για άλλες, π.χ. Αρχαία Ελληνική, Νεοελληνική, σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες). Αυτό προϋποθέτει βέβαια ότι στη φάση αυτή η παρουσίαση των γραμματικοσυντακτικών φαινομένων δεν θα είναι εξαντλητική, κάτι που μπορεί να ακολουθήσει μετά την ολοκλήρωση της επεξεργασίας του κειμένου. Ενδεικτικά:

α. Οι μαθητές/-ήτριες κατευθύνονται από τον/την εκπαιδευτικό, με τη βοήθεια και των στοιχείων της εισαγωγής («*χαμένος παράδεισος*» των *πρώτων ρωμαϊκών χρόνων*), στον προσδιορισμό της χρονικής βαθμίδας στην οποία αναφέρεται ο Σαλλούστιος, σε σχέση με την εποχή που γράφει (*παρελθόν*). Καλούνται στη συνέχεια οι μαθητές/-ήτριες να εντοπίσουν τους ρηματικούς τύπους που αποδίδουν το *παρελθόν* και να τους επεξεργαστούν μορφολογικά (κατάληξη κ.λπ.).

β. Με αφορμή τον τύπο *propulsabant* ο/η διδάσκων/-ουσα καλεί τους/τις μαθητές/-ήτριες να σχηματίσουν τον αντίστοιχο τύπο στην οριστική του ενεστώτα (την οποία έχουν ήδη διδαχθεί), ώστε μέσα από τη σύγκριση των δύο τύπων να κατανοήσουν τον τρόπο σχηματισμού του παρατατικού με την προσθήκη του προσφύματος *-ba-* μεταξύ θέματος και καταλήξεων της οριστικής ενεστώτα, για τα ρήματα της πρώτης και δεύτερης συζυγίας. Επίσης, καλεί τους/τις μαθητές/-ήτριες, αφού ανακαλέσουν στη μνήμη τους τη σημασία του παρατατικού σε άλλες γλώσσες (διάρκεια μιας πράξης στο παρελθόν), και με τη βοήθεια του λεξιλογίου της ενότητας να μεταφράσουν τον συγκεκριμένο τύπο.

γ. Με αφορμή τους τύπους *bello*, *beneficiis*, *ingenium* οι μαθητές/-ήτριες καλούνται να συγκρίνουν τις καταλήξεις των ουδετέρων της δεύτερης κλίσης με τις αντίστοιχες των αρσενικών, και – ενδεχομένως – να κάνουν κατηγοριοποίηση των ουσιαστικών ανά γένος, ώστε να συνειδητοποιήσουν τη διαφοροποίηση των ουδετέρων σε σχέση με τα αρσενικά, μόνο ως προς τις πτώσεις της ονομαστικής, αιτιατικής και κλητικής. Οι μαθητές/-ήτριες καλούνται να συγκρίνουν αυτή τη διαφοροποίηση με την αντίστοιχη της αρχαίας και νέας ελληνικής γλώσσας στην ίδια (δεύτερη) κλίση.

δ. Δίνεται στους/στις μαθητές/-ήτριες η πρόταση *Ἄλλ' ἦτοι μὲν ταῦθ' ὑποείχομεν ἀλλήλοισι* (Όμηρος, *Ίλιάς* Δ 62) και ζητείται από αυτούς να βρουν το μέρος του λόγου με το οποίο δηλώνεται η αλληλοπάθεια. Στη συνέχεια, τους ζητείται να βρουν την αλληλοπάθεια στο λατινικό κείμενο και να διαπιστώσουν τη διαφορά. Ο/Η διδάσκων/-ουσα τονίζει την απουσία της αλληλοπαθητικής αντωνυμίας στη Λατινική.

ε. Με αφορμή τον τύπο *eis* του κειμένου γίνεται αναφορά στην οριστική αντωνυμία *αὐτός αὐτή, αὐτό*. Οι μαθητές/-ήτριες με την κατάλληλη καθοδήγηση διαπιστώνουν ότι στη λατινική γλώσσα η αντωνυμία *is, ea, id* αντιστοιχεί στην αρχαιοελληνική οριστική αντωνυμία *αὐτός αὐτή, αὐτό*.

στ. Οι μαθητές/-ήτριες έχουν έρθει σε μια πρώτη επαφή με την αφαιρετική πτώση σε προηγούμενη ενότητα. Με καθοδήγηση, ανακαλύπτονται από αυτούς και επιπλέον χρήσεις της αφαιρετικής: δήλωση αναφοράς, χρόνου, τόπου και κατάστασης (εμπρόθετα ή απρόθετα).

2^η και 3^η διδακτική ώρα

Ερμηνευτική προσέγγιση του κειμένου, κατανόηση του περιεχομένου, γλωσσική εξομάλυνση, εμπέδωση λεξιλογίου, γραμματικών και συντακτικών φαινομένων, προσέγγιση στοιχείων πολιτισμού

Ερμηνευτική προσέγγιση του κειμένου και κατανόηση του περιεχομένου

Για την κατανόηση του περιεχομένου του κειμένου κρίνεται σκόπιμο να χρησιμοποιούνται δραστηριότητες κλειστού ή/και ανοικτού τύπου, με στόχο πάντα να καταφεύγει ο/η μαθητής/-ήτρια στο κείμενο. Κρίνεται σκόπιμο να αξιοποιούνται οι δραστηριότητες και το λεξιλόγιο που έχει ήδη κατακτηθεί σε προηγούμενες ενότητες, ώστε να υπάρχει μια συνεχής αλληλεπίδραση του/της μαθητή/-ήτριας με την κεκτημένη γνώση. Με τη βοήθεια της κατά κώλα επεξεργασίας του κειμένου και της γλωσσικής εξομάλυνσης αυτού, επιχειρείται μια πρώτη ερμηνευτική απόδοση του κειμένου που παίρνει την τελική μορφή της με την καθοδήγηση του/της διδάσκοντος/-ουσας. Γενικότερος στόχος των δραστηριοτήτων αυτών είναι η αποδέσμευση του/της μαθητή/-ήτριας από τη στεία διαδικασία αποστήθισης της μετάφρασης, ώστε η διερεύνηση του νοήματος του κειμένου και η εκμάθηση του λεξιλογίου να αναδειχθούν ως αυτόνομες διακριτές διαδικασίες, που φυσικά διαλέγονται με τη μετάφραση, αλλά δεν καλύπτονται ολοκληρωτικά από αυτήν. Οι δραστηριότητες θα μπορούσαν να αναληφθούν ατομικά ή ομαδοσυνεργατικά, ανάλογα με τον διαθέσιμο χρόνο, ενώ κάποιες θα μπορούσαν να δοθούν και ως άσκηση για το σπίτι.

Ο/Η διδάσκων/-ουσα ελέγχει τον βαθμό στον οποίο κατανόησαν οι μαθητές/-ήτριες το περιεχόμενο του κειμένου με δραστηριότητες, όπως οι παρακάτω:

α. Σημειώστε αν οι παρακάτω διατυπώσεις αληθεύουν ή όχι, με βάση το περιεχόμενο του κειμένου. Δικαιολογήστε τις απαντήσεις σας, με παραπομπές στο λατινικό κείμενο.

	Σωστό	Λάθος
Apud antiquos Romanos concordia non erat.		
Romani antiqui deis parce supplicabant.		
Antiqui Romani in bello contra pericula audaciā pugnabant.		

β. Συμπληρώστε τα κενά στις παρακάτω προτάσεις, επιλέγοντας την κατάλληλη απάντηση, με βάση το περιεχόμενο του κειμένου:

i) Populus Romanus amicitias_____parabat.

a. audaciā b. beneficiis c. suppliciis

ii) Delecti Romani ingenium_____habebant.

a. infirmum b. validum c. minimum

γ. Με βάση το λατινικό κείμενο, περιγράψτε, σε προφορικό λόγο στη ΝΕ, τα ήθη των αρχαίων Ρωμαίων. Επιβεβαιώστε τους χαρακτηρισμούς σας, με παραπομπές στο λατινικό κείμενο.

Λεξιλογικά

α. Αντιστοιχίστε τις λατινικές λέξεις της Α' στήλης με τις σημασίες που δίνονται στη Β' στήλη (οι λέξεις στην Α' στήλη (Λατινικά) παρατίθενται με τον γραμματικό τύπο που απαντά στο κείμενο, ενώ η μετάφρασή τους στη Β' στήλη αποδίδεται στην ονομαστική ενικού). Επίσης, στην Α' στήλη υπάρχει μία λατινική λέξη της οποίας δεν δίνεται η αντίστοιχη σημασία στη Β' στήλη και χρειάζεται να τη συμπληρώσετε, ενώ στη Β' στήλη υπάρχει μία σημασία για την οποία δεν δίνεται η αντίστοιχη λατινική λέξη στην Α' στήλη, την οποία, επίσης, χρειάζεται να συμπληρώσετε:

Α΄ στήλη	Β΄ στήλη
i. concordia	a. σώμα
ii.	b. δικαιοσύνη
iii. iustitiā	c.
iv. beneficiis	d. ομοψυχία, ομόνοια
v. infirmum	e. ευεργεσία

Ετυμολογικά

Μέσω δραστηριοτήτων οι μαθητές/-ήτριες, αφού πρώτα έχουν έρθει σε επαφή με το νέο λεξιλόγιο μέσα από το κείμενο, μπορούν να διαπιστώσουν τη σχέση της λατινικής γλώσσας με την Αρχαία και τη Νέα Ελληνική, καθώς και τις σύγχρονες ευρωπαϊκές. Ιδιαίτερη έμφαση μπορεί να δοθεί στις λατινικές φράσεις/λέξεις που χρησιμοποιούνται και στη σημερινή επικοινωνία. Οι μαθητές/-ήτριες μπορούν να αξιοποιήσουν στη διερεύνησή τους τις ετυμολογικού τύπου παρατηρήσεις του βιβλίου τους, καθώς και έντυπα και ηλεκτρονικά βοηθήματα.

α. Προσπαθήστε να συνδέσετε τις λατινικές λέξεις της Α΄ στήλης με τις ετυμολογικά συγγενείς της Β΄ που προέρχονται από σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες:

Α΄ στήλη	Β΄ στήλη
Λατινικές λέξεις	Ευρωπαϊκές λέξεις
i. antiquos	a. justice (Αγγλική)
ii. concordia	b. antiquité (Γαλλική)
iii. iustitiā	c. cure (Αγγλική)
iv. curabant	d. Place de la Concorde (Γαλλική)

β. Με ποιες λατινικές λέξεις του κειμένου συνδέονται ετυμολογικά οι παρακάτω λέξεις της Νέας Ελληνικής και της Αγγλικής: *δομικός, πατρίδα, infirmary*;

γ. Εναλλακτικά, στην αίθουσα διδασκαλίας ως εργασία μπορεί να ανατεθεί σε ομάδες μαθητών/-ητριών να αναζητήσουν ετυμολογική συγγένεια της λατινικής λέξης *cor, cordis* (ρίζα *cord-*) με λέξεις της Νέας Ελληνικής (π.χ. καρδιά, καρδιακός, άκαρδος, ανοιχτόκαρδος, αποκαρδιώνω, εγκάρδιος, ενδοκάρδιο, ενδοκαρδίτιδα, κακοκαρδίζω, καλόκαρδος, καρδιακός, καρδιογνώστης, καρδιοχειρουργός, καρδιοχτύπι, κατάκαρδα, λεοντόκαρδος, μεγαλόκαρδος, μυοκάρδιο, ξεκαρδίζομαι, περικάρδιο, ταχυκαρδία, φυλλοκάρδι, χτυποκάρδι), και της Αγγλικής (π.χ. cordial, cordially, accordable, accordance, discord, discordance, discordant, discourage, cardia, cardiac, cardiogram, cardiograph, cardiologist, cardiology, cardiopathy, cardiopulmonary, cardiorespiratory, cardiovascular, courage, courageous, courageously).

δ. Αντιστοιχίστε τις λέξεις της Α΄ στήλης με τις λέξεις της Β΄ στήλης που έχουν ετυμολογική συγγένεια. Δύο (2) λέξεις της Β΄ στήλης δεν σχετίζονται ετυμολογικά με λέξεις της Α΄ στήλης:

Α΄ στήλη	Β΄ στήλη
i. concordia	i. ανούσιος
ii. annis	ii. invalid
iii. iustitiā	iii. homo sapiens
iv. sapientiam	iv. ερπετό
v. validum	v. anniversary
	vi. καρδιοπάθεια

	vii. justice
--	--------------

ε. Δίνονται οι στίχοι Όμηρος, *Ίλιάς* Z 523-525 και ζητείται από τους/τις μαθητές/-ήτριες να εντοπίσουν την ομόρριζη και ταυτόσημη λέξη με τη λατινική *cor*:

[Ο Έκτορας απευθύνεται στον αδελφό του Πάρη]:

Όμηρος, <i>Ίλιάς</i> Z 523-525
τὸ δ' ἐμὸν κῆρ ἄχνηται ἐν θυμῷ, ὅθ' ὑπὲρ σέθεν αἴσχε' ἀκούω πρὸς Τρώων, οἳ ἔχουσι πολὺν πόνον εἵνεκα σεῖο.

Ένθεση λατινικών φράσεων σε νεοελληνικό προτασιακό περιβάλλον

α. Συμπληρώστε τα κενά των παρακάτω προτάσεων, χρησιμοποιώντας κάθε φορά μία από τις παρακάτω λατινικές λέξεις/φράσεις: *homo sapiens*, *corpus*, *casus belli*.

- Το _____ με τις σημειώσεις που του έδωσε ο συμφοιτητής του, περιείχε ό,τι έπρεπε να διαβάσει για τις εξετάσεις.
- Θεωρείται ότι ο σύγχρονος άνθρωπος αποτελεί εξέλιξη του _____.
- Ο πρέσβης κατέστησε σαφές στον ομόλογό του της γειτονικής του χώρας ότι τυχόν μονομερής ενέργεια στο ζήτημα των συνόρων θα αποτελέσει.

β. Ποια από τις λατινικές φράσεις της δεύτερης στήλης αντιστοιχεί στο νεοελληνικό κείμενο της πρώτης;

Α' στήλη	Β' στήλη
Η ανάληψη της ευθύνης για ένα σφάλμα είναι ένδειξη ανωτερότητας ήθους και ποιότητας χαρακτήρα.	i. <i>casus belli</i> ii. <i>ad hoc</i> iii. <i>a priori</i> iv. <i>mea culpa</i> v. <i>urbi et orbi</i>

γ. Εναλλακτικά, θα μπορούσε να ζητηθεί από τους/τις μαθητές/-ήτριες ως περαιτέρω εργασία στο σπίτι να σχεδιάσουν ένα ψηφιακό κόμικ με σύντομους διαλόγους και δύο λατινικές φράσεις.

δ. Συμπληρώστε την παρακάτω περίοδο με την κατάλληλη λατινική φράση:

Η επίμονη προσπάθεια και η προσήλωση στους στόχους είναι _____ προϋπόθεση για την επιτυχία.

- homo sapiens*
- de facto*
- a priori*
- manent*
- sine qua non*

ε. Ενσωματώστε λειτουργικά δύο από τις ακόλουθες λατινικές φράσεις, συνθέτοντας ένα κείμενο 80-100 λέξεων στη Νέα Ελληνική, επιλέγοντας ένα θέμα από τα ακόλουθα: α. Περιορισμοί λόγω κορωνοϊού ή β. Η δικαιοσύνη και η ομόνοια ως αρετές μιας κοινωνίας.

homo sapiens, de facto, de iure, a priori, a posteriori, scripta manent, sine qua non, mea culpa, status quo, primus inter pares, S.O.S. (si opus sit)

[Ενδεικτική απάντηση]

Περιορισμοί λόγω

κορωνοϊού

Η ανθρώπινη φύση, εκ φύσεως ελεύθερη, a priori αντιδρά σε μέτρα που ενέχουν το στοιχείο του περιορισμού. Η εφαρμογή τους γίνεται πολλές φορές μια de facto δύσκολη υπόθεση. Δυστυχώς, όμως σε έκτακτες καταστάσεις υγειονομικού κινδύνου, η λήψη των μεγαλύτερων δυνατών προφυλάξεων γίνεται συνθήκη sine qua non για τη διατήρηση της δημόσιας υγείας.

στ. Ενσωματώστε τη λατινική φράση “scripta manent” σε ένα σύντομο δικό σας κείμενο (περίπου 30 λέξεων), ώστε να αναφάνεται η ορθή χρήση

της. [Ενδεικτική απάντηση]

Τα λόγια μας εύκολα ξεχνιούνται ή διαστρεβλώνονται. Γι’ αυτό, συχνά προσφεύγουμε στην ασφάλεια μιας γραπτής συμφωνίας, αφού, αντίθετα με τα λόγια που «έχουν φτερά», scripta manent.

Εμπέδωση γραμματικών φαινομένων

Κατά τη δεύτερη αυτή φάση διδασκαλίας και αφού έχει ολοκληρωθεί μια πρώτη προσέγγιση των γραμματικοσυντακτικών φαινομένων (μέσα από την ανάλυση του κειμένου), ο/η διδάσκων/-ουσα μπορεί να δώσει περισσότερες λεπτομέρειες γι’ αυτά, καθώς και ασκήσεις εμπέδωσης. Συνιστάται να μη ζητείται απλή γραμματική ή συντακτική αναγνώριση, αλλά η χρήση γραμματικών τύπων ή ο μετασχηματισμός τους μέσα σε προτασιακό περιβάλλον, όπου καλό θα ήταν να αξιοποιείται το λεξιλόγιο της διδασκόμενης αλλά και προηγούμενων ενοτήτων. Στην ενότητα αυτή ο/η διδάσκων/-ουσα, αφού έχει προχωρήσει σε μια πρώτη παρουσίαση των γραμματικών φαινομένων της ενότητας κατά την πρώτη διδακτική ώρα, προχωρεί σε μια συστηματικότερη παρουσίασή τους, με χρήση κλιτικών παραδειγμάτων. Στη συνέχεια, οι μαθητές/-ήτριες με τη βοήθεια αυτών των παραδειγμάτων εκπονούν ατομικά ή ομαδικά δραστηριότητες, όπως οι παρακάτω (ανάλογες μπορούν να δοθούν και για άσκηση στο σπίτι). Βασική επιδίωξη των διδασκόντων/διδασκουσών πρέπει να είναι η αποφυγή τυπικών/φορμαλιστικών ασκήσεων και η εστίαση στην καλλιέργεια της κριτικής και συνθετικής σκέψης των μαθητών/-ητριών, με αξιοποίηση όλου του εύρους πιθανών ασκήσεων, ανοικτού και κλειστού τύπου διαβαθμισμένης δυσκολίας.

Επισήμανση:

Καθώς το εξεταζόμενο κείμενο ανήκει στις πρώτες ενότητες του εγχειριδίου, δεν υπάρχει η δυνατότητα να ζητηθούν πιο σύνθετες/απαιτητικές ασκήσεις Γραμματικής και Συντακτικού, καθώς δεν έχουν διδαχθεί ακόμη παρά ελάχιστα φαινόμενα.

α. Συμπληρώστε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο της λέξης στην παρένθεση:

- i. Antiqui Romani _____ (ingenium) curabant.
- ii. Socii _____ (supplicium, πληθ.) patriam salvant (salvo=σώζω).
- iii. In _____ (periculum, πληθ.) delecti patriae consultant.
- iv. Antiqui Romani patriam curabant. Apud _____ (is, πληθ.) concordia maxima erat.

β. Να μεταφέρετε τα ρήματα των παρακάτω φράσεων στην οριστική του παρατατικού.

- i. Venti pontum turbant et Aenean in Africam portant.
- ii. Neptunus iratus ad oram Aethiopiae urget beluam marinam, quae incolis nocet.
- iii. Patria Aeneae Troia est.
- iv. Romani in bello socios suos curant.

γ. Αντιστοιχίστε τις λατινικές λέξεις της Α' στήλης με τη γραμματική τους αναγνώριση στη Β' στήλη. Για τον ακριβέστερο εντοπισμό του γραμματικού τύπου που ζητείται, λάβετε υπόψη σας, όπου το κρίνετε αναγκαίο, τη συντακτική λειτουργία του στο εξεταζόμενο κείμενο. Στη Β' στήλη πέντε (5) χαρακτηρισμοί περισσεύουν.

Α' στήλη	Β' στήλη
I. concordia	a. γ' πληθυντικό οριστικής παρατατικού
II. patriam	b. αιτιατική πληθυντικού
III. erant	c. γ' ενικό οριστικής παρατατικού παθητικής φωνής
IV. pericula	d. ονομαστική ενικού
V. amicitias	e. αιτιατική πληθυντικού
	f. δοτική πληθυντικού
	g. αφαιρετική πληθυντικού
	h. ονομαστική ενικού
	i. ονομαστική πληθυντικού
	j. αιτιατική ενικού

Εμπέδωση συντακτικών φαινομένων

α. Διορθώστε το λάθος σε καθεμιά από τις παρακάτω προτάσεις, δικαιολογώντας τη διόρθωσή σας:

i. Populi antiqui concordiae inter se certabant.

ii. Aeneas et Dido inter nos amant.

β. Χαρακτηρίστε από συντακτική άποψη τις αφαιρετικές (εμπρόθετες ή απρόθετες) του ακόλουθου αποσπάσματος:

Iustitiā inter se certābant et patriam curābant. In bello pericula audaciā propulsābant et beneficiis amicitias parābant. Delecti consultābant patriae; eis corpus ex annis infirmum sed ingenium propter sapientiam validum erat.

Αφαιρετικές	Συντακτικός ρόλος

γ. Συμπληρώστε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο του ουσιαστικού στην παρένθεση:

i) Patria_____ (poeta) Roma est.

ii) Regina cum_____ (filius) ad_____ (Africa) navigat.

iii) Graeci_____ (insidiae) Troiam expugnant.

iv) Terra plena_____ (ager, πληθ.) est.

v) _____ (incola, πληθ.) de_____ (fortuna) deplorant.

	Σωστό	Λάθος
i. magnifici είναι κατηγορούμενο στο όνομα Romani μέσω του συνδετικού ρήματος erant		

ii. iustitiā είναι επιρρηματικός προσδιορισμός που δηλώνει στάση σε τόπο στο ρήμα erant		
iii. pericula είναι υποκείμενο στο ρήμα propulsabant		
iv. audaciā είναι (επιρρηματική) αφαιρετική του τρόπου/μέσου στο propulsabant		
v. propter sapientiam είναι εμπρόθετος (επιρρηματικός) προσδιορισμός του σκοπού στο erat.		

δ. Σημειώστε την ένδειξη στο οικείο πλαίσιο, ανάλογα με το αν οι παρακάτω προτάσεις είναι σωστές ή λανθασμένες.

Προσέγγιση στοιχείων πολιτισμού

Η προσέγγιση των πολιτισμικών θεμάτων που αναδεικνύονται μέσα από το κείμενο ή/και το εισαγωγικό σημείωμα της ενότητας πρέπει να στηρίζεται σε διερευνητικού, διαθεματικού και δημιουργικού χαρακτήρα δραστηριότητες των μαθητών/-ητριών, κατά προτίμηση ομαδικές και με τη χρήση ΨΜ.

Στην τελευταία φάση της διδακτικής διαδικασίας οι μαθητές/-ήτριες διερευνούν ένα ή περισσότερα από τα θέματα πολιτισμού που προτείνονται στις παρακάτω δραστηριότητες (μπορούν να ασχοληθούν όλες οι ομάδες με το ίδιο θέμα ή κάθε ομάδα με διαφορετικό). Οι εργασίες μπορούν να γίνουν ομαδικά μέσα στην τάξη ή να έχουν δοθεί ως συνεργατικές εργασίες (π.χ. με τη χρήση συνεργατικών εγγράφων, αξιοποίηση λογισμικών παρουσίασης για το σπίτι) και να παρουσιαστούν στην τάξη. Ο/Η διδάσκων/-ουσα και οι μαθητές/-ήτριες παρεμβαίνουν μετά την παρουσίαση κάθε εργασίας, δίνοντας, ενδεχομένως, περαιτέρω επεξηγήσεις ή κάνοντας τις αναγκαίες προσθήκες / διορθώσεις.

α. Το κείμενο που έχετε μπροστά σας προέρχεται από τον Ρωμαίο ιστορικό Σαλλούστιο.

Αναζητήστε στο

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/collection?collection=Perseus:collection:Greco-Roman> το

όνομα του Σαλλούστιου, εντοπίστε τα έργα του και αποδώστε τα με ελληνικούς τίτλους,

αξιοποιώντας το λεξιλόγιο που υπάρχει στο τέλος του σχολικού βιβλίου, ή

Αξιοποιώντας τις πληροφορίες της Εισαγωγής του σχολικού εγχειριδίου και το λήμμα από το Λεξικό του Kroh που σας δίνεται σε φωτοτυπία [Kroh, P. (1996). *Λεξικό αρχαίων συγγραφέων, Ελλήνων και Λατίνων*. Μτφρ. Λυπουρλής, Δ. & Τρομάρας, Λ. Θεσσαλονίκη], ετοιμάστε μια σύντομη πολυτροπική παρουσίαση του βίου και του έργου του συγγραφέα που θα εστιάζει στην ιστορική περίοδο δράσης (ρεπουμπλικανική περίοδος ή αυτοκρατορική περίοδος;), και σε δύο βασικά χαρακτηριστικά του έργου του.

β. Στο εισαγωγικό σας κείμενο γίνεται αναφορά στην καταστροφή της Καρχηδόνας από τους Ρωμαίους το 146 π.Χ. ως σημείο καμπής για την εξέλιξη των ηθών στην αρχαία Ρώμη. Αφού αναζητήσετε πληροφορίες σε έντυπα εγχειρίδια της ρωμαϊκής ιστορίας ή του ρωμαϊκού κόσμου [π.χ. Εγχειρίδιο Ιστορίας της Α΄ Λυκείου «Ιστορία του Αρχαίου Κόσμου», ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ», Rostovtzeff, M. (2010). *Ρωμαϊκή Ιστορία*. Μτφρ. Δ. Κάλφογλου. Αθήνα, Graf, F. (2001). *Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία*, Τόμος Β΄: *Ρώμη*. Μτφρ. Δ. Νικήτας. Αθήνα], σχεδιάστε μια ψηφιακή χρονογραμμή για τους Καρχηδονιακούς Πολέμους και ετοιμάστε μια σύντομη πολυτροπική παρουσίαση για τον τελευταίο Καρχηδονιακό Πόλεμο (χρονολογία, κύρια πρόσωπα, αποτελέσματα).

γ. Στο κείμενό σας γίνεται λόγος για τα ήθη των αρχαίων Ρωμαίων. Ιδιαίτερα, αναφέρεται η ευσέβειά τους (pietas) και η ανδρεία τους (virtus). Αναζητήστε πληροφορίες για το ευρύτερο νόημα

αυτών των αρετών στη Wikipedia ή με ελεύθερη αναζήτηση στο διαδίκτυο και παρουσιάστε το υλικό στους/στις συμμαθητές/τριές σας, σε μια σύντομη πολυτροπική παρουσίαση.

δ. Με αφετηρία τη φράση του εξεταζόμενου κειμένου “*iustitiā inter se certābant et patriam curābant*”, και αξιοποιώντας στοιχεία i) από την 3.3 Ωδή του Ορατίου με την παρακάτω σημείωση για τον πρώτο στίχο (Μιχαλόπουλος & Μιχαλόπουλος, 2015: 214-219) και ii) από το απόσπασμα Πλάτων, *Μενέξενος* 246d-247a, όπου επίσης η συζήτηση αφορά τον δημόσιο βίο, συνθέστε στη ΝΕ κείμενο 120-140 λέξεων για την έννοια και την αξία της δικαιοσύνης.

Οράτιος, <i>Carm.</i> 3.3 (1-8)	Μετάφραση Α. & Χ. Μιχαλόπουλος
<i>lustum et tenacem propositi virum. non civium ardor prava iubentium, non vultus instantis tyranni mente quatit solida neque Auster,</i> <i>dux inquieti turbidus Hadriae, nec fulminantis magna manus Iovis: si fractus illabatur orbis, inperitum ferient ruinae.</i>	Τον δίκαιο και σταθερό στη σκέψη του άνδρα ούτε το πάθος των πολιτών που απαιτούν τα φαύλα κλονίζει από τη στέρεα βούλησή του ούτε το πρόσωπο του απειλητικού τυράννου ούτε ο Νοτιάς, ο φουσκωμένος αρχηγός της ανήσυχης Αδριατικής, ούτε το μεγάλο χέρι του Δία που κεραυνοβολεί. Αν ο κόσμος συντριβεί και καταρρεύσει, άφοβο θα τον χτυπήσουν τα συντρίμια.

Σημείωση:

στ. 1 *lustum et tenacem propositi virum*: η *iustitia* αποτελεί μία από τις θεμελιώδεις αρετές και αξίες που συναπαρτίζουν τον ρωμαϊκό *mos maiorum*. Είναι μία από τις τέσσερις αρετές (οι άλλες τρεις είναι η *virtus*, η *pietas*, και η *clementia*) που χαράχτηκαν πάνω στη χρυσή ασπίδα που αφιέρωσε η Σύγκλητος το 27 π.Χ. στον Αύγουστο (*Res gestae* 34.2). Άλλες σπουδαίες ρωμαϊκές αξίες του *mos maiorum* είναι η λιτότητα/ολιγάρκεια, η *gravitas*, η πίστη (*fides*). Εξίσου σημαντική αρετή θεωρούνταν η *constantia*, τόσο για τους Στωικούς φιλοσόφους όσο και για το ρωμαϊκό σύστημα αξιών (Κικέρων, *Tusc.* 3).

Πλάτων, <i>Μενέξενος</i> 246d-247a	Μτφρ. Ν. Κορκοφίγκας
χρή οὖν μεμνημένους τῶν ἡμετέρων λόγων, ἔάν τι καὶ ἄλλο [246e] ἀσκήτε, ἀσκεῖν μετ’ ἀρετῆς, εἰδότας ὅτι τούτου λειπόμενα πάντα καὶ κτήματα καὶ ἐπιτηδεύματα αἰσχροὶ καὶ κακά. οὔτε γὰρ πλοῦτος κάλλος φέρει τῷ κεκτημένῳ μετ’ ἀνανδρίας – ἄλλω γὰρ ὁ τοιοῦτος πλουτεῖ καὶ οὐχ ἑαυτῷ– οὔτε σώματος κάλλος καὶ ἰσχύς δειλῷ καὶ κακῷ συνοικοῦντα πρέποντα φαίνεται ἀλλ’ ἀπρεπῆ, καὶ ἐπιφανέστερον ποιεῖ τὸν ἔχοντα καὶ ἐκφαίνει τὴν δειλίαν· πᾶσά τε ἐπιστήμη χωριζομένη [247a]	Πρέπει λοιπόν να θυμάστε ολοένα τους λόγους μας, κι ό,τι κι αν [246e] κάνετε στη ζωή σας να το κάνετε πάντα με αρετή, βέβαιοι, πως δίχως την αρετή όλα τα πλούτη όλου του κόσμου κι όλα τα έργα είναι αισχρά και απαίσια. Γιατί ούτε ο πλούτος φέρνει τιμή σ’ εκείνον που τον αποχτά άναντρα –γιατί γι’ άλλον ο άνθρωπος αυτός πλουταίνει κι όχι για τον εαυτό του– κι ούτε του κορμιού η ομορφιά και η ρώμη ταιριάζουν και δίνουν αξία στον άναντρο και τον κακό, όταν υπάρχουν και τα δυο σ’ έναν τέτοιο άνθρωπο, απεναντίας είναι παράταιρα στη ζωή του, γιατί τον εκθέτουνε πιο πολύ στην κοινωνία και κάνουνε ολοφάνερη σ’ όλο τον κόσμο την αναντρία του. Κι αυτή η επιστήμη, άμα χωρίζεται [247a] από τη

δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης
ἀρετῆς
πανουργία, οὐ σοφία φαίνεται.

δικαιοσύνη και τις άλλες αρετές, αποκαλύπτεται ως
πανουργία κι όχι ως σοφία.

* * *

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Carstairs-McCarthy, A. (2018). *Introduction to English Morphology: Words and Their Structure*. Edinburgh.
- Graf, F. (2001). *Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία, Τόμος Β΄: Ρώμη*. Μτφρ. Δ. Νικήτας. Αθήνα.
- Kroh, P. (1996). *Λεξικό αρχαίων συγγραφέων, Ελλήνων και Λατίνων*. Μτφρ. Δ. Λυπουρλής & Λ. Τρομάρας. Θεσσαλονίκη.
- Rostovtzeff, M. (2010). *Ρωμαϊκή Ιστορία*. Μτφρ. Δ. Κάλφογλου. Αθήνα.
- Μαρκαντωνάτος, Γ. (2008). *Λεξικό λατινικών και άλλων ξενόγλωσσων εύχρηστων φράσεων*. Αθήνα.
- Μιχαλόπουλος, Α. Ν., & Μιχαλόπουλος, Χ. Ν. (2015). *Ρωμαϊκή Λυρική Ποίηση: Οράτιος Carmina*. Αθήνα: ΣΕΑΒ - Κάλλιπος.

Δικτυογραφία (ανάκτηση Ιούλιος 2023)

- Η Ρώμη και ο κόσμος της* (Θ. Παπαγγελή): http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/rome/index.html
- Πλάτων, *Μενέξενος* (246d-247a). Μτφρ. Ν. Κορκοφίγκας. http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?page=8&text_id
- Ηλεκτρονική ιστοσελίδα της Britannica <https://www.britannica.com/event/Punic-Wars>
- [Latin Timeline](#) (Χρονοδιάγραμμα για την ιστορία της λατινικής γλώσσας και τις αλλαγές που επήλθαν με την πάροδο του χρόνου). Προσβάσιμο στο: <http://www.ruf.rice.edu/~kemmer/Words04/structure/latin.html>

Β. Λατινικά της Γ΄ τάξης (Ομάδα Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών) Ημερήσιου και Εσπερινού Γενικού Λυκείου

Ι. Για το μάθημα των Λατινικών Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών (ΟΠΑΣ) της Γ΄ τάξης Ημερησίου και Εσπερινού Γενικού Λυκείου, εφαρμόζονται τα οριζόμενα στη με αριθμ. 75306/Δ2 ΥΑ, ΦΕΚ 2942/τ. Β΄/05-07-2021 (Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος των Λατινικών Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών (ΟΠΑΣ) της Γ΄ τάξης Ημερησίου και Εσπερινού Γενικού Λυκείου), όπως παρατίθεται ακολούθως:

Α. Η φυσιογνωμία του μαθήματος των Λατινικών

Στο πλαίσιο της λειτουργίας του Γενικού Λυκείου ως βαθμίδας Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που παρέχει γενική παιδεία αλλά και βαθμιαία εμβάθυνση σε επιμέρους γνωστικά αντικείμενα, το μάθημα των Λατινικών δύναται, ανάμεσα σε άλλα, να συμβάλει στην προαγωγή της κριτικής σκέψης, στην καλλιέργεια της αυτοσυνειδησίας των μαθητών/-τριών σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, και στην ανάπτυξη θετικής στάσης απέναντι στις ηθικές αξίες που συνιστούν το ανθρωπιστικό ιδεώδες. Ο κύριος χαρακτήρας του μαθήματος είναι μορφωτικός-ανθρωπιστικός και ειδικότερα αρχαιογνωστικός. Η διδασκαλία του αποβλέπει στη σταδιακή εξοικείωση των μαθητών/-

τριών με τη λατινική γλώσσα, που θα επιτρέψει στη συνέχεια μια πρώτη γνωριμία τους με τη ρωμαϊκή γραμματεία και τον κόσμο που τη γέννησε.

Η λατινική γλώσσα και λογοτεχνία συναποτελούν με την αρχαία ελληνική γλώσσα και λογοτεχνία τις δύο στέρες βάσεις, πάνω στις οποίες οικοδομήθηκε ιστορικά ο ευρωπαϊκός κόσμος. Η εξοικείωση των μαθητών/-τριών με τη λατινική γλώσσα/λογοτεχνία μπορεί να συμβάλει στην εκ μέρους τους συνειδητοποίηση της στενής σχέσης της με το αρχαιοελληνικό σκέλος της κλασικής παιδείας. Δεν πρόκειται μόνο για τις εμφανείς ομοιότητες στη δομή της γλώσσας, τις κοινές ρίζες των λέξεων και τα πολυάριθμα δάνεια εκατέρωθεν ή την επιρροή που δέχθηκε η λατινική λογοτεχνία από τους Έλληνες συγγραφείς και ποιητές. Είναι, άλλωστε, γνωστό ότι οι ρομανικές γλώσσες προέρχονται από τη δημόδη Λατινική, ενώ πολλές λέξεις και άλλων γλωσσών (π.χ. της Αγγλικής, της Γερμανικής) έχουν λατινική προέλευση.

Πολύ μεγαλύτερη σημασία έχει να κατανοηθεί ότι η διάσωση και ανάδειξη της ελληνικής λογοτεχνίας και ευρύτερα του ελληνικού πολιτισμού πραγματοποιήθηκε χάρη στην ακμή της ρωμαϊκής παρουσίας στην ιστορία. Η εικόνα που έχουμε σήμερα ως Έλληνες για το ίδιο το παρελθόν μας, άλλωστε, έχει περάσει μέσα από το φίλτρο της ρωμαϊκής πρόσληψης που προηγήθηκε. Επίσης, πέρα από την ανάγκη αντιμετώπισης του ευρωπαϊκού πολιτισμού ως προϊόντος αδιαχώριστου από τον ελληνορωμαϊκό κόσμο, είναι χρήσιμο να συνειδητοποιηθεί ότι σημαντικές πτυχές του πολιτισμού και των επιστημών, π.χ. το Δίκαιο, η Ιατρική, η Φαρμακευτική, η Χημεία έχουν συγκεκριμένες και μεγάλες οφειλές στη ρωμαϊκή συνιστώσα.

Για να αξιοποιηθεί το παιδευτικό περιεχόμενο των Λατινικών, σκόπιμο είναι η διδασκαλία του μαθήματος να πλαισιώνεται από τη γνωριμία με τον ρωμαϊκό κόσμο, έστω σε στοιχειώδη βαθμό, ώστε να είναι ορατό το πεδίο στο οποίο αναπτύχθηκε, μιλήθηκε και εξελίχθηκε ως γλώσσα λογοτεχνίας και επιστήμης η κλασική αυτή γλώσσα. Αυτό θα συντελέσει στην ουσιαστική συνειδητοποίηση της πολιτισμικής μας κληρονομιάς ως τμήματος του ευρωπαϊκού πολιτισμού ευρύτερα, στοιχείο που οδηγεί και στον σεβασμό της διαφορετικότητας και της πολιτισμικής ετερότητας στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας.

Ειδικότερα, οι μαθητές/-ήτριες στην Γ΄ Λυκείου ΟΠΑΣ, μετά την πρώτη επαφή που είχαν με τη λατινική γλώσσα στη Β΄ Λυκείου, έχουν πλέον τη δυνατότητα να εμβαθύνουν βαθμιδόν σε ανθολογημένα πεζά κείμενα που είναι πολύ πιο κοντά στο ύφος και στον τρόπο γραφής των πρωτότυπων λατινικών κειμένων και να αντιληφθούν καλύτερα τη λατινική γλώσσα, τις δομές της και την εκφραστικότητά της. Παράλληλα, μέσα από την εμβάθυνση στη γλωσσική διδασκαλία της Λατινικής (λ.χ. εκμάθηση λεξιλογίου, προσπάθεια νεοελληνικής απόδοσης, μετασχηματιστικές ασκήσεις κ.λπ.) τους δίνεται η ευκαιρία να αναπτύξουν σημαντικές ικανότητες και δεξιότητες όπως λ.χ. κριτική ικανότητα, οργάνωση στη σκέψη και τον λόγο, μνημονική ικανότητα για τις ανάγκες αναλυτικής και συνθετικής σκέψης, παρατηρητικότητα, στρατηγικές επίλυσης προβλήματος κ.ά.

B. Σκοποθεσία της διδασκαλίας

Γενικός σκοπός

Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος των Λατινικών στην Γ΄ Λυκείου ΟΠΑΣ είναι η εξοικείωση των μαθητών/-τριών με τη λατινική γλώσσα που θα δώσει τη δυνατότητα για εξοικείωση και με πτυχές της λατινικής γραμματείας και του κόσμου της Ρώμης.

Οι μαθητές/-ήτριες που θα διδαχθούν το μάθημα των Λατινικών στην Γ΄ Λυκείου ΟΠΑΣ θα έχουν αποκτήσει ένα σημαντικό μορφωτικό εφόδιο, όχι μόνο για τις σπουδές τους σε πανεπιστημιακό επίπεδο, αλλά κυρίως για την αυτοσυνειδησία τους σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο και την ένταξή τους στην ευρωπαϊκή κοινωνία των ενεργών πολιτών.

Γενικοί στόχοι

- Να συνεχίσουν την επαφή τους με τη λατινική γλώσσα και να εμβαθύνουν στα λεξιλογικά, μορφολογικά, γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα που τη χαρακτηρίζουν,
- Να εξασκηθούν στη χρήση των βιβλίων αναφοράς (Γραμματική, Συντακτικό) και του Λεξιλογικού Πίνακα, καθώς και στη χρήση των Ψηφιακών Μέσων (ΨΜ),
- Να συνειδητοποιήσουν τη σχέση της Λατινικής με την Αρχαία Ελληνική, ώστε να μπορούν να διακρίνουν ομοιότητες και διαφορές,
- Να αντιληφθούν γλωσσικές επιδράσεις της λατινικής γλώσσας στις γλώσσες των λαών της Ευρώπης και να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν την προέλευση λέξεων ευρωπαϊκών γλωσσών τις οποίες διδάσκονται στο σχολείο,
- Να αναπτύξουν νοητικές ικανότητες (όπως κριτική ικανότητα, αφαιρετική σκέψη, ιεράρχηση εννοιών, κ.ά.),
- Να εφαρμόσουν γνωστικές στρατηγικές για την αποτελεσματικότερη διαχείριση της γνώσης με έμφαση στην ενίσχυση της μαθητικής αυτενέργειας και πρωτοβουλίας,
- Να γνωρίσουν κάποιες πτυχές του δημόσιου και ιδιωτικού βίου των αρχαίων Ρωμαίων.
- Να γνωρίσουν, αξιοποιώντας διαθεματικά τις πληροφορίες που περιέχονται στο σχολικό βιβλίο, βασικά στοιχεία της ρωμαϊκής γραμματείας (γραμματειακά είδη, αντιπροσωπευτικά έργα και ονόματα συγγραφέων κ.λπ.),
- Να καλλιεργήσουν το ενδιαφέρον για τη λατινική γλώσσα και γραμματεία και γενικότερα τον ρωμαϊκό πολιτισμό,
- Να αναπτύξουν μεταγνωστικές δεξιότητες.

αποτελέσματα Οι
μαθητές/-ήτριες αναμένεται:

- Να εφαρμόζουν τις αποκτηθείσες γνώσεις σε επίπεδο λεξιλογίου, γραμματικής και συντακτικού, προκειμένου να κατανοούν τα λατινικά κείμενα και να τα αποδίδουν στη Νέα Ελληνική,
- Να συμπεραίνουν τις γλωσσικές επιδράσεις της λατινικής γλώσσας στις γλώσσες των λαών της Ευρώπης, ιδιαίτερα στην Ελληνική, και να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν την προέλευση λέξεων ευρωπαϊκών γλωσσών τις οποίες διδάσκονται στο σχολείο,
- Να αναγνωρίζουν λέξεις της Λατινικής που ως γλωσσικά δάνεια έχουν ενσωματωθεί στο λεξιλόγιο της Νέας Ελληνικής,
- Να επισημαίνουν βασικές εκφραστικές ιδιαιτερότητες της λατινικής γλώσσας (ακρίβεια, σαφήνεια κ.λπ.),
- Να εξηγούν, να ερμηνεύουν και να σχολιάζουν τις ιδέες και τις αξίες ενός κειμένου, και να τις συγκρίνουν με τις αξίες της σύγχρονης εποχής,
- Να παρουσιάζουν, αξιοποιώντας διαθεματικά τις πληροφορίες που περιέχονται στο σχολικό βιβλίο, βασικά στοιχεία της ρωμαϊκής γραμματείας (γραμματειακά είδη, αντιπροσωπευτικά έργα και ονόματα συγγραφέων κ.λπ.) και κάποιες πτυχές του δημόσιου και ιδιωτικού βίου των αρχαίων Ρωμαίων,
- Να διαπιστώνουν μέσα από συγκεκριμένες (αυτο-, ετερο-) αναστοχαστικές διαδικασίες α) τι έμαθαν, τι θέλουν να μάθουν ή τι χρειάζεται να μάθουν β) τους τρόπους προσέγγισης των κειμένων που ακολούθησαν, και να επιλέγουν τις κατάλληλες στρατηγικές, ώστε να διευρύνουν τις αναγνωστικές τους δυνατότητες.

Γ. Διδακτική πλαισίωση και σχεδιασμός μάθησης

Η διδακτική προσέγγιση των λατινικών κειμένων πρέπει να υπηρετεί, εκτός των άλλων, και την κατανόηση του περιεχομένου τους και να αναδεικνύει τα ιστορικά, πολιτικά και πολιτισμικά στοιχεία που ενυπάρχουν σε αυτά.

Για την επίτευξη των διδακτικών στόχων προτείνεται η αξιοποίηση ποικιλίας μεθόδων διδασκαλίας, ανάλογα με τις ανάγκες και τις δυνατότητες της σχολικής τάξης. Είναι πολύ σημαντικό να επιχειρείται αφόρμηση από ήδη υπάρχουσες γνώσεις, με βάση τις αρχές του εποικοδομισμού. Η κατανόηση της δομής της λατινικής γλώσσας, η μελέτη του λεξιλογίου και η διδασκαλία των φαινομένων της Γραμματικής και του Συντακτικού διευκολύνονται από τη συγκριτική προσέγγισή τους με τα αντίστοιχα φαινόμενα της αρχαίας και της νέας ελληνικής γλώσσας.

Παράλληλα με τις εποικοδομιστικές στρατηγικές και τη μαθητοκεντρική προσέγγιση, ιδιαίτερα κατά τη διδασκαλία νέων εννοιών μπορεί να υιοθετείται και η τεχνική της εμπλουτισμένης εισήγησης, που αποβαίνει ιδιαίτερα αποτελεσματική, καθώς περιλαμβάνει και συμμετοχικές δραστηριότητες. Γενικότερα, συνιστάται να χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί περισσότερο ενεργητικές τεχνικές και να εναλλάσσουν στη διδασκαλία τους τον διάλογο, τον καταγισμό ιδεών, την πρακτική άσκηση και την εργασία σε ομάδες, με παράλληλη αξιοποίηση των ΨΜ. Επίσης, προτείνεται ως μέθοδος διδασκαλίας η κειμενοκεντρική, ώστε, στο μέτρο του δυνατού, να δίνεται έμφαση στα στοιχεία εκείνα που επιτρέπουν την κατανόηση της γλωσσικής συνοχής και νοηματικής συνεκτικότητας.

Κομβικό ρόλο κατέχει η απόδοση στη Νέα Ελληνική των ανθολογούμενων χωρίων, η οποία συνιστά ουσιώδη παράμετρο της διδασκαλίας της Λατινικής στο Λύκειο. Πρόκειται για μία πνευματική εργασία που οξύνει την κρίση, καλλιεργεί το γλωσσικό αισθητήριο και τη νόηση. Σε αυτή τη διαδικασία ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού είναι ιδιαίτερα σημαντικός, αφού αυτός/ή καλείται να ενισχύσει και να ενθαρρύνει την αυτενέργεια των μαθητών/-τριών του/της, τροφοδοτώντας τη διαδικασία με τα αναγκαία υποστηρίγματα στο πλαίσιο μιας εμπλουτισμένης διδασκαλίας, π.χ. μεθοδική αναζήτηση στο βιβλίο αναφοράς (Γραμματική) και στο Λεξιλόγιο, πρόνοια για διαγραμματική επαφή με το κείμενο σε απαιτητικά σημεία, χρήση ΨΜ κ.λπ., προκειμένου οι μαθητές/-ήτριες να ενδυναμωθούν, αλλά και να συνειδητοποιήσουν ότι η διαδικασία της νεοελληνικής απόδοσης δεν είναι μονοσήμαντη ούτε μοναδική.

II. Βάσει των ανωτέρω, υπογραμμίζεται ότι «για να αξιοποιηθεί το παιδευτικό περιεχόμενο των Λατινικών σκόπιμο είναι η διδασκαλία του μαθήματος να πλαισιώνεται από τη γνωριμία με τον ρωμαϊκό κόσμο». Επιπρόσθετα, μέσα από την εμβάθυνση στη γλωσσική διδασκαλία της Λατινικής, στην οποία καλούνται ειδικότερα οι μαθητές/-ήτριες στη Γ' Λυκείου ΟΠΑΣ, τους δίνεται η ευκαιρία

«να αναπτύξουν σημαντικές ικανότητες και δεξιότητες όπως λ.χ. κριτική ικανότητα, οργάνωση στη σκέψη και τον λόγο, μνημονική ικανότητα για τις ανάγκες αναλυτικής και συνθετικής σκέψης, παρατηρητικότητα, στρατηγικές επίλυσης προβλήματος κ.ά.».

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, επισημαίνεται ότι η προσέγγιση του περιεχομένου του μαθήματος δεν αποβλέπει σε έναν στείρο και μηχανιστικό τρόπο αναπαραγωγής της γνώσης, αλλά στην ενίσχυση της ρωμαιογνωσίας κατά τρόπο που να συμβάλλει στη συνειδητοποίηση της αξίας της λατινικής γλώσσας και του ρωμαϊκού κόσμου ως αναπόσπαστου τμήματος του ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Στο πλαίσιο του διδακτικού σχεδιασμού οι εκπαιδευτικοί, προκειμένου να αξιοποιήσουν τις προτεινόμενες **διαδικτυακές πηγές** από το διδακτικό υλικό, να προβαίνουν σε επανέλεγχο της εγκυρότητάς τους, διότι ενδέχεται λόγω του δυναμικού τους χαρακτήρα ορισμένες από αυτές να είναι ανενεργές ή να οδηγούν σε διαφορετικό περιεχόμενο.

III. Ενδεικτικές ετυμολογικές συσχετίσεις

Ακολουθούν λέξεις που χρησιμοποιούνται στη σύγχρονη επικοινωνία στα ΝΕ και προέρχονται από τα Λατινικά, συνήθως με τη μεσολάβηση μιας ρωμανικής γλώσσας, συχνότερα της Γαλλικής και της Ιταλικής. Στις περισσότερες περιπτώσεις η λέξη σήμερα χρησιμοποιείται με διαφορετική σημασία από αυτή που είχε στην Αρχαιότητα.

Προσοχή: δεν αναφέρονται λατινικές λέξεις που έχουν κοινή ρίζα με τις ελληνικές (π.χ. pater - πατήρ, genus -γένος), αλλά μόνο οι ελληνικές που έχουν προέλθει από τη λατινική γλώσσα, συνήθως με τη μεσολάβηση ρωμανικών γλωσσών.

Οι λέξεις με αστερίσκο δεν αναφέρονται στα ετυμολογικά σχόλια κάθε Μαθήματος, αλλά έχουν επιλεγεί ως εμφανώς αναγόμενες σε λατινική λέξη. Οι σημασίες των λέξεων της ΝΕ βασίζονται κυρίως στο *Λεξικό της νέας Ελληνικής Γλώσσας* του Γ. Μπαμπινιώτη. Ακολουθώς παρατίθενται οι συνηθέστερες ετυμολογικές συσχετίσεις:

Μάθημα 16.

gladius: το ξίφος—γλαδιόλα (λουλούδι)

*princeps: ο ηγεμόνας—πρίγκιπας,

πριγκιπάτο signum: η σημαία, το

σημείο—σινιάλο militaris:

στρατιωτικός—μιλιταρισμός numerus: ο

αριθμός, το νούμερο—νούμερο arma: τα

όπλα— τα άρματα, ο αρματολός

*dux: αρχηγός—δούκας, δουκάτο

*mitto (σουπίνo missum): στέλνω—κομισάριος (επίτροπος), μισιονάριος (ιεραπόστολος καθολικής εκκλησίας)

*verto: στρέφω—η βερσιόν (εκδοχή, παραλλαγή), βέρτιγκο (ίλιγγος, αίσθημα περιστροφής)

*curro: τρέχω— η κούρσα (αγώνας ταχύτητας, το τρέξιμο), ο κούριερ (ο ταχυδιανομέας)

Μάθημα 17.

tabernaculum: η σκηνή—ταβέρνα

communis: κοινός—κομμουνισμός

*miseror: θρηνώ, λυπάμαι κάποιον—μιζέρια/μίζερος

*mercator: ο έμπορος—ο μερκαντιλισμός (εμποροκρατία, οικονομικό σύστημα)

*virtus: αρετή, χάρισμα—βιρτουόζος (δεξιότηχνης)

Μάθημα 18.

pastor: ο ποιμένας, ο βοσκός—πάστορας (προτεστάντης ιερέας)

(ex)traho: τραβάω (έξω)—τρακτέρ

*confundo (σουπίνo: confusum): συγχέω—το κομφούζιο (μπερδεμένη κατάσταση)

Μάθημα 19.

pravus: διεστραμμένος—μπράβος

socius: σύντροφος—σοσιαλισμός

*pugna: μάχη—μπουνιά

Μάθημα 20.

cado: πέφτω—(το) κάζο (ζημιά, πάθημα, στραπάτσο)

diaeta: (θερινή) κατοικία—δίαιτα

solarium: λιακωτό—(το) σολάριουμ (συσκευή με την οποία υποβάλλεται κανείς σε τεχνητό μαύρισμα)

velum: κουρτίνα— (το) βέλο (λεπτό ύφασμα που καλύπτει γυναικεία καπέλα ή και μέρος του προσώπου), το βήλο (κομμάτι πανί)

*(dis)curro: τρέχω (εδώ κι εκεί)—η κούρσα (αγώνας ταχύτητας, το τρέξιμο), ο κούριερ (ο ταχυδιανομέας)

Μάθημα 21.

*dux: αρχηγός—δούκας

*dictator: αρχιστράτηγος με έκτακτες εξουσίες για περιορισμένο διάστημα—δικτάτορας (πρόσωπο που κατέλαβε την εξουσία με βίαιο τρόπο)

Μάθημα 22.

numerus: ο αριθμός—νούμερο

fructus: ο καρπός—φρούτο

*res publica: η πολιτεία, η δημοκρατία—ρεπουμπλικάνοι (πολιτικό κόμμα των ΗΠΑ)

*servio: υπηρετώ —σερβιτόρος, σερβίρω

*motus: η κίνηση—το μοτίβο (ρυθμική μουσική ιδέα, επαναλαμβανόμενο εικαστικό ή λογοτεχνικό θέμα), το μοτέρ (η μηχανή), το μοτοποδήλατο, η μοτοσικλέτα κ.ο.κ.

Μάθημα 23.

siccus: στεγνός, ξηρός—σέκος (ξηρός, άναυδος, στον τόπο=νεκρός)

ascendo: ανεβαίνω—ασανσέρ

arma: όπλα—άρματα, αρματολός (υπάρχει στα σχόλια του μαθ.

16) piscatorius: ψαράδικος—πισίνα

ianua: πόρτα—Ιανουάριος

*vinco: νικώ—Βίκτωρ, Βικτωρία (κύρια ονόματα)

*oculus: μάτι—τα κιάλια

*bene: καλά—το μπόνους, η μπουνάτσα (η καλοκαιρία)

*pars: το μέρος—η πάρτη (ο εαυτός μου, τα προσωπικά μου συμφέροντα), το πάρτι, η παρτίδα, η παρτιτούρα

Μάθημα 25.

arbor: δέντρο— το άλμπουρο (το κατάρτι)

muri: τα τείχη—το μουράγιο (προκυμαία, χτιστό τμήμα λιμανιού)

extremus: έσχατος—εξτρεμισμός

Μάθημα 26.

minor: μικρότερος—μίνι, μινόρε

festivus: πρόσχαρος—φεστιβάλ

constantia:

σταθερότητα—Κωνσταντίνος

patientia: υπομονή—πασιέντσα

*studiose: με επιμέλεια—στούντιο

*vita: ζωή—η βιταμίνη

Μάθημα 27.

minor: μικρότερος—μίνι, μινόρε (υπάρχει στα ετυμολογικά του μαθ. 26)
sonorus: ηχηρός—σονάτα (είδος μουσικής σύνθεσης), σονέτο (λυρικό ποίημα) durus: σκληρός—ντούρος (σκληρός, αυτός που δε λυγίζει εύκολα)
pomum: καρπός—πόμολο

Μάθημα 28.

notus: γνωστός—η νότα
custodia: φρουρά, φυλακή—κουστωδία (επίσημη συνοδεία αστυνομικών ή στρατιωτικών)
*homo: άνθρωπος—ουμανισμός (ανθρωπισμός)
*servus: δούλος, υπηρέτης—σερβιτόρος, σερβίρω
*summus: ύψιστος, ανώτατος, ολόκληρος—η σούμα (το σύνολο)

Μάθημα 29.

*homo: άνθρωπος—ουμανισμός (ανθρωπισμός)
instituo: διδάσκω—ινστιτούτο (μορφωτικό—πολιτιστικό ίδρυμα)
milia/mille: χίλια, η χιλιάδα—(το) μίλι
sutor: παπουτσή (αυτός που ράβει)
υποδήματα—(κο)στούμι opera: εργασία, κόπος—όπερα,
οπερέτα (μουσικά είδη) doceo: διδάσκω—ντοκουμέντο

Μάθημα 30.

luxuria: πολυτέλεια—το λούσο (εντυπωσιακό ρούχο ή είδος καλλωπισμού)
familia: οικογένεια—φαμίλια
honor/s: η τιμή—(το) onόρε
*res: πράγμα—ρεαλισμός

Μάθημα 31.

congregior: συγκρούομαι, συγκεντρώνομαι, συνέρχομαι—κογκρέσο (συνέλευση)
*castra: στρατόπεδο (castrum: φρούριο)—κάστρο,
opera (+ γενική): με τις ενέργειες κάποιου—όπερα, οπερέτα (μουσικά είδη)
*(per)moveo: (παρα)κινώ—το μοτίβο (ρυθμική μουσική ιδέα, επαναλαμβανόμενο εικαστικό ή λογοτεχνικό θέμα), το μοτέρ (η μηχανή), το μοτοποδήλατο, η μοτοσικλέτα κ.ο.κ.

Μάθημα 32.

vetustas: αρχαιότητα—βετεράνος
*colo (colui - cultum - colere 3): καλλιεργώ—κουλτούρα
*conformo: διαμορφώνω—κονφορμισμός ή κομφορμισμός (συμβατισμός)
*liber: το βιβλίο—το λιμπρέτο (το κείμενο όπερας ή άλλου μουσικού έργου)
*imitor: μιμούμαι—ιμιτασιόν (η απομίμηση - και ως επίθετο)
*fortis: δυνατός, γενναίος—το φόρτε (το δυνατό σημείο κάποιου)

Μάθημα 33.

*libido: πάθος—η λίμπιντο (η ερωτική ορμή)
propago: αφήνω απογόνους—προπαγάνδα
sano: θεραπεύω—το σανατόριο (θεραπευτικό ίδρυμα)

Μάθημα 34.

forte: τυχαία, ίσως/fortuna: τύχη—φουρτούνα

*dux: αρχηγός—δούκας, δουκάτο

*templum: το ιερό, ο ναός—το τέμπλο (το εικονοστάσιο μεταξύ αγίου βήματος και κυρίως ναού στις εκκλησίες)

Μάθημα 35.

*miseror: θρηνώ, λυπάμαι κάποιον—μιζέρια/μίζερος

*plebs και plebes: οι πληβείοι—η πλέμπα, η πλεμπάγια (ο όχλος)

*curo: φροντίζω—η κούρα (η φροντίδα), κουράρω

*mercenarius: μισθωτός εργάτης—ο μερκαντισμός (εμποροκρατία, οικονομικό σύστημα)

Μάθημα 36.

scamnum: το σκαμνί—σκαμνί

solvo: λύνω—σβέλτος

*maximus: μέγιστος—το μάξι (μακρύ φόρεμα), ο μαξιμαλισμός (η προβολή αιτημάτων στο υπέρτατο όριο), ο Μάξιμος (κύριο όνομα)

*mitto: στέλνω—ο κομισάριος (επίτροπος), ο μισιονάριος (ο ιεραπόστολος της καθολικής εκκλησίας)

*impero: διατάζω—ο ιμπεριαλισμός (τάση για εδαφική επέκταση ή κατάκτηση)

Μάθημα 37.

casus: τυχαίο ή απροσδόκητο περιστατικό—(το) κάζο (ζημιά, πάθημα, στραπάτσο)

*miseror: λυπάμαι—μιζέρια, μίζερος

*miser: δυστυχής—μιζέρια, μίζερος

natura: η φύση—νατουραλισμός (αισθητικό κίνημα)

*servus: δούλος, υπηρέτης—σερβιτόρος, σερβίρω

*populus: ο λαός—το πόπλο (ο λαός υποτιμητικά), ποπ (κάτι δημοφιλές, για το ευρύ κοινό, εμπορική μουσική), Ποπ Αρτ κ.ο.κ.

*res: πράγμα—ρεαλισμός

*furor: η μανία—φουριόζος, η φούρια (η πιεστική βιασύνη)

*victor: ο νικητής, victoria: η νίκη—Βίκτωρ, Βικτωρία (κύρια ονόματα)

*rugno: μάχομαι—η μπουνιά

Μάθημα 38.

natura: η φύση—νατουραλισμός (αισθητικό κίνημα)

*mos: έθιμο, ήθος—αμοραλιστής, αμοραλισμός

*res: πράγμα, η πραγματικότητα—ρεαλισμός

*mora: η καθυστέρηση—το μορατόριουμ (συμφωνία για αναστολή προκλητικών ενεργειών μεταξύ κρατών)

*moriō (σουπίνο mortuum): πεθαίνω—ο μόρτης (ο μάγκας, ο αλήτης)

Μάθημα 39.

premo: πιέζω—η πρέσα, πρεσάρω

materia: ύλη—ματεριαλισμός (υλισμός)

miles: στρατιώτης—μilitarισμός (υπάρχει στο μάθημα 16 αναφορικά με το *militaris*)
minus: λιγότερο— το μίνι, μινόρε (υπάρχει στα ετυμολογικά του μαθ. 26 αναφορικά με το *minor*)
*res: πράγμα, η πραγματικότητα—ρεαλισμός
*virtus: αρετή, χάρισμα—βιρτουόζος (δεξιότηχνης)
*fortuna: τύχη—φουρτούνα
*ago: κάνω, οδηγώ—ο ακτιβισμός (έντονες μορφές αγώνα για την επίτευξη στόχων), ακτιβιστής
*imperator: στρατηγός— ο ιμπεριαλισμός, ιμπεριαλιστής
*optimus: άριστος—ο οπτιμισμός (στάση ζωής που προσδοκά καλή εξέλιξη των πραγμάτων)

Μάθημα 40.

armatus: οπλισμένος—άρματα, αρματολός (υπάρχει στο μάθημα 16 αναφορικά με το *arma*)
solus: μόνος— (το) σόλο
conservo: σώζω—κονσέρβα
celeriter: γρήγορα—ο κέλητας (γρήγορο άλογο)
miles: στρατιώτης—μilitarισμός (υπάρχει στο μάθημα 16 αναφορικά με το *militaris*)
*res: πράγμα—ρεαλισμός

Μάθημα 41.

antiquus: αρχαίος—η αντίκα
*antiquitas: η αρχαιότητα—η αντίκα
pectus: στήθος—(το) πέτο
*homo: άνθρωπος—ουμανισμός (ανθρωπισμός)
*bonus: καλός—το μπόνους, η μπουνάτσα (η καλοκαιρία)
*verbum: ο λόγος—ο βερμπαλισμός (η χρήση εντυπωσιακών εκφραστικών σχημάτων), ο βερμπαλιστής
*intelligo/intellego: καταλαβαίνω—η ιντελιγκέντσια (η ιδιαίτερη ομάδα των διανοουμένων)
*colo (colui - cultum - colere 3): καλλιεργώ—κουλτούρα
*placeo: αρέσω—το πλασέμπο (εικονικό φάρμακο που παράγει στον ασθενή την αυθυποβολή της βελτίωσης της κατάστασής του)

Μάθημα 42.

*castra: στρατόπεδο (castrum: φρούριο)—κάστρο, οχυρό
*regie: με τρόπο τυραννικό/βασιλικό—ο ρήγας (βασιλιάς)
*intelligo: καταλαβαίνω—η ιντελιγκέντσια (η ιδιαίτερη ομάδα των διανοουμένων)

Μάθημα 43.

*castra: στρατόπεδο (castrum: φρούριο)—κάστρο, οχυρό
finis: τέλος, όριο—φινάλε
cado: πέφτω —(το) κάζο (ζημιά, πάθημα, στραπάτσο)
*miser: δυστυχής—μιζέρια, μίζερος
*succurrit: έρχεται κάτι στο μυαλό—curro: τρέχω—η κούρσα (αγώνας ταχύτητας, το τρέξιμο), ο κούριερ (ο ταχυδιανομέας)
*futurus -a -um: μετοχή μέλλοντα του sum—φουτουριστικός, φουτουρισμός
*servitus: δουλεία—σερβιτόρος, σερβίρω
finis: τέλος, όριο—το φινάλε
patior: ανέχομαι, υπομένω—η πασιέντσα

*vita: ζωή—η βιταμίνη

Μάθημα 44.

cado: πέφτω—(το) κάζο (ζημιά, πάθημα, στραπάτσο) (υπάρχει στα σχόλια του μαθήματος 43) forte: τυχαία, ίσως/fortuna: τύχη—φουρτούνα

*colo (colui – cultum – colere 3): καλλιεργώ—κουλτούρα

tempus: ο χρόνος—το τέμπο (ο ρυθμός)

*intelligo: καταλαβαίνω—η ιντελιγκέντσια (η ιδιαίτερη ομάδα των διανοουμένων)

*vita: ζωή—η βιταμίνη

Μάθημα 45.

*castra: στρατόπεδο (castrum: φρούριο)—κάστρο, οχυρό

celeriter: γρήγορα—ο κέλητας (γρήγορο άλογο)

casus: τυχαίο ή απροσδόκητο περιστατικό—(το) κάζο (ζημιά, πάθημα, στραπάτσο) (υπάρχει στα σχόλια του μαθ. 37)

miles: στρατιώτης—μικταρισμός (υπάρχει στο μάθημα 16 αναφορικά με το militaris)

*curo: φροντίζω—η κούρα (η φροντίδα), κουράρω

*mitto (σουπίνo missum): στέλνω—κομισάριος (επίτροπος), μισιονάριος (ιεραπόστολος καθολικής εκκλησίας)

*res: πράγμα—ρεαλισμός

Μάθημα 46.

*communis: κοινός—κομμουνισμός (υπάρχει στα σχόλια του μαθ. 17)

natura: η φύση—νατουραλισμός (αισθητικό κίνημα) (υπάρχει στα σχόλια του μαθ. 38)

*res publica: η πολιτεία, η δημοκρατία—ρεπουμπλικάνοι (πολιτικό κόμμα των ΗΠΑ)

*rego: κατευθύνω, κυβερνώ—ο ρήγας (ο βασιλιάς)

*pars: το μέρος—η πάρτη (ο εαυτός μου, τα προσωπικά μου συμφέροντα), το πάρτι, η παρτίδα, η παρτιτούρα

cado: πέφτω—(το) κάζο (ζημιά, πάθημα, στραπάτσο) (υπάρχει στα σχόλια του μαθ. 37)

*decet: αρμόζει—το ντεκόρ

*homo: άνθρωπος—ουμανισμός (ανθρωπισμός)

*bonus: καλός—το μπόνους, η μπουνάτσα (η καλοκαιρία)

Μάθημα 47.

vestis: φόρεμα—βεστιάριο

tempus: ο χρόνος—το τέμπο (ο ρυθμός)

(ex)traho: τραβάω (έξω)—το τρακτέρ

*video: βλέπω—το βίντεο

Μάθημα 48.

albus: λευκός—(το) άλμπουμ

instinguo (σουπίνo instinctum): παρορμώ, κατευθύνω—το ένστικτο

durus: σκληρός—ντούρος (σκληρός, αυτός που δε λυγίζει)

*pulchritudo: η ομορφιά—Πουλχερία (κύριο όνομα)

*impero: διατάζω—ο ιμπεριαλισμός (τάση για εδαφική επέκταση ή κατάκτηση)

miles: στρατιώτης—μικταρισμός (υπάρχει στο μάθημα 16 αναφορικά με το militaris)

doceo: διδάσκω—ντοκουμέντο

*video: βλέπω—το βίντεο

*servus: δούλος, υπηρέτης—σερβιτόρος, σερβίρω

Μάθημα 49.

*forte: τυχαία, ίσως/fortuna: τύχη—φουρτούνα

*ferrum: σίδηρος—η φεριτίνη (πρωτεΐνη που ρυθμίζει τον σίδηρο του οργανισμού)

*officium: καθήκον, έργο—το οφίκιο ή οφίτσιο (τίτλος, αξίωμα)

*factum: πράξη—ντεφάκτο (εκ των πραγμάτων, στην πράξη)

Μάθημα 50.

solus: μόνος—(το) σόλο (υπάρχει στα σχόλια του μαθ. 40)

*mitto (σουπίνo missum): στέλνω—κομισάριος (επίτροπος), μισιονάριος (ιεραπόστολος καθολικής εκκλησίας)

*placet: αρέσει—το πλασέμπο (εικονικό φάρμακο που παράγει στον ασθενή την αυθυποβολή της βελτίωσης της κατάστασής του)

*imperium: εξουσία—ο ιμπεριαλισμός (τάση για εδαφική επέκταση ή κατάκτηση)

*magistra: η δασκάλα, η σύμβουλος—ο μάγιστρος (ανώτατο αξίωμα στην ύστερη ρωμαϊκή και βυζαντινή περίοδο)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΣΤΑ ΛΑΤΙΝΙΚΑ

Από το βιβλίο: Πασχάλης Μ., Σαββαντίδης Γ., *Λατινικά τεύχος Α΄*, Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Διευκρίνιση: σ. 10 «Η γένεση της ρωμαϊκής λογοτεχνίας»: εκ παραδρομής αναγράφεται «σαντούρνιο» αντί του ορθού «**σατούρνιο**».

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΝΟΙΚΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

1. Η λατινική γλώσσα: σε ποια γλωσσική οικογένεια ανήκει και σε ποια περιοχή μιλιόταν;
2. Πού οφείλονται οι ομοιότητες της λατινικής γλώσσας με την ελληνική;
3. Ποιο θεωρείται το πρώτο έργο της ρωμαϊκής λογοτεχνίας; Ποιος είναι ο συγγραφέας του και ποια η σημασία του;
4. Σε ποιες περιόδους διαιρείται η ρωμαϊκή γραμματεία με βάση την περιγραφική διαίρεση;
5. Σε ποιες περιόδους διαιρείται η ρωμαϊκή γραμματεία με βάση την ιστορική διαίρεση;
6. Η λατινική γλώσσα και γραμματεία θεωρείται ότι βρίσκεται σε στενή συνάφεια με την ελληνική γλώσσα και γραμματεία. Με ποια στοιχεία μπορεί να υποστηριχθεί η άποψη αυτή;
7. Σε ποια σχέση βρίσκεται ο Ρωμαίος λογοτέχνης με το λογοτεχνικό του πρότυπο; (Με ποιες διαδικασίες το προσεγγίζει;)
8. Τι αποτέλεσμα είχε το γεγονός ότι η μεγάλη ανάπτυξη της ρωμαϊκής λογοτεχνίας άρχισε στα ελληνιστικά χρόνια; Ποια ήταν η ιδιομορφία της ανάπτυξης των λογοτεχνικών ειδών στη Ρώμη σε σύγκριση με ό,τι συνέβη στην Ελλάδα;
9. Να αναφέρετε κάποιες από τις βασικές αξίες που προβάλλονται μέσα από τα έργα της ρωμαϊκής γραμματείας.
10. Μάρκος Τύλλιος Κικέρων: με ποια είδη ασχολήθηκε και ποια ήταν τα λογοτεχνικά χαρακτηριστικά των έργων του;

11. Ποια ήταν τα θέματα του έργου του Βάρρωνα;
12. Ποιος είναι ο πιο σημαντικός ιστοριογράφος των αυγούστειων χρόνων; Σε τι εστιάζει το έργο του και ποιες κεντρικές έννοιες το διατρέχουν;
13. Για ποιον λόγο ο Βαλέριος Κάτουλλος (84-54 π.Χ.) θεωρείται ο διαπρεπέστερος από τους «νεωτερικούς» ποιητές και ποια είναι η πηγή της έμπνευσής του;
14. Σε ποιο είδος ανήκει το έργο του Λουκρητίου και ποιο είναι το θέμα του;
15. Με βάση ποιο έργο του Βεργιλίου τού αποδόθηκε ο χαρακτηρισμός του «εθνικού ποιητή των Ρωμαίων»; Ποια ήταν τα λογοτεχνικά πρότυπά του;
16. Τι είδους ποίηση έγραψε ο Βεργίλιος πριν από την *Αινειάδα*; Ποια είναι τα πρότυπά της;
17. Ποια ήταν τα λογοτεχνικά πρότυπα από τα οποία επηρεάστηκε ο Οράτιος;
18. Με ποια είδη ποίησης ασχολήθηκε ο Οράτιος;
19. Ποια είναι τα έργα του Οβιδίου και σε ποια ποιητικά είδη ανήκουν;
20. Ποια περίοδο καλύπτει το ιστοριογραφικό έργο του Τίτου Λίβιου και ποια τα βασικά χαρακτηριστικά του;
21. Ποιος ιστοριογράφος των χρόνων του Κικέρωνα επιδίδεται στην ιστορική μονογραφία, ποιο είναι το πρότυπό του και ποιο το σημαντικότερο έργο του;
22. Σε ποιο είδος ανήκουν τα έργα του Ιουλίου Καίσαρα και ποιο είναι το πρότυπό του;
23. Σε ποιο είδος επιδόθηκε ο Κορνήλιος Νέπωσης και ποιο ήταν το θέμα του έργου του;
24. Ποιος είναι ο ποιητής των *Μεταμορφώσεων* και ποιο είναι το περιεχόμενο του έργου αυτού;

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΛΕΙΣΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

A. Να σημειώσετε αν οι παρακάτω προτάσεις είναι Σωστές ή Λανθασμένες:

1. Η λατινική γλώσσα ανήκει στην ινδοευρωπαϊκή ομάδα γλωσσών.
2. Η Λατινική ήταν μία από τις διαλέκτους της Ιταλίας.
3. Η ελληνική και η λατινική γλώσσα έχουν κοινή καταγωγή από τον Ινδοευρωπαϊκή.
4. Η λατινική και η ελληνική γλώσσα δεν παρουσιάζουν καμία ομοιότητα.
5. Τα κοινά στοιχεία ελληνικής και λατινικής γλώσσας οφείλονται, μεταξύ άλλων, στη συνύπαρξη Ελλήνων και Ρωμαίων στην Κεντρική και Κάτω Ιταλία και στη Σικελία.
6. Οι Ρωμαίοι διαμόρφωσαν το δικό τους αλφάβητο χωρίς επιδράσεις από άλλους λαούς.
7. Η λατινική λογοτεχνική παραγωγή ξεκινά μετά τη συνάντηση με τους Έλληνες, περίπου το 240 π.Χ..
8. Το πρώτο έργο της ρωμαϊκής λογοτεχνίας είναι η *Αινειάδα* του Βεργιλίου.
9. Ο Έλληνας απελεύθερος Λίβιος Ανδρόνικος απέδωσε στα Λατινικά την *Οδύσσεια* του Ομήρου και παρουσίασε ελληνικά δράματα διασκευασμένα στα Λατινικά.
10. Τα λογοτεχνικά είδη στη ρωμαϊκή λογοτεχνία ακολουθούν με ακρίβεια την εξέλιξη των ειδών στην αρχαία ελληνική γραμματεία: π.χ. πρώτα ωριμάζει το έπος, στη συνέχεια η λυρική ποίηση και τελευταία η κωμωδία.
11. Η εξέλιξη των λογοτεχνικών ειδών στη ρωμαϊκή λογοτεχνία έχει τα δικά της χαρακτηριστικά: π.χ. πρώτα ωριμάζει η κωμωδία και τελευταίο το έπος.
12. Οι Ρωμαίοι επηρεάστηκαν δημιουργικά και σε βάθος από τα έργα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας.
13. Οι Ρωμαίοι ακολούθησαν δουλικά τα ελληνικά τους πρότυπα.
14. Οι Ρωμαίοι δεν δημιούργησαν κανένα νέο λογοτεχνικό είδος, αλλά ακολούθησαν απολύτως πιστά τα είδη της αρχαίας ελληνικής γραμματείας.

15. Οι Ρωμαίοι επηρεάστηκαν από την αρχαία ελληνική λογοτεχνία μέσα από τη διαδικασία της δημιουργικής πρόσληψης και του ανταγωνισμού.
16. Οι Ρωμαίοι επηρεάζονται ταυτόχρονα από ελληνιστικά, κλασικά και αρχαϊκά ελληνικά πρότυπα.
17. Οι Ρωμαίοι παράγουν και νέα λογοτεχνικά είδη, όπως η σάτιρα.
18. Οι Ρωμαίοι μεταμορφώνουν ριζικά αρχαιοελληνικά λογοτεχνικά είδη, όπως συμβαίνει με τη ρωμαϊκή ελεγεία.
19. Η προβολή των πάτριων ηθών, η ρωμαϊκή πολιτεία και θρησκεία, η οικογένεια, αρετές όπως η ανδρεία, η πίστη, η επιείκεια, η σοφία, η σοβαρότητα, κ.ά. απουσιάζουν από τη ρωμαϊκή λογοτεχνία.
20. Ο Κικέρων διακρίθηκε κυρίως στην ποίηση.
21. Ο Κικέρων μεταξύ άλλων έγραψε και φιλοσοφικά έργα.
22. Ο Κικέρων είναι πολύ γνωστός για τους ρητορικούς του λόγους.
23. Ο Κικέρων έγραψε μεγάλο όγκο επιστολών σε πεζό λόγο.
24. Ο Κικέρων έγραψε πολλές σάτιρες.
25. Ο Βάρρων έγραψε έργα σε πεζό λόγο με περιεχόμενο σχετικό με τη ρωμαϊκή και παγκόσμια ιστορία, τη θρησκεία, τον πολιτισμό, τις καλές τέχνες, το θέατρο, τη γλώσσα, κ.ά.
26. Ο Ιούλιος Καίσαρ διέπρεψε στο είδος των απομνημονευμάτων με ιστορικό περιεχόμενο.
27. Ο Ιούλιος Καίσαρ έγραψε ιστορικές βιογραφίες πολιτικών προσώπων της αρχαίας Ρώμης.
28. Ο Ιούλιος Καίσαρ είναι γνωστός ποιητής της κλασικής περιόδου.
29. Ο Κορνήλιος Νέπων επιδόθηκε στην ιστορική βιογραφία.
30. Ο Κορνήλιος Νέπων έγραψε βιογραφίες μόνο διάσημων Ρωμαίων.
31. Ο Σαλλούστιος έγραψε βιογραφίες Ρωμαίων και Ελλήνων.
32. Ο Σαλλούστιος επιδόθηκε στην ιστορική μονογραφία.
33. Ο Σαλλούστιος είναι ένας από τους πιο σημαντικούς ιστορικούς της κλασικής περιόδου.
34. Ο Σαλλούστιος έγραψε ποίηση σε λυρικά μέτρα.
35. Ο Σαλλούστιος ήταν Ρωμαίος ιστορικός επηρεασμένος από το Θουκυδίδη.
36. Ο Κάτουλλος είναι πολύ γνωστός ποιητής του κινήματος των «Νεωτέρων».
37. Ο Σαλλούστιος διέπρεψε στα ιστορικά απομνημονεύματα.
38. Ο Οράτιος είναι γνωστός Ρωμαίος επικός ποιητής.
40. Ο Οράτιος έγραψε ποιητικές επιστολές.
41. Ο Οράτιος δεν επηρεάστηκε καθόλου από ελληνικά πρότυπα και ήταν εχθρικός προς το ελληνικό πνεύμα.
42. Ο Οράτιος επιδόθηκε στο ρωμαϊκό είδος της σάτιρας.
43. Ο Βεργίλιος έγραψε σάτιρα.
44. Ο Βεργίλιος έγραψε την *Αινειάδα*, το θεωρούμενο «εθνικό» έπος των Ρωμαίων.
45. Η *Αινειάδα* παρουσιάζει εμφανείς επιρροές από τα ομηρικά έπη.
46. Η *Αινειάδα* αφηγείται το ταξίδι και τις περιπέτειες του Αινεία, του μυθικού γενάρχη των Ρωμαίων, από την αναχώρησή του από την Τροία μέχρι την εγκατάστασή του στην Ιταλία.
47. Ο Βεργίλιος επιδόθηκε και στην πεζογραφία με ιστορικά θέματα.
48. Το έργο του Βεργιλίου ήταν πολύ σημαντικό για την εποχή του αλλά δεν έπαιξε κανένα ρόλο στην ιστορία της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας.
49. Ο Βεργίλιος έγραψε μόνο το ομηρικού τύπου έπος της *Αινειάδας*.
50. Ο Βεργίλιος μετέφερε το αιολικό μέλος στη Ρώμη.
51. Ο Οράτιος μετέφερε το αιολικό άσμα στη Ρώμη.
52. Ο Τίβουλλος έγραψε ελεγειακή ποίηση.
53. Ο Προπέρτιος ήταν γνωστός επικός ποιητής της κλασικής περιόδου.

54. Ο Οβίδιος ήταν (και) ελεγειακός ποιητής της κλασικής περιόδου.
55. Οι *Μεταμορφώσεις* είναι επικό ποίημα του Οράτιου.
56. Οι *Μεταμορφώσεις* είναι ένα έπος του Οβιδίου που περιέχει πλήθος (ελληνικής κυρίως προέλευσης) μύθους.
57. Οι *Μεταμορφώσεις* του Οβιδίου είναι ελεγειακό ποίημα, αφού ο Οβίδιος είναι (και) ελεγειακός ποιητής.
58. Οι *Μεταμορφώσεις* του Οβιδίου ανήκουν στο είδος της σάτιρας.
59. Ο Λουκρήτιος έγραψε φιλοσοφικό έπος.
60. Ο Λουκρήτιος έγραψε και ηρωικό έπος, εκτός από φιλοσοφικό.
61. Το επικό ποίημα του Λουκρητίου έχει κοσμολογικό περιεχόμενο και προσπαθεί να απαλλάξει τον άνθρωπο από τη δεισιδαιμονία και το φόβο του θανάτου.
62. Ο Κάτουλλος έγραψε ηρωική επική ποίηση.
63. Το περιεχόμενο του μεγαλύτερου μέρους της ποίησης του Κατούλλου είναι κυρίως ερωτικό.
64. Ο Οράτιος επηρεάστηκε από την αρχαία αιολική ποίηση.
65. Η *Αινειάδα* έχει πρότυπό της τα ομηρικά έπη.
66. Ο Κικέρων ήταν ένας πολύ διακεκριμένος Ρωμαίος ρήτορας.
67. Ο Κικέρων έγραψε μεγάλα επικά ποιήματα.
68. Ο Τίτος Λίβιος είναι ένας σημαντικός ιστορικός της κλασικής περιόδου.
69. Ο Τίτος Λίβιος έγραψε σάτιρα και ελεγεία.
70. Ο ιστορικός Τίτος Λίβιος παρουσίασε την ιστορική διαδρομή της Ρώμης από την ίδρυσή της ως το 9 π.Χ. σε πεζό λόγο.
71. Ο ιστορικός Τίτος Λίβιος παρουσίασε την ιστορική διαδρομή της Ρώμης από την ίδρυσή της ως τις μέρες του σε ποιητικό λόγο.
72. Ο Βιτρούβιος έγραψε σε πεζό λόγο έργο για την αρχιτεκτονική.
73. Ο Βιτρούβιος έγραψε το τεχνικό του σύγγραμμα σε ποιητικό λόγο.

B. Δίνονται ονόματα εκπροσώπων της ρωμαϊκής λογοτεχνίας. Να σημειώσετε στον παρακάτω πίνακα με ποια λογοτεχνικά είδη ασχολήθηκαν (μπορεί ένας λογοτέχνης να έχει ασχοληθεί με περισσότερα από ένα είδος).

	επική ποίηση	λυρική ποίηση	ιστοριογραφία	φιλοσοφία	ρητορική	
Οράτιος						
Βεργίλιος						
Σαλλούστιος Κρίσπος						
Τίτος Λίβιος						
Κικέρων						
	επική ποίηση	ελεγειακή ποίηση	ιστοριογραφία	φιλοσοφία	ρητορική	Απομνημο - νεύματα
Οβίδιος						
Λουκρήτιος						
Ιούλιος Καίσαρ						
Τίτος Λίβιος						

Κικέρων						
	επική ποίηση	ελεγειακή ποίηση	ιστοριογραφία	φιλοσοφία	ρητορική	
Προπέρτιος						
Οβίδιος						
Βεργίλιος						
Σαλλούστιος Κρίσπος						
Τίτος Λίβιος						
Κικέρων						

	επική ποίηση	σάτιρα	λυρική ποίηση	επιστολογραφία	ιστορική βιογραφία
Οράτιος					
Κορνήλιος Νέπωv					
Βεργίλιος					
Κάτουλλος					
Κικέρων					

	επική ποίηση	ελεγειακή ποίηση	ιστοριογραφία	φιλοσοφία	ρητορική
Οβίδιος					
Τίβουλλος					
Βεργίλιος					
Σαλλούστιος Κρίσπος					
Τίτος Λίβιος					
Κικέρων					

Γ. Να αντιστοιχίσετε τα στοιχεία της στήλης Α με τα στοιχεία της στήλης Β. Κάποιοι λογοτέχνες της στήλης Α μπορεί να αντιστοιχούν σε περισσότερα από ένα στοιχεία της στήλης Β ή να μην αντιστοιχούν σε κανένα στοιχείο της στήλης Β.

A	B
1. Σαλλούστιος Κρίσπος	α. Αινειάδα
2. Βεργίλιος	β. Για τη φύση των πραγμάτων
3. Οράτιος	γ. Μεταμορφώσεις
4. Οβίδιος	δ. Η συνωμοσία του Κατιλίνα
5. Τίτος Λίβιος	ε. Ωδές
6. Βάρρων	στ. Απομνημονεύματα
7. Λουκρήτιος	ζ. Επιστολές (Epistulae)
8. Ιούλιος Καίσαρ	η. Εκλογές
	θ. Ποίηση της εξορίας (Θλιβερά, Επιστολές από τον Πόντο)

Δ. Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση:

1. Με ποιο από τα παρακάτω λογοτεχνικά είδη δεν ασχολήθηκε ο Κικέρων; α. ρητορική
β. ιστοριογραφία
γ. φιλοσοφία
δ. επιστολογραφία
2. Ποιος από τους παρακάτω ποιητές δεν θεωρείται ελεγειακός; α. Βεργίλιος
β. Τίβουλλος
γ. Προπέρτιος
δ. Οβίδιος
3. Ποιος από τους παρακάτω λογοτέχνες θεωρείται ο «ιδρυτής» της ρωμαϊκής λογοτεχνίας; α. Οράτιος
β. Κικέρων
γ. Λίβιος Ανδρόνικος
δ. Ιούλιος Καίσαρ
4. Ποιο από τα παρακάτω δεν αποτελεί χαρακτηριστικό της ρωμαϊκής λογοτεχνίας; α. η ανάμειξη χρονικά διαφορετικών προτύπων
β. η ιδιόρρυθμη εξέλιξη των λογοτεχνικών ειδών
γ. η παραγωγή νέων ποιητικών ειδών
δ. η δουλική μίμηση των αρχαιοελληνικών προτύπων
5. Ποιος από τους παρακάτω ποιητές καλλιέργησε νέα ποιητικά είδη, όπως το «καλλωπιστικό έπος»;
α. Προπέρτιος
β. Βεργίλιος
γ. Οβίδιος
δ. Οράτιος
6. Ποιος από τους παρακάτω συγγραφείς εγκαινίασε στη Ρώμη την ιστορική βιογραφία; α. Βιτρούβιος
β. Κορνήλιος Νέπως
γ. Βεργίλιος
δ. Οράτιος
7. Ποιος από τους παρακάτω συγγραφείς είναι ο καλλιτέχνης του είδους των απομνημονευμάτων;
α. Οράτιος
β. Προπέρτιος

γ. Ιούλιος
Καίσαρ δ. Τίτος
Λίβιος

8. «Η συνωμοσία του Κατιλίνα» είναι έργο του:

- α. Κικέρωνα
- β. Κορνηλίου Νέπωμα
- γ. Σαλλούστιου
- Κρίσπου δ. Τίτου Λίβιου

9. Ποιος από τους παρακάτω συγγραφείς έχει τη φήμη του «πιο καλλιεργημένου ανάμεσα στους Ρωμαίους και του καλύτερου γνώστη της λατινικής γλώσσας»;

- α. ο Κικέρων
- β. ο Βάρρων
- γ. ο Ιούλιος Καίσαρ
- δ. ο Κορνήλιος Νέπωσ

Ε. Να σημειώσετε με ένα Χ ποιοι από τους παρακάτω Ρωμαίους συγγραφείς και ποιητές κατατάσσονται γραμματολογικά στα χρόνια του Κικέρωνα και ποιοι στην Αυγούστεια εποχή.

	χρόνοι του Κικέρωνα	Αυγούστεια εποχή
Οράτιος		
Βεργίλιος		
Κορνήλιος Νέπωσ		
Κάτουλλος		
Οβίδιος		

	χρόνοι του Κικέρωνα	Αυγούστεια εποχή
Τίτος Λίβιος		
Προπέρτιος		
Ιούλιος Καίσαρ		
Σαλλούστιος Κρίσπος		
Κάτουλλος		

	χρόνοι του Κικέρωνα	Αυγούστεια εποχή
Λουκρήτιος		
Τίβουλλος		
Βιτρούβιος		
Κορνήλιος Νέπωσ		
Βάρρων		

ΣΤ. Να συμπληρώσετε τα κενά στις παρακάτω προτάσεις επιλέγοντας τη σωστή απάντηση:

1. Η λατινική απόδοση της _____ από τον Λίβιο Ανδρόνικο θεωρείται το πρώτο έργο της ρωμαϊκής λογοτεχνίας.

α. Οδύσσειας β. Ιλιάδας γ. Αγίας Γραφής

2. Βασικά χαρακτηριστικά της ρωμαϊκής λογοτεχνίας είναι η _____ (*imitatio*) της αρχαίας ελληνικής γραμματείας και ο ανταγωνισμός με αυτήν.

α. δημιουργική πρόσληψη β. δουλική αντιγραφή γ. απαξίωση

3. Ως εθνικό έπος των Ρωμαίων θεωρείται το έργο_____, όπου περιγράφονται οι περιπέτειες των μυθικών προγόνων των Ρωμαίων κατά το ταξίδι τους από την Τροία στην ιταλική χερσόνησο.

α. *Η συνωμοσία του Κατρίνα* β. *Ηρωίδες* γ. *Αινειάδα*

4. Ο Ιούλιος Καίσαρ έγραψε το ιστορικού περιεχομένου έργο του σε μορφή_____.

α. απομνημονευμάτων β. θουκυδίδειας ιστοριογραφίας γ. ιστορικής βιογραφίας

ΟΔΗΓΙΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟ
ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2023-2024

Α. ΙΣΤΟΡΙΑ Α΄, Β΄ τάξης και ΙΣΤΟΡΙΑ Γενικής Παιδείας
Γ΄ τάξης Ημερήσιου και Εσπερινού Γενικού
Λυκείου

Α ΚΑΙ Β ΤΑΞΗ

Ο/Η διδάσκων/-ουσα παρουσιάζει αναλυτικά τα προς εξέταση φαινόμενα και έχει ακόμα τη δυνατότητα να παρουσιάσει με συνοπτικό τρόπο ιστορικά φαινόμενα από την ύλη που δεν εξετάζεται, για να καλύψει ενδεχόμενα κενά της γνώσης, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να κατανοούν την ιστορική συνέχεια.

Καλό είναι από την αρχή της σχολικής χρονιάς να γίνει προγραμματισμός για τη διδασκαλία των εξεταζόμενων ενοτήτων και συνιστάται συνεργασία των διδασκόντων/-ουσών το μάθημα στην ίδια σχολική μονάδα, με σκοπό την επιτυχή διαχείριση της ύλης και την αποτελεσματικότητα στη διδασκαλία της.

Η διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας δεν αποκλείει την αφήγηση, δεν μπορεί όμως να περιορίζεται μόνο σε αυτή. Απαραίτητο είναι να εφαρμόζονται και άλλες διδακτικές μέθοδοι, όπως ο κατευθυνόμενος διάλογος, η διερεύνηση και η ομαδοσυνεργατική. Η διερευνητική μέθοδος, που μπορεί να επιτευχθεί ατομικά ή και σε ομάδες, όχι μόνο επικυρώνει στη σκέψη των μαθητών και των μαθητριών τη λειτουργία της Ιστορίας ως επιστήμης, αλλά και τους/τις οδηγεί σε προσωπική επαφή με τα τεκμήρια του γνωστικού αντικείμενου, δηλαδή τις ιστορικές πηγές.

Η αξιοποίηση των ιστορικών πηγών από τους/τις μαθητές/-τριες της Α΄, Β΄ και Γ΄ Λυκείου. Οι μαθητές/-τριες καλούνται αφενός να κατανοήσουν τον ρόλο των ιστορικών πηγών και αφετέρου να αποκτήσουν τις πρώτες, απαραίτητες, γνώσεις και δεξιότητες για την αξιοποίησή τους.

Η προσέγγιση του παρελθόντος με τη χρήση των πηγών αποτελεί ενδιαφέρουσα και δημιουργική διαδικασία που μεταβάλλει τον/τη μαθητή/-τρια σε ερευνητή/-τρια.

Οι μαθητές/-τριες έχουν τη δυνατότητα να θέσουν τα ερωτήματά τους και να αξιοποιήσουν κατάλληλα τα κατάλοιπα του παρελθόντος αναδεικνύοντας το ανεπεξέργαστο υλικό, που αναφέρεται στο παρελθόν, σε «πηγή» παροχής ιστορικών πληροφοριών.

Είναι προφανές ότι κάθε «ιστορική πηγή» έχει τα δικά της χαρακτηριστικά γνωρίσματα και υπηρετεί διαφορετικούς στόχους: άλλες είναι υλικά κατάλοιπα μιας εποχής και άλλες κείμενα που συντάχθηκαν για να υπηρετήσουν συγκεκριμένους στόχους. Από τα κείμενα, άλλα έχουν συνταχθεί σε λόγο αφηγηματικό, άλλα σε περιγραφικό και άλλα σε δοκιμιακό λόγο, εμπλουτισμένο με επιχειρήματα, ενώ άλλα είναι λογοτεχνικά κείμενα.

Ενδεικτικά, στις πηγές μπορεί να γίνεται η ακόλουθη επεξεργασία:

Κατανόηση του περιεχομένου. Αυτή επιτυγχάνεται με την κριτική προσέγγιση των πληροφοριών που παρέχουν τα κείμενα-πηγές. Οι μαθητές/-τριες, δηλαδή, αναλύουν και κατανοούν το περιεχόμενό τους. Επισημαίνουν, εκτός από το κειμενικό είδος και τον σκοπό για τον οποίο δημιουργήθηκαν, και άλλα στοιχεία του περιεχομένου, όπως τον υποκειμενισμό του συγγραφέα, ενδεχόμενες παραποιήσεις της πραγματικότητας, που μπορεί να οφείλονται σε φανατισμό ή ιδεολογική προκατάληψη, την επιλεκτικότητα ή εσκεμμένη απόκρυψη πληροφοριών, τα ακούσια και εκούσια ψεύδη. Απώτερος στόχος είναι η επισήμανση και η

ανάδειξη των πληροφοριών που παρέχουν οι πηγές, βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων που διατυπώνονται με τη μορφή ερευνητικών ερωτημάτων. Χαρακτηριστικά ερωτήματα που θα μπορούσαν να τεθούν είναι τα ακόλουθα:

Ποιο είναι το θέμα του κειμένου;

Ποιες είναι οι απόψεις του συγγραφέα σχετικά με το

θέμα; Για ποιον λόγο συντάχθηκε το κείμενο;

Με ποια επιχειρήματα ή τεκμήρια ο συντάκτης του κειμένου στηρίζει τις απόψεις του;

Ο συγγραφέας προβάλλει κάποια γεγονότα και πρόσωπα και κάποια άλλα αποσιωπά;

Για ποιους λόγους;

Μπορούν να συνδυαστούν οι πληροφορίες της πηγής με τις γνώσεις που έχετε;

Ένταξη στα ιστορικά συμφραζόμενα. Αυτή επιτυγχάνεται με την ένταξη των ιστορικών πηγών στον χώρο και τον χρόνο, με την αναγνώριση της εποχής και του ιστορικού συγκειμένου, στο πλαίσιο του οποίου δημιουργήθηκαν. Τα τεκμήρια είναι αποσπασματικά και ξεκομμένα από την εποχή τους, γι' αυτό είναι απαραίτητο να ενταχθούν σε συγκεκριμένο ιστορικοκοινωνικό πλαίσιο για να αποκτήσουν υπόσταση. Έτσι, δίνεται η δυνατότητα να συνδυαστούν οι πληροφορίες των πηγών με τις υπάρχουσες γνώσεις. Ερωτήσεις που μπορεί να τεθούν στους/στις μαθητές/-τριες είναι οι ακόλουθες:

Πού και πότε συντάχθηκε το κείμενο; Ποιοι λόγοι οδήγησαν στη δημιουργία του;

Οι πληροφορίες, που σας παρέχει, είναι περισσότερες ή πιο συγκεκριμένες από τις ιστορικές σας γνώσεις;

Διασταύρωση των πληροφοριών. Η «αλήθεια» των πληροφοριών που παρέχουν οι πηγές επικυρώνεται με τη σύγκρισή τους με άλλες πηγές. Η ύπαρξη μίας μόνο πληροφορίας αποτελεί επισφαλές τεκμήριο για την ανάπλαση του παρελθόντος. Η διασταύρωση των πληροφοριών μιας πηγής με τις πληροφορίες μιας άλλης αξιολογεί την εγκυρότητα, την αξιοπιστία της ή και το αντίθετο.

Σπουδαιότητα των πηγών. Τελική επιδίωξη της αξιοποίησης των πηγών είναι η επισήμανση των ορίων τους, δηλαδή της σημασίας και του ενδιαφέροντος που έχουν οι παρεχόμενες από αυτές πληροφορίες.

Η προαναφερόμενη μέθοδος προσέγγισης και αξιοποίησης των πηγών έχει ως τελικό στόχο τη σύνθεση έγκυρων πληροφοριών και, στη συνέχεια, την παραγωγή τεκμηριωμένου ιστορικού λόγου.

Πρόσθετες απαραίτητες γνώσεις για την επεξεργασία των ιστορικών πηγών

Με τον όρο *πηγές* της Ιστορίας προσδιορίζουμε γενικότερα οτιδήποτε θα ήταν δυνατό να μας δώσει πληροφορίες για το παρελθόν. Αν λάβουμε, ωστόσο, υπόψη την απόσταση, χρονική και πολιτισμική, η οποία μας χωρίζει από την εποχή που εξετάζουμε, μπορούμε εξ αρχής να επισημάνουμε τη δυσκολία που ενέχει ο προσδιορισμός του υλικού το οποίο θεωρείται

«ιστορική πηγή». Είναι βέβαιο ότι οι πληροφορίες που έχουν φθάσει μέχρι τις ημέρες μας για οποιαδήποτε εποχή είναι περιορισμένες, αποσπασματικές και εν μέρει φορτισμένες από την παρέμβαση των ανθρώπων που συντέλεσαν εκούσια ή ακούσια στη διατήρησή τους.

Πολλοί μελετητές της Ιστορίας προσδιορίζουν την έννοια της ιστορικής πηγής χρησιμοποιώντας τον όρο *τεκμήριο*, όρος ο οποίος, όμως, προϋποθέτει τη διαδικασία της κριτικής προσέγγισής της. Το τεκμήριο υφίσταται ύστερα από αναζήτηση και επιλογή. Είναι αναγκαίο να προσδιοριστεί από τον μελετητή τι θεωρεί κάθε φορά ως τεκμήριο και τι απορρίπτει από το ανεπεξέργαστο σύνολο των πληροφοριών που διαθέτει.

Ειδικότερες δραστηριότητες που προτείνονται για την επεξεργασία των πηγών
Σημαντικό είναι να αποφεύγεται είτε η απλή παράθεση πληροφοριών είτε μόνο ο συνδυασμός τους. Η οικείωση με την ιστορική μεθοδολογία προϋποθέτει από τον/τη μαθητή/-τρια τη γνώση ορισμένων στοιχείων που αφορούν στην αξιοπιστία και το είδος του κειμένου-πηγής, την επίγνωση δηλαδή της «ιστορικότητας» της πηγής.

Θεμελιώδης στόχος είναι η διάκριση των ιστορικών πηγών από το απλό πληροφοριακό υλικό και αυτό επιτυγχάνεται μέσω α) της ένταξης της πηγής σε συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο, β) της διερεύνησης των συνθηκών δημιουργίας της, γ) της κατανόησης του ρόλου της μαρτυρίας και της κατάταξής της (πρωτογενής/δευτερογενής πηγή, είδος/τύπος πηγής), δ) της αξιολόγησής της (π.χ. ο βαθμός αντιπροσωπευτικότητάς της σε σχέση με την εποχή της ή η επιρροή της στην κοινωνία, στο πλαίσιο της οποίας δημιουργήθηκε).

Για τους παραπάνω λόγους προτείνουμε ο/η διδάσκων/-ουσα να επισημαίνει στους μαθητές και στις μαθήτριες απαραίτητες εισαγωγικές πληροφορίες για κάθε παράθεμα, όπως να εντάσσει κάθε πηγή σε ιστορικό πλαίσιο, να επισημαίνει βασικά γνωρίσματά της σε σχέση με τον χρόνο και τον τόπο παραγωγής της, να κατανοεί πλήρως το περιεχόμενό της αλλά και να γνωρίζει τον δημιουργό και τον σκοπό της δημιουργίας της. Κατ' αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται μια κατηγοριοποίηση-αξιολόγηση της πηγής, η οποία βοηθάει στην περαιτέρω επεξεργασία της. Η παραπάνω δραστηριότητα επιτρέπει την άμεση συμμετοχή των μαθητών/-τριών σε διαδικασίες διερεύνησης και οικοδόμησης της ιστορικής γνώσης, βάσει συγκεκριμένων και σαφώς προσδιορισμένων ερευνητικών ερωτημάτων, και τους/τις εξοικειώνει με την ιστορική έρευνα.

Προτείνουμε, ακόμη, την παράλληλη διδακτική αξιοποίηση του ψηφιακού υλικού των Μαθησιακών Αντικειμένων (ΜΑ) του «Φωτόδεντρου». Η διαδικτυακή εφαρμογή τους επιτρέπει την αξιοποίηση της μεθόδου επεξεργασίας πηγών τόσο στην ερευνητική διαδικασία όσο και στην τεκμηρίωση ιστορικών ζητημάτων. Τα ΜΑ του «Φωτόδεντρου» μπορούν να λειτουργήσουν ως δείγματα ιστορικής εργασίας για την επεξεργασία και άλλου ψηφιοποιημένου υλικού, που μπορεί να δημιουργεί ο/η διδάσκων/-ουσα.

Στο πλαίσιο του διδακτικού σχεδιασμού οι εκπαιδευτικοί, προκειμένου να αξιοποιήσουν τις προτεινόμενες **διαδικτυακές πηγές** από το διδακτικό υλικό, να προβαίνουν σε επανέλεγχο της εγκυρότητάς τους, διότι ενδέχεται λόγω του δυναμικού τους χαρακτήρα ορισμένες από αυτές να είναι ανενεργές ή να οδηγούν σε διαφορετικό περιεχόμενο.

Ενδεικτικές διδακτικές προτάσεις

Ιστορία Α΄ Λυκείου (μία διδακτική ώρα)

Διδακτική ενότητα: *Η εξάπλωση και η παρακμή του Μυκηναϊκού Κόσμου*

Περιεχόμενο διδακτικής ενότητας: *Τα όρια εξάπλωσης. Οι επαφές με άλλους λαούς. Η τρωική εκστρατεία. Οι αιτίες της κρίσης του Μυκηναϊκού Κόσμου.*

Πορεία διδακτικής προσέγγισης της

ενότητας Α. Προετοιμασία της διδακτικής

ενότητας

Διδακτικοί στόχοι της ενότητας (περιοριζόμαστε στην αναφορά των γνωστικών στόχων) Οι μαθητές/-τριες:

- να γνωρίσουν τα γεωγραφικά όρια εξάπλωσης των Μυκηναίων
- να προσδιορίσουν τις επαφές με τους άλλους λαούς

- να ανιχνεύσουν το ιστορικό υπόβαθρο της τρωικής εκστρατείας
- να κατανοήσουν τους λόγους της κρίσης του Μυκηναϊκού Κόσμου

α) Μέθοδοι επεξεργασίας της ενότητας (ερμηνευτική, διερευνητική)

Η ερμηνευτική μέθοδος επιτυγχάνεται με την αφήγηση και τον διευθυνόμενο διάλογο.

Η διερευνητική εφαρμόζεται με την αξιοποίηση ιστορικού άτλαντα, των εικόνων και των παραθεμάτων του βιβλίου.

β) Τεχνικές επεξεργασίας της ενότητας

Ο διδάσκων/-ουσα αξιοποιεί το σχολικό εγχειρίδιο, όπου κρίνει απαραίτητο, διαμορφώνει κατά την πορεία της διδασκαλίας διάγραμμα του περιεχομένου της ενότητας, καταγράφει τις έννοιες-κλειδιά, ακόμη, εάν διαθέτει, χρησιμοποιεί εποπτικά/ψηφιακά μέσα.

B. Πορεία της διδασκαλίας

1. Ολιγόλεπτη συζήτηση με θέμα την οργάνωση του Μυκηναϊκού Κόσμου. Αποτελεί και κριτήριο αξιολόγησης της γνώσης της προηγούμενης διδακτικής ενότητας.

2. Αφόρμηση: Συζήτηση με πεδίο αναφοράς χάρτη, όπου παρουσιάζονται τα γεωγραφικά όρια εξάπλωσης των Μυκηναίων, αλλά και την αξιοποίηση των πληροφοριών που παρέχουν οι εικόνες του βιβλίου (σσ. 70, 72 και 73).

3. Παρουσίαση της διδακτικής ενότητας

α) Ερμηνευτική προσέγγιση η οποία επιτυγχάνεται με αφήγηση και διευθυνόμενο διάλογο. Προσδιορίζουμε το χρονικό και το γεωγραφικό πλαίσιο εξάπλωσης των Μυκηναίων. Με βάση τις πληροφορίες χειττικών και αιγυπτιακών πηγών ανιχνεύουμε τις πιθανές σχέσεις των Μυκηναίων με άλλους λαούς. Επιχειρούμε την ερμηνεία των μύθων της Αργοναυτικής και Τρωικής εκστρατείας.

β) Διερευνητική διαδικασία επιτυγχάνουμε με την αξιοποίηση του παραθέματος 5 του βιβλίου (σ. 71), μέσω του οποίου οι μαθητές/-τριες ερευνούν την άποψη των αρχαίων Ελλήνων για την τρωική εκστρατεία. Επιχειρούμε ακόμη με άλλα παραθέματα, που δίνουμε φωτοτυπημένα (βλ. παρακάτω συμπληρωματικά παραθέματα), οι μαθητές/-τριες να διερευνήσουν τις διαφορετικές απόψεις των αιτίων της καταστροφής του Μυκηναϊκού Κόσμου. Κρίνεται απαραίτητο να δίνονται οι αναγκαίες πληροφορίες για την προέλευση των παραθεμάτων, που εν προκειμένω λειτουργούν ως ιστορικές πηγές.

γ) Πίνακας με έννοιες-κλειδιά: Χετταίοι, Αχιγιάβα, Αχαιβάσα, Τροία (τρωική εκστρατεία), λαοί της θάλασσας

4. Αξιολόγηση της διδακτικής διαδικασίας

Κατά τη διάρκεια διδακτικής πορείας με ερωτήσεις αξιολογούμε τη συμμετοχή και την κρίση των μαθητών/-τριών. Παράλληλα διαμορφώνουμε άποψη για την αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας μας, την οποία ανά πάσα στιγμή είμαστε σε θέση να ανασκευάσουμε, εάν κρίνεται απαραίτητο.

Συμπληρωματικά παραθέματα

Κείμενο Α

Το τέλος του Μυκηναϊκού Κόσμου

Από κάποιες αιτίες, όποιες κι αν είναι αυτές, τα κυριότερα μυκηναϊκά κέντρα ανατράπηκαν το ένα μετά το άλλο κι έγιναν παρανάλωμα της φωτιάς. Έληγε πια για όλη την Ελλάδα η ευρυθυμία που είχε επικρατήσει πάνω από τρεις αιώνες. Επακολούθησε πληθυσμιακή πτώση, που δεν έχει

σημασία αν οφείλεται σε πόλεμο, επιδημία ή πείνα· θετικές μαρτυρίες δεν υπάρχουν για ν' αποδώσουμε αυτά τα γεγονότα στον ένα ή στον άλλο παράγοντα. Η θεωρία του Κάρπεντερ, ότι η παρακμή της μυκηναϊκής Ελλάδας οφείλεται σε μια μεταβολή του κλίματος, είναι μια κενή υπόθεση, ασυμβίβαστη όπως φαίνεται και με τις μαρτυρίες της παλαιοβοτανικής [...] Άλλοτε ήταν συνήθεια να κρατάμε για τους Δωριείς τον αρνητικό ρόλο στη μυκηναϊκή τραγωδία. [...] Οι Δωριείς βέβαια ήταν ωφελημένοι από τη μυκηναϊκή κατάρρευση, κι ήταν φυσικό λοιπόν ν' αποδοθεί το φταίξιμο σ' αυτούς. Αλλά υπήρχε πάντα και η αξεπέραστη δυσκολία πως οι αλληπάλληλες εισβολές Δωριέων δεν καλύπτονταν καθόλου από αρχαιολογικές μαρτυρίες – κάτι που ήταν απαραίτητο για να δικαιολογηθεί και η αλλαγή διαλέκτου.

J. Chadwick, *Ο Μυκηναϊκός Κόσμος*, μτφρ. Κ.Ν. Πετρόπουλος, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1997, σσ. 387-388

Κείμενο Β

Οι υποθέσεις σχετικά με το τέλος της μυκηναϊκής εποχής διακρίνονται σε τρεις μεγάλες ομάδες. Στην πρώτη, δίνεται έμφαση στις μετακινήσεις πληθυσμών, όπως οι «Δωριείς» ή οι

«Λαοί της Θάλασσας». Στη δεύτερη, τονίζονται περισσότερο οι φυσικοί παράγοντες, όπως οι κλιματολογικές μεταβολές ή οι σεισμοί. Στη τρίτη, αποδίδεται μεγαλύτερη σημασία στις εσωτερικές συγκρούσεις.

R. Treuil, P. Darcque, J.-Cl. Poursat, G. Touchais, *Οι πολιτισμοί του Αιγαίου*, μτφρ. Ο. Πολυχρονοπούλου, Α. Φίλιππα-Touchais, εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1996, σ. 476.

Γ ΤΑΞΗ ΓΠ

Ιστορία Γενικής Παιδείας Γ΄ Λυκείου (μία διδακτική ώρα)

Διδακτική ενότητα: Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 – Ένα μήνυμα ελευθερίας για την Ευρώπη: Ο χαρακτήρας της Ελληνικής Επανάστασης. Οργάνωση και έκρηξη της Επανάστασης. Σχολικό εγχειρίδιο: ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΤΕΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΚΟΣΜΟΥ (από το 1815 έως σήμερα) Γενικής Παιδείας Γ΄ τάξη Γενικού Λυκείου (σσ. 16-17) Επιμέρους ερευνητικοί άξονες: i) Ο χαρακτήρας της Ελληνικής Επανάστασης ii) Η Φιλική Εταιρεία και οι στόχοι της iii) Η ανάληψη της ηγεσίας από τον Αλ. Υψηλάντη iv) Οι επαναστατικές εστίες των αποστόλων της Φιλικής Εταιρείας

Α. Προετοιμασία της διδακτικής

ενότητας Προσδοκώμενα

αποτελέσματα:

Οι μαθητές/-τριες με την ολοκλήρωση της ενότητας αναμένεται:

- να κατανοούν τον εθνικό και πολιτικό χαρακτήρα της Επανάστασης
- να γνωρίζουν τα κύρια συστατικά στοιχεία του ελληνικού εθνικού κινήματος
- να προσδιορίζουν τον ρόλο και τους στόχους της Φιλικής Εταιρείας
- να γνωρίζουν στοιχεία της προσωπικότητας του Αλέξανδρου Υψηλάντη και τις απόψεις του για την έναρξη της Επανάστασης
- να αντιλαμβάνονται την κατάσταση που επικρατούσε στις Ηγεμονίες και
- να γνωρίζουν πού εκδηλώθηκαν οι πρώτες επαναστατικές εστίες

Μέθοδοι και τεχνικές επεξεργασίας της ενότητας

Κατά τη διάρκεια του μαθήματος θα αξιοποιηθεί το σχολικό εγχειρίδιο και θα καταγραφούν

στον πίνακα δομικά στοιχεία και οι έννοιες-κλειδιά του μαθήματος.

Β. Παρουσίαση της διδακτικής ενότητας / Πορεία του μαθήματος

Αφόρμηση: Αξιοποίηση των πληροφοριών που παρέχονται στην Εισαγωγή του Κεφαλαίου Α΄,

«Η Ευρώπη και ο κόσμος τον 19^ο αιώνα (1815-1871)» με αναφορά στα αποτελέσματα του Συνεδρίου της Βιέννης και στην ίδρυση της Ιερής Συμμαχίας.

Παρουσίαση της διδακτικής ενότητας. Παράλληλα με την αφήγηση είναι δυνατό να τεθούν και να απαντηθούν από τους/τις μαθητές/-τριες οι ακόλουθες ερωτήσεις:

- ❑ Γιατί η Ελληνική Επανάσταση ήταν εθνικό και πολιτικό κίνημα;
- ❑ Ποια στοιχεία επεδίωξαν οι Έλληνες να προβάλουν στον Αγώνα τους;
- ❑ Ποιοι ήταν οι στόχοι των οργανωτών της Φιλικής Εταιρείας και ποιοι από αυτούς επιτεύχθηκαν;
- ❑ Γιατί ο Αλ. Υψηλάντης ανέλαβε την αρχηγία του Αγώνα;

Οι μαθητές/-τριες μέσω των παραθεμάτων θα διερευνήσουν θέματα της διδακτικής ενότητας. Από το παράθεμα του βιβλίου *Η σημασία της Επανάστασης* (σ. 16) γίνεται αντιληπτή η ευρωπαϊκή διάσταση της Επανάστασης.

- ❑ Από το πρόσθετο παράθεμα, που ακολουθεί, διαφαίνεται ο χαρακτήρας και οι στόχοι της Φιλικής Εταιρείας.
- ❑ Το απόσπασμα από την Επαναστατική Προκήρυξη του Αλέξανδρου Υψηλάντη, του σχολικού εγχειριδίου (σ. 17), παρουσιάζει τους λόγους για τους οποίους ο Αλ. Υψηλάντης κηρύττει την Επανάσταση.

Πρόσθετο παράθεμα

Ο μέγας όρκος των Φιλικών (αποσπάσματα)

Ορκίζομαι ενώπιον του αληθινού Θεού οικειοθελώς ότι θέλω είμαι πιστός εις την Εταιρείαν κατά πάντα και δια πάντα. Δεν θέλω φανερώσει το παραμικρόν από τα σημεία, ή λόγους αυτής, μήτε θέλω δώσει να καταλάβουν ποτέ ότι εγώ ηξεύρω τι περί τούτων κατ' ουδένα τρόπον, μήτε εις συγγενή μου, μήτε εις πνευματικόν μου, μήτε εις φίλον μου.

Ορκίζομαι ότι θέλω τρέφει εις την καρδίαν μου αδιάλλακτον μίσος εναντίον των τυράννων της πατρίδος μου, των οπαδών και ομοφρόνων αυτοίς...

... Η θεία δικαιοσύνη ας εξαντλήσει επί της κεφαλής μου όλους τους κεραυνούς της δικαιοσύνης της, το όνομά μου ας είναι εις αποστροφήν και το υποκείμενόν μου το αντικείμενον της κατάρας και του αναθέματος των ομογενών μου, ανίσως αλησμονήσω μίαν στιγμήν τας δυστυχίας των και δεν εκπληρώσω το χρέος μου, και ο θάνατος ας είναι η άφευκτος τιμωρία του αμαρτήματός μου, δια να μην μολύνω την αγιότητα της Εταιρείας μετην συμμετοχήν μου.

Τ. Βουρνάς, *Η Φιλική Εταιρεία*, 28-36

Γ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

**Β. ΙΣΤΟΡΙΑ Γ΄ τάξης Ημερήσιου και Εσπερινού Γενικού
Λυκείου Ομάδα Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών
Σπουδών**

Ός προς τη σειρά διδασκαλίας της ώλης του μαθήματος της Ιστορίας Γ΄ Γενικού Λυκείου,
Ομάδας

Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών να προηγείται η διδασκαλία του κεφαλαίου «Το Κρητικό Ζήτημα» και να έπεται η διδασκαλία του κεφαλαίου «Προσφυγικό Ζήτημα», για την

εξασφάλιση της ιστορικής συνέχειας, ώστε να γίνονται κατανοητά τα γεγονότα από τους μαθητές και τις μαθήτριες.

Στη σελίδα 249 του σχολικού εγχειριδίου υπάρχει εκ παραδρομής αναφορά στο όνομα «Λ. Ιωαννίδης» αντί του ορθού ονόματος «Λ. Ιασωνίδης» (Λεωνίδας Ιασωνίδης) ο οποίος έλαβε μέρος στα γεγονότα που περιγράφονται στην ενότητα «Αγώνες για τη δημιουργία μιας αυτόνομης Ποντιακής Δημοκρατίας (1917-1922)».

Στη σελίδα 250 του σχολικού εγχειριδίου υπάρχει αναφορά εκ παραδρομής στο όνομα «Α. Τρότσκι» αντί του ορθού «Λ. Τρότσκι».

Για την προσέγγιση της ύλης του μαθήματος της Ιστορίας Γ΄ Γενικού Λυκείου, Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών, προτείνονται:

α) Η ερμηνευτική προσέγγιση του περιεχομένου κάθε ενότητας, η οποία επιτυγχάνεται με την αφήγηση –όπου κρίνεται απαραίτητη– και τον κατευθυνόμενο διάλογο, σε συνδυασμό με τη **διερευνητική μέθοδο**, η οποία επιτυγχάνεται με την αξιοποίηση παραθεμάτων (πηγών)

β) Η συστηματική αξιοποίηση σωμάτων ιστορικών πηγών, ενδεικτικά μπορεί να αξιοποιηθούν τα *Κριτήρια αξιολόγησης του ΚΕΕ* για την Ιστορία της Γ΄ Λυκείου

<http://www.kee.gr/html/themata.php?&ID=125>

το υλικό του ΚΕΓ για τη *Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία* (στους «Ψηφιακούς πόρους για την Ελληνική Γλώσσα»)

http://www.greeklanguage.gr/digitalResources/literature/education/greek_history/index.html

στην ενότητα «Ιστορία και Λογοτεχνία»)

τα συμβατά με τη ύλη ψηφιακά *Μαθησιακά Αντικείμενα του*

«Φωτόδεντρου» <http://photodentro.edu.gr/lor/subject-search?locale=el>

και όποιο άλλο υλικό κρίνεται κατάλληλο από τον διδάσκοντα ή τη διδάσκουσα.

Στο πλαίσιο του διδακτικού σχεδιασμού οι εκπαιδευτικοί, προκειμένου να αξιοποιήσουν τις προτεινόμενες **διαδικτυακές πηγές** από το διδακτικό υλικό, να προβαίνουν σε επανέλεγχο της εγκυρότητάς τους, διότι ενδέχεται λόγω του δυναμικού τους χαρακτήρα ορισμένες από αυτές να είναι ανενεργές ή να οδηγούν σε διαφορετικό περιεχόμενο.

γ) Η έμφαση στη μεθοδολογική διάσταση της επεξεργασίας των πηγών, στην κατανόηση της τυπολογίας τους, στην ένταξη των ιστοριογραφικών κειμένων σε συγκεκριμένο πλαίσιο και στην εξοικείωση των μαθητών και των μαθητριών με τα μεθοδολογικά εργαλεία της επιστήμης της Ιστορίας.

Προτείνεται να αξιοποιηθούν δύο (2) από τις έξι (6) διδακτικές ώρες εβδομαδιαίως στην επεξεργασία των ιστορικών πηγών.

Για την προφορική αξιολόγηση των μαθητών και των μαθητριών προτείνεται συνδυασμός της ισχύουσας διαδικασίας αξιολόγησης με την παράλληλη επεξεργασία των ιστορικών πηγών, δίνοντας έμφαση στην ιστορική μεθοδολογία και στην εισαγωγή πρακτικών διερευνητικής μάθησης. Από τις περίπου 120 ώρες διδασκαλίας του μαθήματος, οι 40 ώρες μπορεί να διατεθούν στην επεξεργασία ιστορικών πηγών.

Η αξιοποίηση των ιστορικών πηγών

Η επεξεργασία και η αξιοποίηση των ιστορικών πηγών αποτελεί το κύριο μέρος της εργασίας των ιστορικών στην προσπάθειά τους να προσεγγίσουν το παρελθόν. Η προσέγγιση του παρελθόντος με τη χρήση των πηγών αποτελεί ενδιαφέρουσα και δημιουργική διαδικασία που μεταβάλλει τον

μαθητή/τη μαθήτρια σε ερευνητή/ερευνήτρια.

Η επεξεργασία των ιστορικών πηγών στη σχολική τάξη, με την αξιοποίηση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων μελέτης, επιτρέπει την άμεση συμμετοχή των μαθητών/-τριών σε διαδικασίες διερεύνησης και οικοδόμησης της ιστορικής γνώσης. Ο/Η μαθητής/-τρια έχει τη δυνατότητα να αντλήσει πληροφορίες για το προς διερεύνηση ζήτημα, να διακρίνει επιμέρους πτυχές, να διερευνήσει τρόπους προσέγγισης του παρελθόντος, να κατανοήσει αιτιώδεις σχέσεις στο πλαίσιο της συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου, να συνειδητοποιήσει την πολυπλοκότητα του ιστορικού παρελθόντος. Η διαδικασία αυτή δίνει την ευκαιρία να τεθούν ερωτήματα και στη συνέχεια απαντήσεις με την ενεργό εμπλοκή των μαθητών και των μαθητριών.

Ωστόσο, ό,τι σχετίζεται με το παρελθόν δεν αποτελεί εκ προοιμίου ιστορική πηγή, καθώς θα πρέπει προηγουμένως να υποστεί επεξεργασία, ώστε να αποτελέσει πηγή για την Ιστορία. Μέσω της διαδικασίας αυτής, που είναι έργο ειδικών επιστημόνων, το ανεπεξέργαστο υλικό μπορεί να αξιοποιηθεί πλέον ως ιστορική πηγή άντλησης πληροφοριών. Η διαφοροποίηση των ιστορικών πηγών από το απλό πληροφοριακό υλικό του παρελθόντος επιτυγχάνεται μέσω μιας μεθοδολογικής πορείας: α) της ένταξης της πηγής σε συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο, β) της διερεύνησης των συνθηκών δημιουργίας της, γ) της κατανόησης του ρόλου της, δ) της κατηγοριοποίησής της ανάλογα με το περιεχόμενο και τη μορφή της (άμεση/έμμεση, πρωτογενής/δευτερογενής πηγή, ιστοριογραφικό κείμενο, δημόσιο έγγραφο, λογοτεχνικό έργο, άρθρο εφημερίδας κ.ά.), ε) της αξιολόγησής της, δηλαδή της αντιπροσωπευτικότητάς της ή της επιρροής που άσκησε στην εποχή της.

Κατηγοριοποίηση των ιστορικών πηγών

Οι πηγές διακρίνονται σε *πρωτογενείς* και *δευτερογενείς*, με κριτήριο τη χρονική απόσταση από το θέμα στο οποίο αναφέρονται, και σε *άμεσες* και *έμμεσες* σχετικά με τον σκοπό που υπηρετεί η λειτουργία τους. Η χρήση αυτών των όρων πρέπει να γίνεται από τους μαθητές και τις μαθήτριες με ιδιαίτερη προσοχή, για την αποφυγή παρανοήσεων.

Πρωτογενής θεωρείται η ιστορική πηγή της οποίας ο δημιουργός-συγγραφέας είναι σύγχρονος με την εποχή στην οποία αναφέρεται η πηγή, ενώ *δευτερογενής* είναι εκείνη που δημιουργήθηκε μετά από την εποχή στην οποία αναφέρεται, στην πραγματικότητα πρόκειται για αποστασιοποιημένη προσέγγιση ή για αναθεώρηση πληροφοριών προηγούμενων πηγών. Οι δευτερογενείς πηγές, όπως είναι οι ιστοριογραφικές μελέτες, τα απομνημονεύματα, οι αυτοβιογραφίες κ.ά., ουσιαστικά συγκροτούν τη βιβλιογραφία, που αξιοποιεί κάθε ερευνητής/-τρια αλλά και ο μαθητής ή η μαθήτρια στη σύνθεση μιας εργασίας.

Άμεσες πηγές είναι τα κείμενα ή τα υλικά κατάλοιπα μιας εποχής που δημιουργήθηκαν για να εξυπηρετήσουν συγκεκριμένους πρακτικούς σκοπούς της κοινωνίας μιας εποχής. Σε αυτήν την κατηγορία των πηγών εντάσσονται τα οικοδομήματα, τα αντικείμενα καθημερινής χρήσης (εργαλεία, σκεύη, όπλα), τα έργα τέχνης, τα νομίσματα, οι σφραγίδες, οι επιγραφές, η νομοθεσία, οι συνθήκες, τα δικαιόγραφα, τα πρακτικά συλλογικών οργάνων, οι εφημερίδες, οι αφίσες κ.ά. Είναι προφανές ότι πρόκειται για κείμενα που σώθηκαν αυτούσια ως επιγραφές ή γραμμένα σε παπύρους, περγαμηνές και, κατά τους νεότερους χρόνους, σε χαρτί ή σε ηλεκτρονική μορφή. Αντίθετα, *έμμεσες* είναι οι πηγές εκείνες που δημιουργήθηκαν με κύριο στόχο να πληροφορήσουν για γεγονότα του παρελθόντος, όπως για παράδειγμα είναι οι θρύλοι, οι μύθοι, οι παραδόσεις, τα ιστοριογραφικά κείμενα, ή, ακόμα και εκείνα τα κείμενα που παρέχουν εμμέσως μαρτυρίες για μια εποχή, όπως συμβαίνει με τα λογοτεχνικά έργα, τους ρητορικούς λόγους, τις πολιτικές

πραγματείες, τα φιλοσοφικά πονήματα, τα περιηγητικού και γεωγραφικού περιεχομένου κείμενα κ.ά. Στους νεότερους χρόνους το ίδιο ισχύει με τις κινηματογραφικές ταινίες, τα ιστοριογραφικά ντοκιμαντέρ, τις προσωπικές μαρτυρίες, τα κινηματογραφικά επίκαιρα, τις φωτογραφίες κ.ά. που αξιοποιούνται από τους ιστορικούς, μετά από κατάλληλη επεξεργασία, για την εξαγωγή συμπερασμάτων.

Η διάκριση των πηγών, σε πρωτογενείς ή δευτερογενείς, σε άμεσες ή έμμεσες, πρέπει να γίνεται με ιδιαίτερη προσοχή, γιατί τα κριτήρια της κατηγοριοποίησής τους ενίοτε δεν είναι με σαφήνεια διακριτά. Ενδεικτικά, στην περίπτωση που το ιστοριογραφικό κείμενο αναφέρεται σε παλαιότερη εποχή και εντάσσει αυτούσιο το άρθρο μιας εφημερίδας, τότε το ιστοριογραφικό κείμενο είναι μια έμμεση και δευτερογενής πηγή στο σύνολό του, αλλά το εμβόλιμο άρθρο της εφημερίδας είναι μια άμεση πηγή πληροφόρησης. Το ανάλογο ισχύει για το περιεχόμενο μιας ιδιωτικής επιστολής του Ελευθερίου Βενιζέλου, η οποία μπορεί να είναι πρωτογενής πηγή σε ό,τι αφορά την εποχή κατά την οποία γράφτηκε και άμεση σε ό,τι αφορά την προσωπική ζωή του πολιτικού, αλλά έμμεση πηγή πληροφόρησης σε ό,τι αφορά την ερμηνεία της διεθνούς στάσης της Ελλάδας κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Είναι προφανές ότι κάθε ιστορική πηγή πληροφόρησης μπορεί να αξιοποιηθεί κατά περίπτωση ως άμεση ή έμμεση, πρωτογενής ή δευτερογενής, ανάλογα με το είδος των πληροφοριών που παρέχει και το αντικείμενο της μελέτης.

Με την ίδια μεθοδολογία προσεγγίζονται, εκτός των γραπτών πηγών, και όλες οι άλλες μαρτυρίες του παρελθόντος. «Κείμενα», στην ευρύτερή τους έννοια, νοούνται οι φωτογραφίες, οι χάρτες, οι στατιστικοί πίνακες, οι αφίσες, τα κινηματογραφικά φιλμ, τα έργα τέχνης, τα υλικά κατάλοιπα, οι προφορικές μαρτυρίες, οι ηχογραφήσεις και γενικότερα οτιδήποτε μπορεί να δώσει πληροφορίες για το παρελθόν. Ωστόσο, ανάλογα με το είδος τους, έχουν και έναν ιδιαίτερο κώδικα αξιοποίησης που αναδεικνύεται με κατάλληλες ερωτήσεις. Έτσι, με την αξιοποίηση διαφορετικών πηγών επιτυγχάνεται η πολυπρισματική προσέγγιση του ιστορικού παρελθόντος. Ειδικότερα, για τη διδακτική αξιοποίηση του ψηφιακού υλικού των Μαθησιακών Αντικειμένων (ΜΑ) του «Φωτόδεντρου» επισημαίνεται ότι αυτά μπορούν να λειτουργήσουν ως δείγματα για την επεξεργασία και άλλου ψηφιακού υλικού. Η συλλογή των ΜΑ της Ιστορίας διαιρείται σε ομάδες-«συλλογές», σχετικές με ιστορικές περιόδους, μία από τις οποίες παρέχει υλικό για τη Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία του 19ου και 20ού αιώνα. Η διαδικτυακή εφαρμογή των ΜΑ του

«Φωτόδεντρου» διευκολύνει τη διδακτική αξιοποίηση της επεξεργασίας των πηγών τόσο στο στάδιο της ερευνητικής διαδικασίας όσο και στο στάδιο της τεκμηρίωσης των υπό διαπραγμάτευση ιστορικών ζητημάτων.

Πρόσθετες επισημάνσεις

- Κατά τη διαδικασία της επεξεργασίας ιστορικών πηγών είναι σημαντικό να αποφεύγεται η απλή καταγραφή ή ο απλός συνδυασμός πληροφοριών, διότι αυτός ο τρόπος δεν βοηθάει στην πρακτική της εξοικείωσης με την ιστορική μεθοδολογία, κατά την οποία είναι αναγκαία η γνώση της σκοπιμότητας της δημιουργίας της πηγής, της αναγνώρισης του είδους της, της αξιοπιστίας της ή η γνώση της προσωπικότητας του δημιουργού, εν γένει η επίγνωση της ίδιας της «ιστορικότητας» της πηγής.

- Στην επεξεργασία των πηγών βοηθάει η επισήμανση από τον διδάσκοντα ή τη διδάσκουσα ορισμένων εισαγωγικών πληροφοριών, όπως η ένταξη του προς επεξεργασία παραθέματος στο ιστορικό πλαίσιο, η αναγνώριση της κατηγορίας της πηγής στην οποία

εντάσσεται (άμεσες ή έμμεσες πηγές, πρωτογενείς ή δευτερογενείς πηγές) ή του κειμενικού είδους, όταν πρόκειται για

κείμενα (επιγραφή, ιστοριογραφία, απομνημόνευμα, άρθρο εφημερίδας, δημόσιο έγγραφο, λογοτεχνικό κείμενο, στατιστική μελέτη κ.ά.). Ακόμη, σημαντική είναι η στοιχειώδης αναφορά πληροφοριών σχετικών με τον συγγραφέα ή τον δημιουργό της πηγής, όπως η σχέση του με τα γεγονότα στα οποία αναφέρεται, η ιδεολογική και κοινωνική του ένταξη, το γνωστικό του επίπεδο, και ενδεχομένως πρόσθετων πληροφοριών που συγκροτούν την προσωπικότητα και προσδιορίζουν το κύρος του.

- Κατά την επεξεργασία των πηγών οι μαθητές και οι μαθήτριες διαβάζουν, αναλύουν, ταξινομούν, διασταυρώνουν και ερμηνεύουν τις ιστορικές πληροφορίες, είναι κατ' επέκταση σε θέση να αφηγηθούν και να συνθέσουν την απάντησή τους.

Ενδεικτικό παράδειγμα διδακτικής με την αξιοποίηση παραθεμάτων

Τίτλος διδακτικής ενότητας: *Η Σύμβαση της Λοζάνης και η ανταλλαγή των πληθυσμών*

Σκοπός είναι οι μαθητές και οι μαθήτριες να αναγνωρίσουν το είδος και την κατηγορία κάθε παραθέματος (πηγής), ώστε να το αξιολογήσουν και στη συνέχεια να αξιοποιήσουν κατάλληλα το περιεχόμενο των πληροφοριών των παραθεμάτων με το περιεχόμενο της διδακτικής ενότητας, δηλαδή την ανταλλαγή των πληθυσμών (Σύμβαση της Λοζάνης). Εκτός από τα παραθέματα (12, 13) του σχολικού εγχειριδίου προτείνονται ενδεικτικά και άλλα. Τα αποσπάσματα που ακολουθούν προέρχονται από διαφορετικά είδη και κατηγορίες πηγών:

– πρωτογενείς και δευτερογενείς, άμεσες και έμμεσες, όπως δημόσια έγγραφα (αναφορές, επιστολές, όροι Συνθήκης), ψήφισμα, προσωπικές μαρτυρίες, άρθρα εφημερίδων και περιοδικών, ιστοριογραφικά κείμενα, χάρτες, φωτογραφίες κ.ά., βάσει της κατηγοριοποίησης των πηγών που προηγήθηκε. Το θέμα τους εστιάζεται στην Υποχρεωτική Ανταλλαγή των Πληθυσμών, που περιλάμβανε η Σύμβαση της Λοζάνης (30 Ιανουαρίου 1923) και η οποία εντάχθηκε στη Συνθήκη της Λοζάνης (24 Ιουλίου 1923). Σχετικά με το θέμα οι μαθητές/-τριες πρέπει να αξιοποιήσουν και τις πληροφορίες του σχολικού εγχειριδίου (σ. 149-152).

Παραθέματα

(1). (Ο Ελευθέριος Βενιζέλος) στις 13 Οκτωβρίου, με εισήγησή του στον Νάνσεν (πρόεδρο της Επιτροπής Αποκαταστάσεως των προσφύγων) έδινε νέα διάσταση κυρίως πολιτική, στο προσφυγικό ζήτημα. Αφού υπογράμμιζε την ανάγκη διεθνούς αρωγής προς την Ελλάδα, ανέκρινε

–μετά από μια εξαντλητική πολεμική προσπάθεια δέκα ετών– να περιθάλπει ένα και πλέον εκατομμύριο προσφύγων, κατέληγε:

«Ο υπουργός των Εσωτερικών της κυβερνήσεως της Άγκυρας δήλωσε, πριν από 15 ημέρες, ότι οι Τούρκοι έχουν αποφασίσει να μην ανεχθούν πλέον την παρουσία Ελλήνων στα οθωμανικά εδάφη· θα προτείνει λοιπόν στην προσεχή συνδιάσκεψη την υποχρεωτική προσφυγή στην ανταλλαγή των πληθυσμών, ελληνικού και τουρκικού. Η προσέγγιση του χειμώνα θα καταστήσει την επίλυση του προβλήματος της κατοικίας των προσφύγων δυσχερότερη ακόμη και από εκείνη του ανεφοδιασμού τους. Λαμβάνω το θάρρος να σας παρακαλέσω επίμονα να προβήτε στη λήψη κάθε αναγκαίου μέτρου προκειμένου να επιτευχθεί η έναρξη της μετακινήσεως των πληθυσμών πριν από την υπογραφή της ειρήνης. Λαμβάνοντας υπόψη ότι 350.000 περίπου Τούρκοι ευρίσκονται τη στιγμή αυτή στην Ελλάδα και ότι θα ήταν δυνατό να κατανεμηθούν στα οικήματα και τις γαίες

που εγκαταλείφθηκαν από τους χριστιανούς της Μικράς Ασίας ή που τείνουν ήδη να εγκαταλειφθούν από τους χριστιανούς της Θράκης, θα ήταν δυνατόν να εξασφαλιστούν με τον τρόπο αυτό οικήματα για έναν αριθμό ανάλογο Ελλήνων προσφύγων...».

Κωνσταντίνος Σβολόπουλος, *Ελευθέριος Βενιζέλος: 12 μελετήματα*, Ελληνικά γράμματα, 1999², 103-104

(2). Οι πιο ριζικοί όροι που συμφωνήθηκαν στη Λωζάννη αφορούσαν τις μειονότητες. Μια συμφωνία ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία, στις 17/30 Ιανουαρίου 1923, έλυσε με καινοφανή τρόπο τα προβλήματα που είχαν προκύψει. Το άρθρο 1 ορίζει:

Από της 1ης Μαΐου 1923 θέλει διενεργηθή η υποχρεωτική ανταλλαγή των Τούρκων υπηκόων ελληνικού ορθοδόξου θρησκεύματος, των εγκατεστημένων επί των τουρκικών εδαφών, και των Ελλήνων υπηκόων μουσουλμανικού θρησκεύματος, των εγκατεστημένων επί των ελληνικών εδαφών.

Τα πρόσωπα ταύτα δεν θα δύνανται να έλθωσιν ίνα εγκατασταθώσιν εκ νέου εν Τουρκία, ή αντιστοίχως εν Ελλάδι, άνευ της αδείας της Τουρκικής Κυβερνήσεως ή αντιστοίχως της Ελληνικής Κυβερνήσεως.

Η λέξη που είχε σημασία εδώ ήταν το «υποχρεωτική». Μόνον οι Έλληνες κάτοικοι της Κωνσταντινούπολης και οι μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης εξαιρέθηκαν από αυτόν τον όρο. Κανείς δεν επιθυμούσε να χρεωθεί την ιδέα της εισαγωγής μιας υποχρεωτικής ανταλλαγής, κάτι τόσο απεχθές για τις φιλελεύθερες αντιλήψεις. Αλλά το μέτρο αυτό έλυσε το προαιώνιο πρόβλημα των μειονοτήτων με μια μονοκοντυλιά, αν και κόστιζε πολύ πόνο, και τη διάλυση σε οικογένειες και ανθρώπινες ζωές.

M.L. Smith, *Το όραμα της Ιωνίας. Η Ελλάδα στη Μικρά Ασία 1919-1922*, μτφρ. Λ. Κάσδαγλη, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2004, 577-578

Δεύτερο καίριο πλήγμα κατά του προσφυγικού κόσμου στάθηκε η οριστικοποίηση και θεσμοποίηση των τετελεσμένων γεγονότων του ξεριζωμού με το μέθοδο της Ανταλλαγής των πληθυσμών. Η Σύμβαση της Λωζάννης της 30ης Ιανουαρίου 1923 θεωρήθηκε από τη μεγάλη μάζα των προσφύγων κείμενο αμαρτωλό που αφαίρεσε από τους ανταλλαξιμους το αναπαλλοτρίωτο δικαίωμα της κυριότητας και – το σπουδαιότερο – την ελπίδα να επανεγκατασταθούν στην πατρική γη, αφού κατά τη Σύμβαση κανείς ανταλλάξιμος δεν θα είχε το δικαίωμα να επανέλθει στη χώρα της καταγωγής του χωρίς την άδεια των κυβερνήσεων Τουρκίας και Ελλάδας αντιστοίχως. [...] Στη Συνδιάσκεψη της Λωζάννης, οι περισσότερες αντιπροσωπείες δεν εδίστασαν να καταδικάσουν το προτεινόμενο μέτρο της Ανταλλαγής. Και αυτός ο Τούρκος πρώτος αντιπρόσωπος Ισμέτ πασάς, μετέπειτα Ισμέτ Ινονού, ένωσε την ανάγκη να αρνηθεί την πατρότητα της υποχρεωτικής Ανταλλαγής-ισχυρίσθηκε πως εντύπωσή του ήταν ότι η ελληνική αντιπροσωπεία ήταν εκείνη που πρότεινε και υποστήριξε τη συμβατική καθιέρωση αυτού του συστήματος. Την αντίθεση του διεθνούς τύπου στο σύστημα της Ανταλλαγής πρόβαλε με ιδιαίτερη γλαφυρότητα ο Άγγλος Υπουργός των Εξωτερικών και αντιπρόσωπος του Ηνωμένου Βασιλείου στη Συνδιάσκεψη της Λωζάννης λόρδος Κιέρζον (Curzon). Αρκεί, τόνισε, να διεξέλθει κανείς τον τύπο για να αντιληφθεί την έκταση αυτού του αισθήματος δυσαρέσκειας που ακολούθησε την απόφαση του αναγκαστικού και αμοιβαίου ξεριζωμού.

Γεώργιος Τενεκίδης, «Πρόλογος» στο *Η Έξοδος. Μαρτυρίες από τις επαρχίες των δυτικών παραλίων της Μικρασίας*, τ. Α΄, Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Αθήνα 1980, κ΄

(3). Το κορύφωμα της αντίθεσης κατά της υποχρεωτικής Ανταλλαγής, δηλαδή του οριστικού εκπατρισμού της μικρασιατικής και θρακικής ομογένειας, εκφράζεται σε ψήφισμα που εγκρίθηκε από τον προσφυγικό λαό των Αθηνών στην Ομόνοια, σε πάνδημο συλλαλητήριο της 8(21) / 1 / 1923(*):

«Οι πρόσφυγες Μικράς Ασίας, της Ανατολικής Θράκης και του Ευξείνου Πόντου [...] θεωρούν ότι η Ανταλλαγή των ελληνικών πληθυσμών της Τουρκίας που ανέρχονται σε ένα εκατομμύριο διακόσιες χιλιάδες απέναντι σε τριακόσιες χιλιάδες μουσουλμάνους της Ελλάδας [...] πληττει καίρια την παγκόσμια συνείδηση και την παγκόσμια ηθική [...] ότι είναι αντίθετη προς τα ιερότερα δικαιώματα του ανθρώπου, της ελευθερίας και ιδιοκτησίας· ότι το σύστημα της Ανταλλαγής αποτελεί νέα κι κεκαλυμμένη μορφή αναγκαστικού εκπατρισμού και αναγκαστικής απαλλοτρίωσης που κανένα κράτος δεν έχει το δικαίωμα να θέσει σε εφαρμογή παρά τη θέληση των πληθυσμών. Ότι οι ελληνικοί πληθυσμοί της Μικρασίας, αυτόχθονες από πανάρχαιους χρόνους στη γη που κατοικούσαν και πάνω στην οποία τα δικαιώματά τους είναι αναπαλλοτρίωτα και απαράγραπτα, δεν μετανάστευσαν με τη θέλησή τους αλλά εκδιώχθηκαν από τις εστίες τους αντιμετωπίζοντας το φάσμα της σφαγής. [...] Οι αλύτρωτοι Έλληνες συναγμένοι εδώ και σε άλλες πόλεις και νησιά της Ελλάδας αποφασίζουν και ψηφίζουν ομόφωνα να αξιώσουν τη δυνατότητα να παλιννοστήσουν στις πατρίδες τους κάτω από ουσιαστικές συνθήκες εγγύησης που θα καταστήσουν αυτήν την παλιννόστηση πραγματοποιήσιμη [...]. Σε αντίθετη περίπτωση καταγγέλλουν την αδικία που τους γίνεται, σαν μια προσβολή δίχως προηγούμενου κατά της ανθρωπότητας και του πολιτισμού».

(*) Το αρχικό κείμενο του ψηφίσματος διατυπώθηκε στα γαλλικά για να σταλεί στο εξωτερικό, βασικά στον Ελευθέριο Βενιζέλο, αρχηγό της Ελληνικής Αντιπροσωπείας στις άλλες Αντιπροσωπείες στη Συνδιάσκεψη της Λωζάννης αλλά και στο διεθνή τύπο, όπου εξασφαλίστηκε ευρύτατη δημοσιότητα.

Γεώργιος Τενεκίδης, «Πρόλογος» στο *Η Έξοδος. Μαρτυρίες από τις επαρχίες των δυτικών παραλίων της Μικρασίας*, τ. Α΄, Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Αθήνα 1980, κ-κβ

(4). Μια μέρα ήρθε στο Γκέλβερι Επιτροπή, από την Ελλάδα, όπως έλεγαν. Πήγαν μαζί τους και οι δικοί μας, για να κουβεντιάσουν για την Ανταλλαγή. [...] Οι άνθρωποι της Επιτροπής ήρθαν και μας έγραψαν τα ονόματα και τις περιουσίες μας. Μας είπαν πως θα γίνει Ανταλλαγή, θα πάμε στην Ελλάδα. Μας σύστησαν να μην φοβόμαστε. Να πουλήσουμε ό,τι μπορούμε από την κινητή μας περιουσία, και τα υπόλοιπα να τα πάρουμε μαζί μας. Μας είπαν πως, αν υπάρχουν στο χωριό μας τουρκεμένοι, μπορούνε, αν θέλουν, να φύγουν κι αυτοί για την Ελλάδα.

Γ. Μουρέλος (επιμ.), *Η Έξοδος, Μαρτυρίες από τις επαρχίες της κεντρικής και νότιας Μικρασίας*, τ.

Β΄, Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Αθήνα 1982, 9

(5). Δεν είναι υπερβολή να πούμε ότι η ιστορία δεν έχει παρουσιάσει προηγούμενο τόσο ασυνήθιστης συνθήκης. Ποτέ άλλοτε μέσα στη μακράιωνη ιστορία των μαζικών μετακινήσεων πληθυσμών δεν είδαμε 2.000.000 ανθρώπους -και σίγουρα όχι λιγότερους από 3.000.000 εάν εφαρμοζόταν πλήρως ο όρος της αναδρομικής ανταλλαγής- να ξεριζώνονται και να εγκαθίστανται αλλού με μια μονοκοντυλιά. Ακόμα και αν θεωρούνταν εθελούσια μετοικεσία και όχι αναγκαστική ανταλλαγή, πάλι η πληθυσμιακή αυτή μετακίνηση δεν θα είχε προηγούμενο μέσα στην ιστορία των μεταναστεύσεων. [...]

Η Συνθήκη της Λοζάνης επικυρώθηκε τον Ιούλιο του 1923. Δύο μήνες αργότερα, χωρίς ο

επίσημος

μηχανισμός να έχει ακόμα λειτουργήσει και κάτω από συνθήκες νέκρωσης της γεωργικής παραγωγής, εν αναμονή της ανταλλαγής, οι κυβερνήσεις των δύο ενδιαφερόμενων χωρών υποδέχτηκαν θερμά τις πρωτοβουλίες της Αμερικής. Στη διάρκεια της εβδομάδας μεταξύ 15 και 21 Οκτωβρίου, υπό την εποπτεία επιτροπών που αποτελούνταν από Έλληνες και Τούρκους αξιωματούχους μαζί με άλλους λειτουργούς της επιτροπής Near East Relief, που ενεργούσαν ως ουδέτερα μέλη, 8000 μουσουλμάνοι μεταφέρθηκαν από τη Μυτιλήνη στο Αϊβαλί, απέναντι, στις ακτές της Μικράς Ασίας. Ανταλλάχθηκαν με ισάριθμους Έλληνες, που μεταφέρθηκαν με ελληνικά πλοία από τη Σαμψούντα στη Θεσσαλονίκη. [...]

Όσοι πίστευαν στην παραδοσιακή ελληνοφοβία τουρκοφοβία θα εκπλήσσονταν βλέποντας τους Έλληνες της Μυτιλήνης να δίνουν αποχαιρετιστήρια γεύματα προς τιμήν των αναχωρούντων γειτόνων τους και να τους συνοδεύουν λίγο αργότερα στην προκυμαία, όπου χριστιανοί και μωαμεθανοί που μια ζωή όργωναν πλάι πλάι ή κάπου κάπου έπαιζαν τάβλι στα καφενεία του χωριού τώρα φιλιούνταν και αποχωρίζονταν με δάκρυα στα μάτια. Ύστερα, αφού κάθονταν για λίγο πάνω στις στοιβαγμένες αποσκευές, μα τα κοπάδια των ζώων τριγύρω, τις γυναίκες να κλαίνε, τα παιδιά να χαϊδεύουν τα κατοικίδια ζώα, τους παππούδες με τις γκρίζες γενειάδες όλο αξιοπρέπεια, όπως τα έθιμά τους ορίζουν, οι μουσουλμάνοι της Μυτιλήνης ξεκινούσαν για την άγνωστη Τουρκία. [...]

Η επιτροπή συνέχισε να παίζει το ρόλο του κηδεμόνα, του οδηγού, του διευθυντή, του πιστωτή - ανταλλάσσοντας πιστωτικά σημειώματα με αγροτικές προμήθειες, άλλοτε χρηματοδοτώντας κάποια νέα εμπορική επιχείρηση και έχοντας πάντα ως στόχο της την εγκατάσταση και τη μόνιμη επανένταξη των προσφύγων- έως ότου έκλεισαν όλοι οι ανοιχτοί λογαριασμοί μεταξύ των δύο κυβερνήσεων, μερικών εκατομμυρίων προσφύγων και της ίδιας της επιτροπής, έως ότου τα κατάστιχα της ανταλλαγής έκλεισαν οριστικά.

Melville Chater, *Η Ανταλλαγή πληθυσμών Ελλάδας-Τουρκίας. Η τραγωδία της μεγαλύτερης μετακίνησης πληθυσμών στην ιστορία* (Συλλεκτικό τεύχος. Αναδημοσίευση από το τεύχος Νοεμβρίου 1925), National Geographic Magazine, Washington 1925, 38-47

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ
ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Anastasia Paschalidou
10.10.2023 10:24:43

Βαθμός Ασφαλείας:
Να διατηρηθεί μέχρι:
Βαθ. Προτεραιότητας:

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
Π/ΘΜΙΑΣ, Δ/ΘΜΙΑΣ
ΕΚΠ/ΣΗΣ ΚΑΙ
ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΓΕΝΙΚΗ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ
ΣΠΟΥΔΩΝ
Π/ΘΜΙΑΣ ΚΑΙ Δ/ΘΜΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ,
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ
ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ Δ/ΘΜΙΑΣ
ΕΚΠ/ΣΗΣ
Τ
Μ
Η
Μ
Α
Α
,

ΠΡΟΣ:

ΚΟΙΝ.:

Αθήνα, 10-10-2023
Αρ. Πρωτ. 113079/Δ2

- Περιφερειακές Δ/νσεις Εκπ/σης
- Διευθύνσεις Δ/θμιας Εκπ/σης
- Συμβούλους Εκπ/σης (μέσω των Δ/νσεων Δ/θμιας Εκπ/σης)
- Ημερήσια Γ.Ε.Α. (μέσω των Δ/νσεων Δ/θμιας Εκπ/σης)

Ινστιτούτο
Εκπαιδευτικής
Πολιτικής
info@iep.edu.gr

Ταχ. Δ/ση: Ανδρέα
Παπανδρέου 37 Τ.Κ. –
Πόλη: 15180
Μαρούσι Ιστοσελίδα:
www.minedu.gov.gr
Πληροφορίες: Αν.
Πασχαλίδου

Θ.
Κανελλοπούλου
Τηλέφωνο:
210-3443422

210-3443010

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

ΘΕΜΑ: Οδηγίες για τη διδασκαλία του μαθήματος της Φιλοσοφίας της Β' τάξης του Ημερήσιου

Γενικού Λυκείου για το σχολικό έτος 2023-2024

Σχετ.: Το με αρ. πρωτ. εισ. Υ.ΠΑΙ.Θ.Α. 102912/ΓΔ4/18-09-2023 έγγραφο

Μετά από σχετική εισήγηση του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (πράξη 57/07-09-2023 του Δ.Σ.

– Ανακοίνωση στο ορθό 18-09-2023) σας αποστέλλουμε τις παρακάτω οδηγίες για τη διδασκαλία του μαθήματος της Φιλοσοφίας της Β' τάξης του Ημερήσιου Γενικού Λυκείου για το σχολικό έτος 2023-2024.

Διδακτικό υλικό: Στ. Βιρβιδάκης, Β. Καρασμάνης, Χ. Τουρνά, *Αρχές Φιλοσοφίας*, ΙΤΥΕ

«ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Διδακτέα ύλη (Περιεχόμενο - Διαχείριση και ενδεικτικός προγραμματισμός)

Στο πλαίσιο του διδακτικού σχεδιασμού οι εκπαιδευτικοί, προκειμένου να αξιοποιήσουν τις προτεινόμενες **διαδικτυακές πηγές** από το διδακτικό υλικό, να προβαίνουν σε επανέλεγχο της εγκυρότητάς τους, διότι ενδέχεται λόγω του δυναμικού τους χαρακτήρα ορισμένες από αυτές να είναι ανενεργές ή να οδηγούν σε διαφορετικό περιεχόμενο.

Πρώτη Θεματική Ενότητα-Εισαγωγή: Τι είναι η Φιλοσοφία και σε τι χρησιμεύει;

(± 6 διδακτικές ώρες)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ξεκινώντας από την απορία

Ενότητα πρώτη: Η ιδιαιτερότητα της φιλοσοφικής σκέψης.

Ενότητα δεύτερη: Βασικοί στόχοι της φιλοσοφικής δραστηριότητας.

Ενότητα τρίτη: Κλάδοι της Φιλοσοφίας και επιστήμες: 1. Βασικοί κλάδοι της Φιλοσοφίας 3. Φιλοσοφία και επιστήμες.

Ενότητα τέταρτη: Φιλοσοφία και κοινωνία: 1. Αμφισβητήσεις της αξίας της Φιλοσοφίας 2. Η χρησιμότητα της Φιλοσοφίας.

Σημείωση: Είναι καλό από την πρώτη κιόλας θεματική ενότητα να γίνει αντιληπτό στους μαθητές και τις μαθήτριες ότι στόχος του μαθήματος δεν είναι η παθητική απομνημόνευση παραγράφων, σελίδων κ.λπ., αλλά η κατανόηση των φιλοσοφικών ερωτημάτων και η πειστική πραγμάτευσή τους. Γι' αυτό και η διδακτική προσέγγιση είναι χρήσιμο να εστιάζει στα κύρια σημεία των επιμέρους ενοτήτων, χωρίς έμφαση στις λεπτομέρειες.

Διδακτική πρόταση: Να αξιοποιηθούν οι εικόνες του σχολικού βιβλίου και να επιχειρήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες κατά ομάδες να τις προσεγγίσουν και να τις σχολιάσουν όχι από άποψη τεχνολογίας ή καλλιτεχνικού ρεύματος, αλλά αξιοποιώντας τις γνώσεις που αποκόμισαν από τη συγκεκριμένη θεματική ενότητα ως ερεθίσματα για το τι είναι η Φιλοσοφία. Ο σχολιασμός των ομάδων μπορεί να έχει και τον χαρακτήρα παρουσίασης με τις αντίστοιχες εικόνες (από την ψηφιακή έκδοση του σχολικού βιβλίου) μέσα στην τάξη με τη χρήση λογισμικού προβολής ή και βίντεο.

Ενδεικτικές λέξεις-κλειδιά γύρω από τις οποίες μπορεί να αναπτυχθεί η προβληματική της πρώτης θεματικής ενότητας: *αμφισβήτηση της φιλοσοφίας, απορία, γνωσιολογία, ερωτήματα ανοιχτά, θεωρία, κοινωνικός ρόλος φιλοσοφίας, οντολογία, πρακτική φιλοσοφία, πράξη, σοφία, τέχνη του βίου, υπόθεση, χρησιμότητα της φιλοσοφίας*

Δεύτερη Θεματική Ενότητα: Η μεθοδολογία της Φιλοσοφίας – Επιχειρήματα

(± 3 διδακτικές ώρες)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ξεκινώντας από την απορία

Ενότητα τρίτη: Κλάδοι της Φιλοσοφίας και επιστήμες: 2. Επιχειρήματα (έγκυρο, ορθό, παραγωγικό, επαγωγικό επιχείρημα).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Κατανοώντας τα πράγματα

Ενότητα πέμπτη: Αριστοτελική λογική: 1. Έννοιες (**μόνο:** πλάτος – βάθος έννοιας, γένος – είδος έννοιας, ειδιοποιός διαφορά) 3. Συλλογισμοί (**μόνο:** ελάσσων όρος, μείζων όρος, μέσος όρος, προκείμενες, συμπίερασμα).

Σημείωση: Είναι προφανές ότι σε αυτήν τη θεματική ενότητα αξιοποιούνται και προγενέστερες γνώσεις των μαθητών και των μαθητριών, π.χ. από τη Νεοελληνική Γλώσσα. Επίσης, είναι καλό να κατανοήσουν τους σχετικούς όρους μέσα από παραδείγματα και έξυπνες ασκήσεις και όχι να τους απομνημονεύσουν. Ενδεχομένως, θα ήταν χρήσιμο να γίνει αναφορά και στα λεγόμενα σοφίσματα - λογικές πλάνες (π.χ. *ad hominem* επιχείρημα, επιχείρημα *ad populum*, η προσφυγή στην αυθεντία, «λήψη του ζητουμένου», εσπευσμένη γενίκευση), αξιοποιώντας και άλλες πηγές, όπως το βιβλίο «Έκφραση Έκθεση» για τη Νεοελληνική Γλώσσα της Γ' Λυκείου.

Ενδεικτικές λέξεις κλειδιά γύρω από τις οποίες μπορεί να αναπτυχθεί η προβληματική της δεύτερης θεματικής ενότητας: *εγκυρότητα, επαγωγή, επιχείρημα, λογική, παραγωγή, πεπιοθήσεις, πλάνες (λογικές), σοφίσματα, συλλογισμός.*

Τρίτη Θεματική Ενότητα: Κατανοώντας την πραγματικότητα: οι απόψεις του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη για την πηγή της γνώσης

(± 7 διδακτικές ώρες)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Κατανοώντας τα πράγματα

Ενότητα δεύτερη: Λέξεις, νόημα και καθολικές έννοιες (**μόνο:** ιδέες, δυϊσμός, καθόλου-καθολικές έννοιες).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Αναζητώντας τη γνώση

Ενότητα τρίτη: Θεωρίες για την πηγή της γνώσης 1. Ορθολογισμός (**μόνο:** ορισμός, a priori/προεμπειρική γνώση, θεωρία της ανάμνησης (Πλάτων)), 2. Εμπειρισμός (**μόνο:**

ορισμός, στοιχειώδεις πεπιοθήσεις/ιδέες, πρωταρχική γνώση), επαγωγή (Αριστοτέλης)). **Διδακτική πρόταση:** Στο πλαίσιο της κατανόησης, ειδικότερα, της δυϊστικής θεωρίας του Πλάτωνα θα μπορούσε να αξιοποιηθεί ο μύθος του Σπηλαίου (βλ. Πλάτων *Πολιτεία* 514a– 521b: Η αλληγορία του σπηλαίου) είτε ως αφόρμηση είτε ως ευκαιρία για εργασίες και συζήτηση.

[http://www.greek-](http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?m=1&t=531)

[language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?m=1&t=531](http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?m=1&t=531)

Επιπλέον, μπορούν να αξιοποιηθούν κινηματογραφικές ταινίες (*The Matrix I, Truman Show*) που πραγματεύονται ανάλογα θέματα. Θα ήταν, τέλος, πολύ δημιουργικό αν η πλατωνική θεωρία περί πραγματικότητας και γνώσης συνδεόταν με απλές μαθηματικές έννοιες από τον χώρο της γεωμετρίας με τη βοήθεια συναδέλφων μαθηματικών στο πλαίσιο μιας διεπιστημονικής προσέγγισης.

Ενδεικτικές λέξεις κλειδιά γύρω από τις οποίες μπορεί να αναπτυχθεί η προβληματική της τρίτης θεματικής ενότητας: *αισθήσεις, ανάμνηση, a priori γνώση, γνώση, γνωσιολογία, δυισμός, εμπειρισμός, επαγωγή, ιδέες, καθολικές έννοιες, καθόλου, νους, οντολογία, ορθολογισμός, παραγωγή, ψυχή.*

Τέταρτη θεματική ενότητα: Ηθική Φιλοσοφία: πώς πρέπει να ζούμε; Αξίζει να είναι ηθικός κανείς σήμερα;

(± 12 διδακτικές ώρες)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Αξιολογώντας την πράξη

Ενότητα πρώτη: Αναζήτηση κριτηρίου ηθικής ορθότητας (ωφελιμιστική ηθική, καντιανή ηθική, αρετολογική ηθική-Αριστοτέλης).

Ενότητα δεύτερη: Απορίες και ενστάσεις για τη δυνατότητα ηθικής σκέψης και πράξης.

Ενότητα τρίτη: Η δικαιολόγηση της ηθικής στάσης ζωής.

Ενότητα τέταρτη: Πρακτικές εφαρμογές του ηθικού προβληματισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9: Μιλώντας για τον πολιτισμό

Ενότητα τέταρτη: Άνθρωπος και φυσικό περιβάλλον 2. Ανθρώπινες αξίες και περιβάλλον (περιβαλλοντική ηθική).

Διδακτικές προτάσεις:

1. Οι βασικές απορίες και ενστάσεις για τη δυνατότητα ηθικής σκέψης και πράξης, αλλά και η δικαιολόγηση της ηθικής στάσης ζωής μπορούν να αναδειχθούν μέσα από την ανάγνωση και επεξεργασία σχετικών παραθεμάτων του σχολικού βιβλίου.
2. Η ανάπτυξη λόγου και αντιλόγου (ρητορικός αγώνας) μέσα στην τάξη γύρω από ζητήματα ηθικής θα ήταν ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα και επωφελής για τους μαθητές και τις μαθήτριες.
3. Η ανάθεση εργασιών σε συγκεκριμένες πρακτικές εφαρμογές ηθικού προβληματισμού (π.χ. κλωνοποίηση, ευθανασία, θανατική ποινή) με αξιοποίηση γνώσεων και φιλοσοφικών παραθεμάτων μπορεί να λειτουργήσει θετικά προς την κατεύθυνση της διαθεματικότητας και διεπιστημονικότητας.
4. Η αξιοποίηση κινηματογραφικών ταινιών (*Η θάλασσα μέσα μου, Dead man walking, Match point*) ως αφόρμηση ηθικού προβληματισμού.
5. Η δημιουργία σεναρίων ηθικού διλήμματος (φύλλα εργασίας κατά ομάδες) όπου κάθε ομάδα πρέπει να πάρει μια απόφαση και να δικαιολογήσει τη θέση της, αναλύοντας ποιες αξίες αναδύονται από την επιλογή της απόφασης.

Ενδεικτικές λέξεις κλειδιά γύρω από τις οποίες μπορεί να αναπτυχθεί η προβληματική της τέταρτης θεματικής ενότητας: *αγαθό, αλτρουισμός, αξιολογία, αρετή, αρετολογική ηθική,*

αυτονομία, βιοηθική, ελευθερία της βούλησης, ελευθερία της επιλογής, επιθυμία, ευδαιμονία, εφαρμοσμένη ηθική, ηθική, ηθική και επιστήμη, ηθική και κοινωνία, ηθική πράξη, ηθική του καθήκοντος, ηθικός εγωισμός, ηθικός σχετικισμός, ηθικός υποκειμενισμός, καντιανή ηθική, κατηγορική προσταγή, μεσότητα, μεταηθική, ορθή πράξη, περιβαλλοντική ηθική, φυσιοκρατική πλάνη, ωφελιμισμός.

Πέμπτη θεματική ενότητα: Πολιτική Φιλοσοφία: πώς πρέπει να οργανώσουμε τις κοινωνίες μας

(± 8 διδακτικές ώρες)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Ορίζοντας το δίκαιο

Ενότητα πρώτη: Μορφές πολιτικής οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών.

Ενότητα δεύτερη: Κοινωνικό συμβόλαιο και δημοκρατικές πολιτείες.

Ενότητα τρίτη: Δημοκρατικές αξίες στη θεωρία και στην πράξη.

Διδακτικές προτάσεις:

1. Κατασκευή εννοιολογικού χάρτη με βάση το ερώτημα: Πώς πρέπει να οργανώσουμε τις κοινωνίες, για να αποκτήσουν δημοκρατικό χαρακτήρα πολιτεύματος;
2. Συζήτηση στην τάξη σχετικά με την έννοια της ελευθερίας και τα όριά της.
3. Ερευνητική εργασία για την έννοια του **κοινωνικού συμβολαίου** (Χομπς, Λοκ, Ρουσό – *Είναι το κοινωνικό συμβόλαιο ταυτόσημο με το σύνταγμα; Πρέπει, και τότε, να καταπατάται; Με τι συνέπειες;*). Διαθεματική προσέγγιση με τα μαθήματα της Πολιτικής Παιδείας (Α΄ Λυκείου) αλλά και της Ιστορίας (Β΄ Λυκείου).
4. Ερευνητική εργασία με αφορμή σχετικές κινηματογραφικές ταινίες (*Το Κύμα, Πολίτης Κέιν*).
5. Συλλογή φωτογραφιών με συνθήματα πολιτικού-κοινωνικού περιεχομένου και σχολιασμός τους.

Ενδεικτικές λέξεις κλειδιά γύρω από τις οποίες μπορεί να αναπτυχθεί η προβληματική της πέμπτης θεματικής ενότητας: άμεση δημοκρατία, αναρχία, ανθρώπινα δικαιώματα, αντιπροσωπευτική δημοκρατία, απολυταρχία, ατομικισμός, βία, δημοκρατία, δικαιοσύνη, δικαιώματα, δικτατορία του προλεταριάτου, εθνικοσοσιαλισμός, ελευθερία πολιτική, εξουσία, επανάσταση, ιδανική πολιτεία, ισότητα, καπιταλισμός, κοινωνία των πολιτών, κοινή βούληση, κοινωνικές διακρίσεις, κοινωνικό συμβόλαιο, κοινωνικός φιλελευθερισμός, κομμουνισμός, κράτος, λαϊκισμός, μαρξισμός, νόμος, ολοκληρωτισμός, ουτοπία, παγκοσμιοποίηση, πολιτική υποχρέωση, πολιτική φιλοσοφία, σοσιαλισμός, φασισμός, φιλελεύθερη δημοκρατία, φιλελευθερισμός, φυλετικές διακρίσεις.

Έκτη θεματική ενότητα: Αισθητική: Τι είναι ωραίο; Τι είναι τέχνη;

(± 4 διδακτικές ώρες)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: Θαυμάζοντας το ωραίο

Ενότητα δεύτερη: Βασικές αντιλήψεις για την τέχνη.

Διδακτικές προτάσεις:

1. Συζήτηση μέσα στην τάξη σχετικά με το ωραίο και το άσχημο, με αφορμή φωτογραφίες (τοπίων, μνημείων, προσώπων, καταστάσεων) που θα έχουν «τραβήξει» οι μαθητές και οι μαθήτριες.
2. Σχολιασμός έργων τέχνης από διάφορα καλλιτεχνικά ρεύματα με εφαρμογή των βασικών φιλοσοφικών αντιλήψεων για την τέχνη.
3. Διαθεματική προσέγγιση με τη Νεοελληνική Γλώσσα, όπου εντάσσεται επίσης η θεματική της τέχνης, αλλά και τη Νεοελληνική Λογοτεχνία, όπου οι μαθητές και οι

μαθήτριες διδάσκονται μια σειρά από καλλιτεχνικά ρεύματα (συμβολισμός, υπερρεαλισμός).

4. Διοργάνωση μιας συζήτησης πάνω στα βασικά ερωτήματα «Τι είναι ωραίο; Τι είναι τέχνη;», ώστε να αναδειχθεί η οπτική γωνία του ανθρώπου που βιώνει αυτόν τον προβληματισμό και τον μετασχηματίζει σε αισθητικό αντικείμενο.

Ενδεικτικές λέξεις κλειδιά γύρω από τις οποίες μπορεί να αναπτυχθεί η προβληματική της έκτης θεματικής ενότητας: *αισθητική, αισθητική και πολιτική, αναπαράσταση, αξιολόγηση καλλιτεχνικών έργων, γούστο, έκφραση (τέχνη ως...), ελευθερία της τέχνης, ερμηνεία καλλιτεχνικών έργων, λογοκρισία, μίμηση (τέχνη ως...), σύμβολο (τέχνη ως...), τέχνη και μη-τέχνη, ωραίο.*

Είναι προφανές ότι η Φιλοσοφία δίνει αφορμή για ποικίλους προβληματισμούς σε θέματα που ενδεχομένως υπερβαίνουν τα στενά όρια μιας διδακτέας ύλης. Στο πλαίσιο μιας τέτοιας παραδοχής ενδείκνυται να ενθαρρύνονται οι μαθητές και οι μαθήτριες και προς εργασίες που συνδυάζουν διαφορετικά γνωστικά πεδία, όπως η σχέση της Φιλοσοφίας με την Επιστήμη και την Τεχνολογία.

Σημαντικές επισημάνσεις

Η Φιλοσοφία ως ζωντανή πρακτική μπορεί και πρέπει να διδάσκεται με ποικίλες μεθόδους διδασκαλίας, χωρίς αυστηρή τυποποίηση και άκαμπτες προεπιλογές. Η παράθεση, για παράδειγμα, φιλοσοφικών θεωριών με στόχο την απομνημόνευσή τους δεν ενδείκνυται. Άλλωστε, η ίδια η Φιλοσοφία και η ιστορία της μάς προσφέρουν ποικίλες μεθόδους του φιλοσοφείν. Για να φανεί αυτή η ποικιλία, απαιτείται:

- η εισαγωγική παρουσίαση των πτυχών ενός φιλοσοφικού προβλήματος,
- η παρουσίαση των βασικών σημείων από θεωρίες που διατυπώθηκαν για τη λύση του σε συνδυασμό με την επεξεργασία επιλεγμένων χωρίων από κλασικά και σύγχρονα φιλοσοφικά κείμενα που εμπεριέχονται στο σχολικό βιβλίο, επειδή κεντρικό ρόλο στη διδασκαλία παίζει ο ίδιος ο φιλοσοφικός λόγος,
- η συζήτηση φιλοσοφικών προβλημάτων που μπορούν να εντοπισθούν σε άλλες μορφές λόγου (π.χ. λογοτεχνία) ή γενικότερα ανθρώπινης δημιουργίας (λ.χ. επιστήμη, τεχνολογία, εικαστικές τέχνες, μουσική, κινηματογράφος),
- η διαθεματική/διεπιστημονική προσέγγιση των φιλοσοφικών προβλημάτων.

Οι πρώτες δύο δράσεις είναι αυτονόητες σε κάθε κεφάλαιο του βιβλίου, ενώ οι υπόλοιπες μπορούν να γίνουν εναλλακτικά, ανάλογα με τον προγραμματισμό της διδασκαλίας. Έμφαση πρέπει να δοθεί στο γεγονός ότι συστατικό του φιλοσοφείν από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα είναι το «λόγον διδόναι», νοούμενο ως αναζήτηση έγκυρων επιχειρημάτων για τη δικαιολόγηση των θέσεων που θέλουμε να υποστηρίξουμε, και όχι απλώς η δογματική προβολή αυτών των θέσεων, όσο αξιοπρόσεκτες ή σωστές και να μας φαίνονται. Για αυτό και τα κείμενα στο τέλος της κάθε ενότητας είναι χρήσιμο να αξιοποιούνται με σκοπό, στο μέτρο του δυνατού, την ανασυγκρότηση, την τεκμηρίωση, ή και την αμφισβήτηση των κυριότερων επιχειρημάτων που αναφέρονται σε κάθε κεφάλαιο (στις περισσότερες ενότητες τα παραθέματα επαρκούν για να αναζητηθούν οι βασικές παράμετροι του κάθε κεφαλαίου).

Πρέπει, επίσης, να τονίσουμε τη σχέση της Φιλοσοφίας με πνευματικές ανησυχίες που προκύπτουν από πρακτικές ασχολίες, από τις προσπάθειες γνώσης του κόσμου, ελέγχου της φύσης και ρύθμισης των ανθρώπινων σχέσεων, από την επιστήμη, την πολιτική, την τέχνη, τη λογοτεχνία, τη θρησκεία. Η διαθεματική προσέγγιση που υιοθετείται στο βιβλίο, και η πλούσια εικαστική πλαισίωση με γελοιογραφίες και πίνακες γνωστών ζωγράφων, στηρίζεται στην ευρεία χρήση παραδειγμάτων με

αναφορά σε ηθικά και πρακτικά διλήμματα, αλλά και σε κοινές εμπειρίες που μας κάνουν να φιλοσοφήσουμε. Φυσικά, αυτή η διάσταση μπορεί να ενισχυθεί με πρωτοβουλίες του ίδιου/της ίδιας του/της εκπαιδευτικού π.χ. με ανάθεση εργασιών είτε στο πλαίσιο της διδακτέας ύλης είτε στο πλαίσιο αξιοποίησης ενοτήτων του σχολικού βιβλίου που ο ίδιος/η ίδια κρίνει ότι θα ενδιέφεραν πιθανόν τους μαθητές και τις μαθήτριες, έστω και αν αυτές δεν εντάσσονται στην προτεινόμενη διδακτέα ύλη.

Σημαντική παράμετρος, τέλος, στη διδακτική του μαθήματος αποτελεί η αξιοποίηση και των Νέων Τεχνολογιών, του κινηματογράφου, είτε ως αφόρμησης είτε ως ευκαιρίας για δημιουργικές συνθετικές εργασίες.

Οι διδάσκοντες/ουσες να ενημερωθούν ενυπόγραφα.

**Η ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ
ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ**

ΔΟΜΝΑ – ΜΑΡΙΑ ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

Εσωτ. Διανομή

- Γραφείο Υφυπουργού κ. Δ.-Μ. Μιχαηλίδου
- Γραφείο Γενικού Γραμματέα ΠΕ, ΔΕ & Ειδικής Αγωγής
- Δ/νση Σπουδών, Προγρ/των & Οργάνωσης Δ.Ε., Τμ. Α΄
- Δ/νση Παιδείας, Ομογ., Διαπ. Εκπ/σης, Ευρ. και Μειον. Σχολείων
- Διεύθυνση Θρησκευτικής Εκπ/σης & Διαθρ. Σχέσεων
- Δ/νση Ειδικής Αγωγής και Εκπ/σης
- Αυτ. Διεύθυνση Ιδιωτικής Εκπ/σης
- Αυτ. Τμήμα Πρότυπων και Πειραματικών Σχολείων

ΑΚΡΙΒΕΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ